

NORGES BANKS OPPGJØRSSYSTEM

Egenvurdering mot internasjonale
prinsipper for finansiell infrastruktur

MARKEDER OG
BANKTJENESTER
INTERBANKOPPGJØR

MAI 2017

NORGES BANK

Innhold

Innledning	3
1 Oppsummering	4
2 Informasjon om FMlen	5
3 Vurdering av NBO mot prinsippene	9
Prinsipp 1 Rettslig rammeverk	10
Prinsipp 2 Styringsstruktur	20
Prinsipp 3 Rammeverk for helhetlig risikostyring	34
Prinsipp 4 Kredittrisiko	43
Prinsipp 5 Sikkerhetsstillelse	48
Prinsipp 6 Margin	55
Prinsipp 7 Likviditetsrisiko	56
Prinsipp 8 Endelig oppgjør	61
Prinsipp 9 Pengeoppgjør	66
Prinsipp 10 Fysisk levering	67
Prinsipp 11 Verdipapirregistre	68
Prinsipp 12 Oppgjørssystem for bytte av instrumenter	69
Prinsipp 13 Regler og rutiner ved deltakers konkurs	70
Prinsipp 14 Adskillelse og overføring	77
Prinsipp 15 Generell forretningsmessig risiko	78
Prinsipp 16 Oppbevarings- og investeringsrisiko	79
Prinsipp 17 Operasjonell risiko	83
Prinsipp 18 Krav til adgang og deltakelse	97
Prinsipp 19 Ordninger for nivådelt deltakelse	103
Prinsipp 20 FMI-koblinger	108
Prinsipp 21 Effisiens og effektivitet	109
Prinsipp 22 Prosedyrer og standarder for kommunikasjon	112
Prinsipp 23 Offentliggjøring av regler, nøkkelprosedyrer og markedsdata	114
Prinsipp 24 Offentliggjøring av markedsdata fra transaksjonsregistre	119

Denne egenrevisningen er gjennomført i 2016 og er basert på prinsippene for infrastruktur i finansielle markeder utgitt av CPMI/IOSCO i april 2012. Det er senere utgitt følgende tilleggskilder som også er lagt til grunn for egenrevisningen:

- Disclosure framework and Assessment methodology, December 2012
- Application of the *Principles for financial market infrastructures* to central bank FMIs, August 2015

I juni 2016 utga CPMI/IOSCO videre en særskilt veiledning med forebyggende tiltak mot internettbaserte angrep mot finansiell infrastruktur; *Guidance on cyber resilience for financial market infrastructures*. Denne følges opp separat i Norges Bank og er ikke en del av denne egenrevisningen.

I retningslinjene om anvendelse av prinsippene for sentralbanker som selv driver en FMI, er det gitt en nærmere fortolkning av hvordan enkelte prinsipper skal forstås. Dette er gjengitt under hvert prinsipp der dette er aktuelt. Uavhengig av om sentralbanken driver en FMI eller ikke, er det i retningslinjene presisert at prinsippene ikke er ment å begrense sentralbankers politikktilrettelegging når det gjelder følgende forhold:

- Hvem som kan ha konto i sentralbanken og hvilke vilkår som gjelder for kontoholdet, jf. prinsipp 18.
- Ytelse av lån fra sentralbanken, eller vilkår og begrensninger på slike lån, jf. prinsipp 4.
- Hva sentralbanken aksepterer som sikkerhet for sine utlån, jf. prinsipp 5.
- Opprettholdelse av finansiell stabilitet, herunder håndtering av insolvens hos en deltaker, jf. prinsipp 13.
- Sentralbankens investeringsstrategi, herunder likviditetsstyringen, eller offentliggjøring av strategien, jf. prinsipp 16.
- Sentralbankens valg i gjennomføring av pengepolitikk.

1 Oppsummering

Norges Bank offentliggjør med dette sin egen vurdering for 2016 av Norges Banks oppgjørssystem (NBO) på grunnlag av prinsippene for infrastruktur i finansielle markeder, utarbeidet av CPMI/IOSCO og utgitt i april 2012. Egen vurderingen er foretatt av Enheten for interbankoppgjør som ivaretar systemeierskapet for NBO. Det er tidligere foretatt intern egen vurdering av disse prinsippene, men dette er første gang Norges Bank offentliggjør denne.

Prinsippene gjelder generelt for all viktig finansiell infrastruktur. For oppgjørssystemer i sentralbanker gjelder enkelte forhold som skiller seg fra annen finansiell infrastruktur. Sentralbanker har enerett på å utstede betalingsmidler, slik at oppgjørsdeltakerne ikke har kreditt- og likviditetsrisiko mot oppgjørsbanken. Videre er sentralbanker organisert for å ivareta andre viktige samfunnsoppdrag som pengepolitikk og finansiell stabilitet, noe som blant annet har betydning for styresammensetning og organisering. Disse hensynene påvirker vurderingen av enkelte prinsipper.

Av de 24 prinsippene anses syv ikke å være relevante for betalingsoppgjørene i Norges Bank. Dette gjelder prinsippene 6, 10, 11, 12, 14, 20 og 24. De 17 øvrige prinsippene anses relevante. Norges Banks vurdering er at rammevilkår, styringsordninger og løsninger for oppgjørssystemet i all hovedsak er i tråd med anbefalingene. Det er således ikke identifisert enkeltforhold som gir grunn til bekymring i en slik grad at tiltak er nødvendig på kort sikt. Det er likevel en realitet at rammevilkårene for NBO er i stadig utvikling. Det er derfor viktig å være oppmerksom på endringer, spesielt utviklingen i risikobildet med trusselvurderinger, forebyggende tiltak og videreutvikling av systemer og driftsløsninger. Som et ledd i dette arbeidet gjennomgås etterlevelsen av prinsippene for finansiell infrastruktur (PFMI) regelmessig i samsvar med anbefalingene.

Som ledd i det løpende arbeidet med å videreutvikle robuste og sikre oppgjørssystemer i NBO, arbeider Norges Bank med tiltak som også vil styrke oppfyllelsen av enkelte prinsipper i PFMI. I 2017 gjelder dette blant annet følgende:

- Revidere vilkårene for kontohold, pantsettelse og deltakelse i NBO. Endringene vil blant annet bestå i å innarbeide ny forskrift om verdipapiroppgjør i en insolvenssituasjon og styrke kravene til sikkerhet ved brukeradministrasjon hos deltakerne i NBO.
- Oppdatere rundskriv om håndtering i NBO av deltaker som er satt under offentlig administrasjon eller konkursbehandling.
- Utarbeide en samlet oversikt over kriterier for kontohold i Norges Bank og krav som må oppfylles for å få opprettet konto.

I Norges Bank er det i tråd med internasjonale anbefalinger etablert en ordning med overvåking av NBO. Overvåkingen utføres av en egen enhet og skal bidra til at oppgjørssystemet etterlever målet i sentralbankloven om å fremme et effektivt betalingssystem. Videre skal overvåkingen bidra til at NBO tilfredsstillende minst like høye standarder til effektivitet, sikkerhet og robusthet som interbanksystemene som har konsesjon fra Norges Bank, og til at internasjonale anbefalinger etterleves, herunder PFMI. Prinsippene som overvåker har vurdert, fremgår av Norges Banks rapport om finansiell infrastruktur for 2017.

2 Informasjon om FMlen

2.1 Beskrivelse av NBO og hvilke markeder systemet betjener

MAI 2017

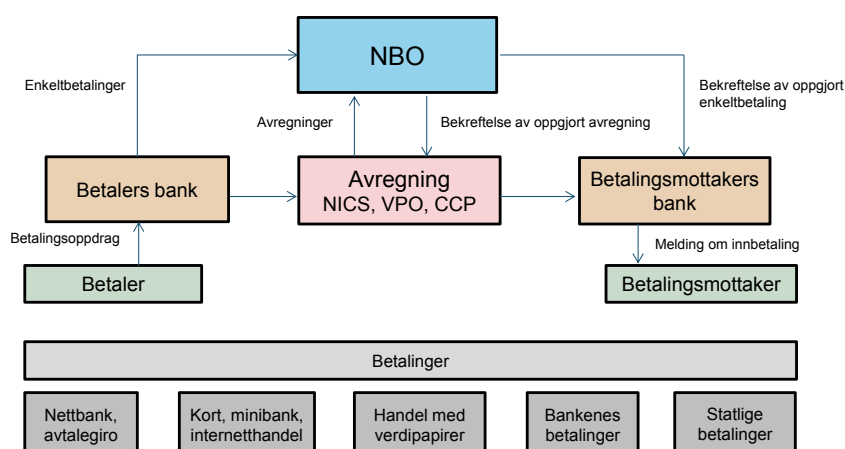
Norges Banks oppgjørssystem (NBO) er kjernen i systemene for avregning og oppgjør av betalinger i Norge. Betalinger mellom bankene og overføringer mellom bankene og Norges Bank gjøres opp med endelig virkning når de posteres på bankenes kontoer i NBO. Betalingene gjøres opp enkeltvis eller som nettoposisjoner i avregninger fra bankenes fellessystem NICS, Verdipapirsentralen (VPS) og sentrale motparter i handel med finansielle instrumenter, for tiden SIX x-clear, EuroCCP og LCH Limited.

Betalingsoppgjørene i NBO skjer på bakgrunn av bankenes likviditetsstyring, betalings tjenester for kunder, valutahandel og oppgjør for handel med verdipapirer og derivater. Overføringene mellom Norges Bank og bankene gjelder bruken av likviditetspolitiske tiltak, statlige betalinger, bankenes innskudd og uttak av kontanter samt Norges Banks egen drift.

Bankene kan sende betalingsoppdrag til oppgjør i NBO via hovedkanalen SWIFT, NBO Online eller via bankenes fellessystem NICS. Bankene får tilgang til informasjon fra sine kontoer via NBO Online.

Betalingsystemet består av systemer for betalingstjenester, som er de kunderettede tjenestene, og interbanksystemer for avregning og oppgjør. Disse systemene er teknisk og funksjonsmessig nært knyttet sammen. De fleste enkeltbetalingene inngår i daglige avregninger mellom bankene og gjøres opp ved at nettoposisjonen for hver bank posteres på bankens konto i en oppgjørsbank. Norges Bank er oppgjørsbank på øverste nivå. Se figur under som viser hovedtrekkene i det norske betalingsystemet.

Betalingsystemet

2.2 Organisering av FMlen

Betalingsoppgjørene i NBO er en av Norges Banks kjerneoppgaver som sentralbank. Norges Banks hovedstyre har det overordnede ansvaret for oppgjørsvirksomheten og Norges Banks representantskap er øverste tilsynsorgan. Ansvaret for den daglige oppgjørsvirksomheten og utviklingstiltak er knyttet til systemeieransvaret som er delegert til en egen enhet for interbankoppgjør. Enheten inngår i Avdeling for markeder og banktjenester.

Enheten for interbankoppgjør utfører de daglige oppgavene med den operasjonelle overvåkingen av betalingsoppgjørene og oppgaver med forvaltning og utvikling av de systemløsningene som brukes. Videre utføres administrative prosesser med forvaltning og oppfølging av avtaler med eksterne leverandører, risikoanalyser og virksomhetsrapportering, samt beredskapsplaner og øvelser.

2.3 Rettslig rammeverk

Det er flere lover, forskrifter og interne retningslinjer som regulerer oppgjørsvirksomheten i Norges Bank. Det mest sentrale regelverket er omtalt nedenfor.

Sentralbankloven med forskrift

Det følger av sentralbankloven at Norges Bank skal fremme et effektivt betalings-system innenlands og overfor utlandet, samt overvåke penge-, kreditt- og valuta-markedene. Banken kan sette i verk tiltak som er vanlige eller naturlige for en sentralbank. Til fremme av sine formål kan banken utføre alle former for bankforretninger og banktjenester.

Sentralbankloven § 19 om kreditt til banker og § 20 om innskudd fra banker gir banker adgang til konto i Norges Bank. Nærmere vilkår for kontoholdet er gitt i forskrift om bankers adgang til innskudd og lån i Norges Bank mv., retningslinjer for sikkerhetsstillelse for lån i Norges Bank og i vilkår for kontohold, pantsettelse og deltakelse i NBO.

Sentralbankloven § 22 gir adgang for Norges Bank til å yte lån til og motta innskudd fra andre foretak i finansiell sektor enn banker. I medhold av denne bestemmelsen har CLS Bank og sentrale motparter i handler med finansielle instrumenter konto i Norges Bank.

Lov om finansiell sikkerhetsstillelse

Loven gjelder avtaler om finansiell sikkerhetsstillelse inkludert avtaler hvor Norges Bank er en av partene. Loven fastsetter bestemmelser som er relevante for Norges Banks rolle som kredittlyter og panthaver, som for eksempel vern mot omstøtelse av stilt sikkerhet, adgang til å realisere pantesikkerheter raskt og effektivt, rett til avregning, samt regler om lovvalg. Loven inneholder videre en særskilt rettsvernregel for avtaler om finansiell sikkerhetsstillelse i én eller flere angitte gjeldsfordringer der Norges Bank er panthaver, hvor sikkerheten i gjeldsfordringene også gir sikkerhet i underliggende sikkerhet, for eksempel boligeiendom. Norges Bank har rettsvern for sin sikkerhet uten særskilt rettsvernakt. Denne særskilte rettsvernbestemmelsen gjelder ikke der en gjeldsfordring er knyttet til et omsetnings- eller innløsningspapir.

Betalingsystemloven

Ett av formålene med lov om betalingsystemer mv., kapittel 2, er å bidra til at interbanksystemer organiseres slik at hensynet til finansiell stabilitet blir ivaretatt. Det skal særlig legges vekt på å motvirke risiko som følge av likviditets- eller soliditetssvikt hos deltakere i slike systemer. Norges Bank omfattes ikke av betalingsystemlovens bestemmelser om interbanksystemer, men legger likevel vekt på å følge de bestemmelsene som er relevante for NBO. NBO er et interbanksystem med kritisk betydning for den finansielle infrastrukturen i Norge og dermed for finansiell stabilitet. Norges Bank omfattes derimot av betalingsystemlovens kapittel 4 om rettsvern og sikkerhet for avregnings- og oppgjørsavtaler. Med hjemmel i disse bestemmelsene er det fastsatt en forskrift om gjennomføring av verdipapiroppgjøret som har betydning for Norges Bank.

Lov om forebyggende sikkerhetstjeneste (sikkerhetsloven) og forskrift om objektsikkerhet

Ett av formålene med sikkerhetsloven er å «legge forholdene til rette for effektivt å kunne motvirke trusler mot rikets selvstendighet og sikkerhet og andre vitale nasjonale sikkerhetsinteresser». I henhold til loven har Finansdepartementet innmeldt NBO som et skjermingsverdig objekt til Nasjonal sikkerhetsmyndighet. I forskrift om objektsikkerhet er det satt krav til beskyttelse av skjermingsverdige objekter. Det er en løpende oppgave for Norges Bank å vurdere hvilke sikringstiltak som bør iverksettes for NBO.

Lov om finansforetak og finanskonsern (finansforetaksloven)

Loven regulerer blant annet soliditetssvikt og offentlig administrasjon av banker. Slike saker har betydning for bankers kontohold og deltakelse i betalingsoppgjørene i Norges Bank.

IKT-forskriften

Forskriften er fastsatt av Finanstilsynet og stiller en rekke krav til drift, sikkerhet og beredskap i finansnæringens bruk av informasjons- og kommunikasjonsteknologi. Norges Bank omfattes ikke av denne forskriften, men legger vekt på å følge relevante deler av denne i tråd med beste praksis for viktige IKT-systemer.

Forskrift om risikostyring og internkontroll i Norges Bank

Forskriften er fastsatt av Finansdepartementet og setter krav til risikostyring og internkontroll i Norges Bank. Forskriften angir blant annet hovedstyrets og sentralbanksjefens ansvar og setter krav til utkontraktert virksomhet.

Vilkår for kontohold, pantsettelse og deltakelse i NBO

Vilkårene inneholder detaljerte bestemmelser om kontoholdet, gjennomføringen av betalingsoppgjør, krav til pantsettelse for lån, beredskapsløsninger, priser og gebyrer mv. Tidspunkt for endelig oppgjør er regulert i vilkårene punkt 3 i tråd med betalingsystemloven § 4-2. Det følger av vilkårene at et betalingsoppdrag er endelig oppgjort når det er belastet eller godskrevet en av bankens kontoer i NBO. Det er ikke adgang til å kalle tilbake oppdrag som er endelige.

Bestemmelsene i vilkårene gjelder for både brutto- og nettooppgjør. Norges Bank har blant annet rett til å avvise et hvert betalingsoppdrag som ikke har dekning, samt rett til å gjøre opp en avregning som erstatter en kansellert avregning. For at alle deltakerne i verdipapiroppgjøret skal ha dekning for sin betalingsforpliktelse, låses midler på egen konto inntil dekningskontroll og oppgjør er gjennomført.

Norges Bank har inngått avtale med alle parter som sender avregninger til oppgjør i NBO, dvs. bankenes fellessystem NICS, Verdipapirsentralen (VPS) og sentrale motparter i handel med finansielle instrumenter (for tiden SIX x-clear og EuroCCP).

Sikkerhet for lån

Bankenes adgang til lån i Norges Bank reguleres i sentralbankloven § 19, forskrift om bankers adgang til lån og innskudd i Norges Bank, samt i rundskriv med retningslinjer for sikkerhetsstillelse for lån i Norges Bank.

Norges Bank kan yte lån mot godkjent sikkerhet. Kontoholdsvilkårenes kapittel 6, pant for lån i Norges Bank, inneholder regler for pant som bankene kan stille som sikkerhet for lån i Norges Bank og regler for å realisere pant. Norges Bank har ifølge vilkårene rett til å foreta sluttavregning og til å realisere pantsatte verdipapirer dersom en bank misligholder sine forpliktelser overfor Norges Bank, settes under offentlig administrasjon eller det er besluttet suspensjon av eller begrensning i bankens låneadgang. Verdipapirer som stilles som sikkerhet for D-lån og F-lån kan registreres i de verdipapirregistre som Norges Bank har godkjent, for tiden Verdipapirsentralen ASA (VPS) i Norge, Euroclear Bank i Belgia og Clearstream Banking i Luxembourg. Regler om rettsvern og retten til å realisere pant følger av lovgivningen i det landet hvor verdipapiret er registrert og verdipapirkontoen er.

Håndtering av insolvent deltaker

Vilkårene for kontohold mv. inneholder bestemmelser om partenes ansvar og rettigheter dersom en deltaker omfattes av gjeldsforhandling eller begjæring om konkursbehandling etter konkursloven, eller dersom en bank settes under offentlig administrasjon. Det er i vilkårene vist til lover som regulerer slike situasjoner, blant annet finansforetaksloven, dekningsloven, lov om finansiell sikkerhetsstillelse og betalingsystemloven. For en deltaker som er satt under offentlig administrasjon eller konkursbehandling, har Norges Bank rett til å foreta sluttavregning og til å realisere verdipapirer som deltakeren har pantsatt for lån i Norges Bank, jf. vilkårene punkt 6. Norges Banks prosedyrer for å håndtere en situasjon der en deltaker i NBO er satt under offentlig administrasjon eller konkursbehandling, er kunngjort i et eget rundskriv.

3 Vurdering av NBO mot prinsippene

MARKEDER OG
BANKTJENESTER

INTERBANKOPPGJØR

MAI 2017

For hvert prinsipp i PFMI er de regelverk, ordninger, prosedyrer og tiltak som gjelder for NBO forklart og kommentert, og det er en samlet vurdering av hvordan prinsippet ivaretas. Strukturen med hovedhensyn og tilhørende spørsmål er lagt til grunn. Prinsipper, veiledende tekst, hovedhensyn og spørsmål er oversatt fra PFMI-dokumentet og satt i kursiv. Der flere spørsmål gjelder samme saksforhold er besvarelsene likelydende, eller det er vist til annen besvarelse av et nærliggende spørsmål. Dette er gjort for å lette lesingen.

Prinsipp 1 Rettslig rammeverk

MARKEDER OG
BANKTJENESTER

INTERBANKOPPGJØR

En FMI bør ha et velfundert, klart, transparent rettslig rammeverk som kan håndheves for alle materielle sider ved dens aktiviteter i alle relevante jurisdiksjoner.

MAI 2017

Siden et robust rettslig grunnlag for en FMIs virksomhet i alle relevante jurisdiksjoner er kritisk for en FMIs samlede tillit, bør dette prinsippet vurderes helhetlig i sammenheng med de andre prinsippene.

Hovedhensyn 1

Det rettslige grunnlaget bør gi en høy grad av sikkerhet for hver materielle side ved FMIs virksomhet i alle relevante jurisdiksjoner.

Materielle sider og relevante jurisdiksjoner

1.1.1 Hva er de materielle sidene ved FMIs virksomhet som krever høy grad av rettslig klarhet, for eksempel rettigheter og interesser i finansielle instrumenter, endelig oppgjør, avregning, samhandling, immobilisering og dematerialisering av verdipapirer, ordninger for levering mot betaling, betaling mot betaling eller levering mot levering, ordninger for sikkerhetsstillelse, herunder marginordninger, og prosedyrer ved insolvens?

Endelig oppgjør

Tidspunkt for endelig oppgjør av betalinger fremgår av vilkårene for kontohold, pantsettelse og deltakelse i NBO, jf. punkt 3.2 i vilkårene, i samsvar med betalingsystemloven, jf. § 4-2. Det følger av vilkårene at et betalingsoppdrag anses lagt inn i NBO og er endelig oppgjort når det er belastet eller godskrevet en av bankens kontoer i Norges Bank. Norges Bank, banken eller tredjepart kan ikke tilbakekalle betalingsoppdraget etter dette tidspunktet.

Gjennomføring av nettooppgjør

Kontoholdsvilkårenes bestemmelse om endelig oppgjør gjelder for både brutto- og nettooppgjør. Vilkaene, jf. punkt 3.7, gir Norges Bank rett til å avvise både brutto- og nettooppgjør uten dekning, samt rett til å gjøre opp en avregning som erstatter en avvist avregning. Gjennomføring av verdipapiroppgjør og betalingsoppdrag fra sentral motpart reguleres også i vilkårene, jf. punktene 3.5 og 3.6. For at alle deltakerne i verdipapiroppgjøret skal ha dekning for sin betalingsforpliktelse, låses midler på egen konto inntil dekningskontroll og oppgjør er gjennomført.

Det er inngått egen avtale med hver part som sender avregninger til oppgjør i Norges Bank, dvs. NICS, VPS og sentrale motparter i handel med finansielle instrumenter.

Sikkerhet for lån

Bankenes adgang til lån i Norges Bank reguleres i sentralbankloven, jf. § 19, forskrift om bankers adgang til lån og innskudd i Norges Bank mv. samt i rundskriv med retningslinjer for sikkerhetsstillelse for lån i Norges Bank.

Norges Bank kan yte lån mot godkjent sikkerhet. Vilårene for kontohold mv. inneholder regler for pant som bankene kan stille som sikkerhet for lån i Norges Bank og regler for å realisere slikt pant, jf. kapittel 6 i vilårene. Norges Bank har ifølge vilårene rett til å foreta sluttavregning og til å realisere pantsatte verdipapirer dersom en bank misligholder sine forpliktelser overfor Norges Bank, settes under offentlig administrasjon eller Norges Bank har besluttet suspensjon av eller begrensning i bankens låneadgang.

Verdipapirer som stilles som sikkerhet for døgnlån (D-lån) og lån med fast løpetid (F-lån) kan registreres i de verdipapirregistre som Norges Bank har godkjent. Dette er for tiden Verdipapirsentralen ASA (VPS) i Norge, Euroclear Bank i Belgia og Clearstream Banking i Luxembourg. Regler om rettsvern og retten til å realisere pant følger av lovgivningen i det landet hvor verdipapiret er registrert og verdipapirkontoen er.

Håndtering av bank under offentlig administrasjon

Vilårene for kontohold mv. inneholder bestemmelser om partenes ansvar og rettigheter dersom en deltaker i NBO omfattes av gjeldsforhandling eller begjæring om konkursbehandling etter konkursloven, eller dersom en bank settes under offentlig administrasjon. Det er i vilårene vist til lover som regulerer slike situasjoner, blant annet dekningsloven, betalingsystemloven og lov om finansiell sikkerhetsstillelse. Dersom en deltaker settes under offentlig administrasjon eller konkursbehandling, har Norges Bank rett til å foreta sluttavregning og til å realisere verdipapirer som deltakeren har pantsatt for lån i Norges Bank, jf. vilårene punkt 6.9. Norges Banks prosedyrer for å håndtere en slik situasjon er kunngjort i eget rundskriv.

Forskrift om gjennomføring av verdipapiroppgjøret i en insolvenssituasjon åpner for at finansielle instrumenter som er tilgjengelige på oppgjørskonto i et verdipapirregister, og innskudd på verdipapiroppgjørskonto i Norges Bank eller annen oppgjørskonto, kan benyttes for gjennomføring av verdipapiroppgjør samme virkedag som insolvensbehandlingen innledes. En slik ordning er innarbeidet i vilårene for kontohold mv. i NBO i henhold til betalingsystemloven, jf. kapittel 4.

Det er etablert rutiner for varsling og informasjon i tilfeller der en deltaker i NBO settes under offentlig administrasjon eller konkursbehandling.

1.1.2 Hvilke jurisdiksjoner er relevante for hver materielle side ved FMLens aktiviteter?

Endelig oppgjør og gjennomføring av nettooppgjør

Betalingsystemloven, jf. § 4-2, og vilårene for kontohold mv., jf. kapittel 3, regulerer hvordan betalingsoppgjør skal gjennomføres og når oppgjør i NBO er endelig. Reglene gjelder oppgjør av både enkeltbetalinger (bruttooppgjør) og avregninger (nettooppgjør).

Sikkerhet for lån

Krav til sikkerhet for lån i Norges Bank reguleres i låneforskriften, jf. § 9, og i retningslinjer for sikkerhet for lån i Norges Bank, jf. eget rundskriv. Norges Bank godtar verdipapirer utstedt av både norske og utenlandske utstedere som sikkerhet for lån. Det stilles imidlertid en rekke krav til verdipapirer og fondsandeler som stilles som sikkerhet, blant annet registrering i verdipapirregister, pålydende valuta, utsteder og kredittvurdering. Utstederland innenfor EØS-området er automatisk godkjent. For verdipapirer utstedt i land utenfor EØS-området må sikkerhetsstiller fremlegge en juridisk

bekreftelse på at det ikke er forhold som kan svekke Norges Banks stilling som sikkerhetshaver.

Verdipapirene må være registrert i Verdipapirsentralen (VPS), Euroclear Bank i Belgia eller Clearstream Banking i Luxembourg. Reglene om rettsvern, samt regler om hvordan og hvor raskt verdipapirer kan realiseres følger av lovgivningen i landet der verdipapirregisteret er hjemmehørende. Norges Bank innhenter jevnlig uavhengig rettslig uttalelse om endringer i nasjonalt regelverk som kan ha betydning for pantesikkerheten, herunder retten til å tiltre pantet.

Håndtering av bank under offentlig administrasjon

Ved konkurs i en utenlandsk bank med filial i Norge, eller i en bank som driver grensekryssende virksomhet her i landet, og som er deltaker i NBO, kommer konkurslovgivningen i bankens hjemland til anvendelse. Flere utenlandske banker har konto i Norges Bank gjennom sin filial i Norge. De fleste av disse bankene har hovedsete i Sverige, Danmark eller Storbritannia. CLS Bank har hovedsete i USA og har konto i Norges Bank for å motta innbetalinger fra og foreta utbetalinger til banker som er direkte deltakere i kronedelen av oppgjør i CLS av valutahandler. Flere sentrale motparter i handel med finansielle instrumenter som har hovedsete i utlandet, driver grensekryssende virksomhet i Norge og har konto i Norges Bank. Dette gjelder SIX x-clear AG med hovedsete i Sveits, EuroCCP med hovedsete i Nederland og LCH Limited med hovedsete i Storbritannia.

Rettslig grunnlag for hver materielle side

1.1.3 Hvordan forsikrer FMlen seg om at dens rettslige grunnlag, dvs. det rettslige rammeverket og FMlens regler, prosedyrer og avtaler, gir høy grad av rettslig sikkerhet for hver materielle side av FMlens aktiviteter i alle relevante jurisdiksjoner?

For å forsikre seg om at avtaler som Norges Bank inngår med deltakere i NBO er i tråd med lover og forskrifter og at Norges Banks interesser er ivaretatt, benyttes juridisk ekspertise i forbindelse med utarbeidelsen av avtalene. Etter vurdering i hvert enkelt tilfelle engasjeres ekstern juridisk ekspertise, i Norge eller i utlandet, til å foreta særskilt vurdering av enkeltinstitusjoner.

Norges Banks system for internkontroll er basert på et system med tre forsvarslinjer. Ansvar for etterlevelsen av gjeldende lover, forskrifter og regler er lagt til systemeier for NBO som førstelinje. Den sentrale etterlevelsesfunksjonen er andrelinjeforsvaret og skal gi råd til førstelinjen samt kontrollere etterlevelsen. Internrevisjonen er tredje forsvarslinje. Regler og rutiner for NBO som har betydning for eksterne parter, for eksempel avregningssentraler, samordnes med disse. Ved større endringer i regelverket for NBO sendes forslag til endring på høring til berørte parter. Finans Norge vil være høringsinstans for bankene i en del slike saker.

a) *For en FMI som er et verdipapirregister (CSD), hvordan forsikrer registeret seg om at dets legale grunnlag støtter immobilisering eller dematerialisering av verdipapirer og overføring av verdipapirer ved bokføring?*

Dette punktet er ikke relevant for NBO.

- b) *For en FMI som er sentral motpart i handel med finansielle instrumenter (CCP), hvordan forsikrer den sentrale motparten seg om at dens rettslige grunnlag gjør det mulig for den å opptre som en sentral motpart, herunder det rettslige grunnlaget for å inngå fornyete avtaler, åpne tilbud eller andre tilsvarende rettslige innretninger? Oppgir den sentrale motparten om fornyete avtaler, åpne tilbud eller andre tilsvarende rettslige innretninger kan tilbakekalles eller endres? Hvis ja, under hvilke omstendigheter?*

Dette punktet er ikke relevant for NBO.

- c) *For en FMI som er et transaksjonsregister (TR), hvordan forsikrer transaksjonsregisteret seg om at dets rettslige grunnlag beskytter det registeret det fører? Hvordan definerer det rettslige grunnlaget rettighetene til relevante interessenter med hensyn til tilgang, konfidensialitet og offentliggjøring av data?*

Dette punktet er ikke relevant for NBO.

- d) *For en FMI som har en ordning for nettooppgjør, hvordan forsikrer FMlen seg om at dens rettslige grunnlag støtter gjennomføringen av ordningen?*

Norges Banks vilkår for kontohold mv. regulerer blant annet bankenes deltakelse i nettooppgjør. Vilkårene er utarbeidet i samsvar med relevant lovgivning på området. Det er inngått avtale mellom hver avregningsentral og Norges Bank om oversendelse og oppgjør av avregninger samt varslings- og behandlingsrutiner ved avvik.

For oppgjør av avregninger fra NICS er det inngått avtale mellom NICS Operatørkontor og Norges Bank om oversendelse av avregninger og brutto betalingsoppdrag mv. Med hjemmel i avtalen har NICS og Norges Bank utarbeidet en avviks- og varslingsplan om gjennomføring av avregning og oppgjør ved driftsavvik, manglende dekning, endringer i bankenes deltakelse etc. Reglene for oppgjør i NBO av avregninger fra NICS er avstemt mellom NICS og Norges Bank og er i tråd med driftsmønsteret for henholdsvis NICS og NBO.

NICS Operatørkontor har konsesjon fra Norges Bank til å drive avregningssystemet i NICS som også er underlagt tilsyn fra Norges Bank i henhold til betalingsystemloven, jf. kapittel 2.

For oppgjør av pengedelen av verdipapiroppgjør er det inngått avtale mellom Norges Bank og Verdipapirsentralen ASA om oversendelse av avregning i verdipapiroppjøret i norske kroner. Det er også utarbeidet en felles avviks- og varslingsplan om håndtering av avvikssituasjoner.

For hver sentrale motpart i handel med finansielle instrumenter som har konto i Norges Bank, er det inngått egen avtale om kontohold, oppgjør og pantsettelse (*account management, settlement and collateralisation*). Hver avtale er tilpasset hva den sentrale motparten bruker kontoen til, herunder oppgjør av avregnede betalingsforpliktelser fra handel med finansielle instrumenter.

- e) *Når endelig oppgjør skjer i en FMI, hvordan forsikrer FMlen seg om at dens rettslige grunnlag støtter endelig oppgjør av transaksjoner, herunder fra en insolvent deltaker? Støtter også det rettslige grunnlaget for den sentrale opp-*

gjørmekanismen som FMlen bruker, som likviditetsoverføring eller overføring av verdipapirer, endelig oppgjør?

Tidspunktet for endelig oppgjør av betalingsoppdrag i NBO fremgår av vilkårene for kontohold mv., jf. kapittel 3, som er i tråd med betalingsystemloven, jf. § 4-2 om rettsvern for avtaler om avregning og oppgjør.

For å kunne gjennomføre verdipapiroppgjør der en deltaker er insolvens, har Finansdepartementet fastsatt en forskrift med hjemmel i betalingsystemloven, jf. kapittel 4. Forskriften innebærer at finansielle instrumenter som er tilgjengelig på oppgjørskontoer i et verdipapirregister, og innskudd på verdipapiroppgjørskontoer i Norges Bank eller annen oppgjørsbank, kan benyttes for gjennomføring av verdipapiroppgjør samme virkedag som insolvensbehandlingen innledes. Dette gjelder finansielle instrumenter og innskudd som er disponible på kontoene på det tidspunktet det innledes insolvensbehandling av en deltaker, og instrumenter og innskudd som kommer inn til kontoene etter dette tidspunktet. Ordningen skal avtales med deltakerne på forhånd, og er innarbeidet i vilkårene for kontohold mv. i NBO.

Hovedhensyn 2

En FMI bør ha regler, rutiner og avtaler som er klare, forståelige og konsistente med relevante lover og regler.

1.2.1 Hvordan har FMlen godtgjort at dens regler, prosedyrer og avtaler er klare og forståelige?

De daglige rutinene for oppgjør i NBO, med blant annet frister for nettooppgjørene, fremgår av driftsmønsteret som kunngjøres ved rundskriv og er tilgjengelig på Norges Banks internettside for NBO. Rutinene for oppgjør av enkeltbetalinger og avregninger fremgår av vilkårene for kontohold mv. og avtaler med avregningssentralene, herunder ansvarsfordeling og varsling i avvikssituasjoner.

Norges Banks handlingsmønster for betalingsoppgjør i NBO i tilfelle en deltaker settes under offentlig administrasjon eller konkursbehandling er kunngjort ved eget rundskriv. I slike tilfeller kan administrasjonsstyret for en insolvent bank, med samtykke fra Finanstilsynet, be Norges Bank om å utføre betalingsoppdrag fra bankens konto og beslutte at bankens virksomhet helt eller delvis skal drives videre. I så fall må administrasjonsstyret inngå en særskilt avtale med Norges Bank om kontohold, pantsettelse og deltakelse i NBO.

Bankene i Norge har et velutviklet samarbeid om felles regler, avtaler og retningslinjer for bankenes deltakelse i betalingsystemet. Samarbeidet omfatter også drift og utvikling av felles infrastruktur og er organisert gjennom Finans Norge og datterselskapet Bits AS. Norges Bank deltar med to observatører i banknæringens Fellesutvalg for avregning og oppgjør (FAO).

Større endringer som har betydning for deltakelsen i NBO, sendes på høring til finansnæringen i henhold til forvaltningsloven. Slike høringssaker sendes normalt til Finans Norge som samordner felles uttalelse fra banknæringen. Dette gjelder for eksempel vesentlige endringer i driftsmønsteret for NBO, endringer i låneforskriften og i regelverket for sikkerhet for lån i Norges Bank. Endringer av betydning i sentralbank-

loven, andre relevante lover og forskrifter sendes også på offentlig høring. Norges Bank kunngjør endringer i regelverk og rutiner gjennom rundskriv som er tilgjengelig på Norges Banks internettsider. Lover og forskrifter er offentlig tilgjengelig gjennom databasen Lovdata.

Finans Norge har en sentral rolle i å samordne banknæringens egen regulering av betalingssystemer og interbankstandarder, blant annet i form av avtaler og regler for betalingsformidling og for avregning og oppgjør av betalinger. Dette arbeidet skjer i stor grad i selskapet Bits AS som eies av Finans Norge. Banknæringen har fastsatt egne regler og retningslinjer for bruken av sine fellessystemer, blant annet NICS som behandler ulike typer betalingsoppdrag fra bankene og leverer avregninger til NBO flere ganger daglig.

Disse ordningene bidrar til å gi deltagerne i NBO og banknæringen generelt god forståelse for rettigheter, ansvar og konsekvenser ved deltakelse i NBO.

1.2.2 Hvordan forsikrer FMlen seg om at dens regler, prosedyrer og avtaler er konsistente med relevante lover og regelverk, for eksempel gjennom rettslige uttalelser og analyser? Har det blitt avdekket og utbedret noen inkonsistente forhold? Blir FMlens regler, prosedyrer og avtaler gjennomgått eller vurdert av eksterne myndigheter eller organer?

Inngåelse av avtaler og utforming av regelverk som gjelder NBO skjer i samråd med juridisk ekspertise i Norges Bank. Ved behov suppleres denne med ekstern kompetanse. I vilkårene for kontohold mv. i NBO er det vist til gjeldende lovgivning med viktige rammevilkår for betalingsoppgjørene i Norges Bank. Ved endringer i slike rammevilkår, for eksempel som følge av nye EØS-regler, vil avtaler, regelverk og vilkår bli oppdatert tilsvarende. Alle deltakerne i NBO, unntatt CLS Bank, har sitt hovedsete i en EØS-stat og er dermed omfattet av det felles regelverket som gjelder i dette området.

Ved inngåelse av avtaler med deltakere i NBO som er hjemmehørende i utlandet, og som driver virksomhet i Norge gjennom filial eller direkte fra utlandet, innhentes uavhengig vurdering av det rettslige grunnlaget i den staten deltakeren har sitt hovedsete. Dette gjelder også verdipapirregistre i Belgia (Euroclear Bank) og i Luxembourg (Clearstream Banking) som Norges Bank har godkjent for deltakernes pantsettelse av verdipapirer for lån.

Det er fastsatt retningslinjer for avtaleforvaltning i sentralbankvirksomheten. Formålet med retningslinjene er å ivareta Norges Banks interesser best mulig. Retningslinjene skal også bidra til at Norges Bank til enhver tid har god oversikt over avtalene og at Norges Banks omdømme ivaretas.

Det viktigste problematiske forholdet som har blitt avdekket når det gjelder det rettslige grunnlaget for oppgjørsvirksomheten i Norges Bank det siste tiåret, gjelder verdipapiroppjøret. Dersom en deltaker i NBO settes under offentlig administrasjon eller konkursbehandling, vil deltakerens konto i NBO bli sperret umiddelbart. I verdipapiroppjøret i VPS vil imidlertid uoppgjorte handler for denne deltakeren fortsatt kunne inngå i oppgjørene. Dette problemet er løst ved at Finansdepartementet i 2016 fastsatte en forskrift som gjør det mulig å avtale at både pengedelen og verdipapirdelen

av verdipapirproppgjør kan gjøres opp samme virkedag som insolvensbehandlingen innledes, jf. omtale i punkt 1.1.1.

Systemeier for NBO har et førstelinjeansvar for at regler, prosedyrer og avtaler for NBO er i tråd med relevant lovgivning og regelverk som utgjør rammevilkår for NBO. Systemeier avgir hvert år en erklæring om status for etterlevelsen.

Den sentrale etterlevelsesfunksjonen i Norges Bank skal bidra til at Norges Bank ikke pådrar seg offentlige sanksjoner, økonomisk tap eller tap av omdømme som følge av manglende etterlevelse av lover, forskrifter, internt regelverk og rammer for virksomheten. Etterlevelsesfunksjonen skal støtte systemeier og ivaretar andrelinjeansvaret ved å identifisere, vurdere, overvåke og rapportere risikoen for at relevante regler ikke følges. I faglige spørsmål knyttet til etterlevelse eller andre juridiske saker skal leder for etterlevelsesfunksjonen regelmessig og ved behov konsultere juridisk direktør i Norges Bank.

Som tredjelinjekontroll blir virksomheten i NBO revidert av intern revisjon i henhold til en revisjonsplan. Revisor avgjør selv hvilke forhold ved NBO som gjennomgås i hver revisjon. I tillegg er NBO gjenstand for tilsyn fra representantskapet og ekstern revisor som også kan engasjeres til å vurdere særskilte problemstillinger ved NBO.

1.2.3 Må FMIens regler, prosedyrer og avtaler godkjennes før de trer i kraft? I så fall, av hvem og hvordan?

Foruten lover som vedtas av Stortinget, er internkontrollforskriften for Norges Bank vedtatt av Finansdepartementet og låneforskriften er vedtatt av hovedstyret. Øvrig regelverk, prosedyrer og avtaler for NBO fastsettes, inngås og endres i henhold til fullmaktstrukturen i Norges Bank. Beslutningsmyndigheten for ulike typer saker er i ulik grad delegert fra hovedstyret til sentralbanksjefen, avdelingsdirektør, enhetsdirektør, seksjonsleder og operativt personale. Beslutningsmyndigheten for NBO på hvert nivå fremgår av stillingsinstruks. Avtaler med eksterne parter utformes i samarbeid med juridisk ekspertise og inngås i henhold til fullmakter gitt i stillingsinstruks.

Hovedhensyn 3

En FMI bør være i stand til å kommunisere det rettslige grunnlaget for sin virksomhet til relevante myndigheter, deltakere og, der det er relevant, sine deltakeres kunder på en klar og forståelig måte.

1.3.1 Hvordan synliggjør FMIen det rettslige grunnlaget for sin virksomhet overfor relevante myndigheter, deltakere og, der det er relevant, sine deltakeres kunder?

Det meste av relevant informasjon knyttet til det juridiske rammeverket for NBO er tilgjengelig fra internettsidene til Norges Bank. Lover og forskrifter er ellers tilgjengelige fra en offentlig tilgjengelig database (Lovdata).

Det er egne sider om «Norges Banks oppgjørssystem» og «Sikkerhet for bankenes lån» på Norges Banks internettsider. På disse sidene gjøres gjeldende avtaler og regelverk for deltakelse i NBO tilgjengelige. Eksempler på slikt regelverk er relevante forskrifter og rundskriv, vilkårene for kontohold mv., godkjente verdipapirer som sikkerhet for bankenes lån i Norges Bank samt prosedyrer og frister for frigivelse av

pantsatte verdipapirer. Det er også tilgang til et eget informasjonshefte om rammevilkår, funksjoner og oppgaver med NBO og tilknyttede systemer.

På internettsidene er det også omtale av relevant lovgivning og handlingsmønster på et mer overordnet nivå. Her beskrives Norges Banks rolle og mandat for å fremme et effektivt betalingssystem og bidra til finansiell stabilitet.

Hovedhensyn 4

En FMI bør ha regler, rutiner og avtaler som kan håndheves i alle relevante jurisdiksjoner. Det bør være høy grad av sikkerhet for at tiltak som FMlen gjennomfører i henhold til slike regler og rutiner, ikke vil bli erklært ugyldig, reversert eller forsinket.

Håndhevelse av regler, prosedyrer og avtaler

1.4.1 Hvordan oppnår FMlen høy grad av tillit til at regler, prosedyrer og avtaler knyttet til dens virksomhet kan gjennomføres i alle relevante jurisdiksjoner som er identifisert under hovedhensyn 1, for eksempel gjennom rettslige uttalelser og analyser?

Regler, prosedyrer og avtaler knyttet til NBO er utformet, vedtatt og inngått i henhold til det rettslige grunnlaget for Norges Banks virksomhet som oppgjørsbank. De relevante jurisdiksjonene er Norge og andre stater i EØS-området, samt USA når det gjelder kontoholdet for CLS Bank.

Det rettslige grunnlaget i hver jurisdiksjon har særlig betydning ved håndteringen av avvikssituasjoner som insolvens eller tiltredelse av pant. Ved en eventuell konkurs i en utenlandsk bank som deltar i NBO gjennom filial i Norge eller med grensekryssende virksomhet, vil hjemlandets konkurslovgivning komme til anvendelse. Reglene for godkjenning av pant, verdipapirregistre mv. skal gi Norges Bank best mulig sikkerhet for at pantet er gyldig, at det er etablert rettsvern for pantet, og at det kan realiseres.

Det stilles derfor en rekke krav til utenlandske verdipapirer for at de skal kunne godkjennes som sikkerhet for bankenes lån i Norges Bank. Slike verdipapirer skal blant annet være registrert i godkjent verdipapirregister og oppfylle krav til utstederland, kredittvurdering og valuta. Norges Bank kan også kreve uavhengig rettslig uttalelse om at lovgivningen i utstederlandet er i tråd med Norges Banks krav. Norges Bank har blant annet innhentet uttalelser om pantelovgivning og annen relevant lovgivning i Belgia og Luxembourg der henholdsvis verdipapirregistrene Euroclear Bank og Clearstream Banking har hovedsete.

I behandlingen av søknader om kontohold fra en sentral motpart i en annen stat eller en bank med hovedsete i en stat utenfor EØS-området, vil Norges Bank kreve at søker fremlegger en uavhengig rettslig uttalelse om rettstilstanden i hjemstaten av betydning for kontoholdet i Norges Bank.

Grad av sikkerhet for regler og prosedyrer

1.4.2 Hvordan oppnår FMlen en høy grad av sikkerhet for at dens regler, prosedyrer og avtaler ikke vil bli ugyldige, reversert eller gjenstand for opphør? Er det noen omstendigheter der en FMIs handlinger i henhold til dens regler, prosedyrer og avtaler kan bli ugyldig, reversert eller opphøre? I så fall, hva er disse omstendighetene?

Se punkt 1.1.1

1.4.3 Har en rettsinstans i noen relevant jurisdiksjon noen gang fremholdt at FMIs relevante handlinger eller ordninger i henhold til dens regler og prosedyrer ikke kan håndheves?

Det er ikke kjente tilfeller der en rettsinstans i noen relevant jurisdiksjon har underkjent Norges Banks håndhevelse av sine regler, prosedyrer eller avtaler for NBO.

Hovedhensyn 5

En FMI som har virksomhet i flere jurisdiksjoner bør identifisere og redusere risikoen for mulig rettslig motstrid mellom jurisdiksjoner.

1.5.1 Dersom FMlen driver virksomhet i flere jurisdiksjoner, hvordan identifiserer og analyserer FMlen ethvert mulig tilfelle av rettslig motstrid? Hvis det er usikkerhet om FMIs lovvalg i relevante jurisdiksjoner kan håndheves, har FMlen innhentet en uavhengig rettslig analyse av mulige tilfeller av rettslig motstrid? Hvilke mulige tilfeller av rettslig motstrid har FMlen identifisert og analysert? Hvordan har FMlen håndtert ethvert mulig tilfelle av rettslig motstrid?

Norges Bank har ikke virksomhet som oppgjørsbank i flere jurisdiksjoner. Dette hovedhensynet anses derfor som ikke relevant for NBO.

Vurdering

Det rettslige rammeverket for NBO er omfattende og velfundert. Banker og sentrale motparter som er direkte deltakere i betalingsoppgjørene, har hovedsete i Norge eller i en annen EØS-stat. Unntakene er SIX x-clear som har sitt hovedsete i Sveits og CLS Bank med hovedsete i USA. Det rettslige grunnlaget som er viktig for Norges Bank er ivaretatt i avtalen med hver av disse deltakerne på linje med det som gjelder andre deltakere.

Det rettslige grunnlaget er særlig viktig ved håndteringen av avvik, spesielt i situasjoner med insolvens og realisering av pant som en deltaker har stilt som sikkerhet for lån i Norges Bank.

I en situasjon der en deltaker er insolvent, er det viktig at deltakerens konto i Norges Bank sperres for inn- og utbetalinger. Det er derfor etablert rutiner for varsling om slike saker, både internt i Norges Bank og med Finanstilsynet. Norges Bank er også representert i styret for Bankenes sikringsfond.

Bankene og andre med konto i Norges Bank pantsetter store verdier i hovedsak i form av verdipapirer som sikkerhet for lån. Om lag halvparten er pantsatt i VPS og den andre halvparten i registre i Belgia (Euroclear) og i Luxembourg (Clearstream). Norges Bank stiller en rekke kvalitative krav til verdipapirer for at de skal kunne godkjennes som pant. I avtalene med verdipapirregistrene er det blant annet lagt vekt på at Norges Bank skal ha kontroll med pantet og ha rett til å realisere det ved behov. For pantsettelsen i utlandet innhenter Norges Bank derfor rettslige uttalelser for å forsikre seg om at det ikke er endringer i rettsstilstanden som hindrer Norges Banks tilgang til pantet.

I regelverket i henholdsvis VPS og i Norges Bank om gjennomføring av verdipapir-oppgjør har det vært avvikende prosedyrer dersom en deltaker settes under offentlig administrasjon eller konkursbehandling. Denne problemstillingen er løst ved at Finansdepartementet i 2016 fastsatte en egen forskrift om gjennomføring av verdipapiroppgjøret i en insolvenssituasjon. Forskriften innebærer at handler kan gjøres opp med bruk av finansielle instrumenter i VPS og innskudd på konto i Norges Bank samme virkedag som insolvensbehandlingen innledes. Dette må avtales med deltakerne og vil etter planen bli innarbeidet i reviderte vilkår for kontohold mv. i NBO i 2017. Endringene i regelverket er avstemt mellom VPS og Norges Bank.

Norges Bank har interne retningslinjer for avtaleforvaltning som også gjelder avtalene for NBO. Formålet med retningslinjene er blant annet at Norges Banks interesser i avtaleforholdet ivaretas best mulig og at Norges Bank har god oversikt over avtalene. Det foreligger en oversikt over alle avtalene som gjelder NBO, og avtalene gjennomgås og oppdateres i henhold til en plan.

Ved inngåelse eller endringer i avtaler for NBO involveres intern eller ekstern juridisk ekspertise. Dette gir trygghet for at Norges Banks interesser ivaretas på en rettslig holdbar måte, og at avtalen ivaretar formelle krav i lover, forskrifter og annet regelverk. Norges Bank engasjerer også ekstern juridisk ekspertise til å kvalitetssikre avtalene med leverandører. Dette gjelder blant annet avtalene med leverandører av drifts- og systemløsninger for NBO, avtalene med verdipapirregistre i utlandet om pantsettelse som sikkerhet for lån, samt og avtalen den forsterkede beredskaps-løsningen for NBO.

Avtaleforholdet med banker som har konto i Norges Banks ivaretas gjennom formell aksept av vilkårene for kontohold, pantsettelse og deltakelse i NBO. Vilkårene er blant annet basert på et rettslig rammeverk som er i stadig utvikling, blant annet gjennom EØS-avtalen. Endringer av betydning blir drøftet med banknæringen, ofte gjennom en hørings sak, før iverksettelse. Tilsvarende vil gjelde endringer i driftsmønster og andre operasjonelle forhold som har betydning for aktørene som sender avregninger til oppgjør i Norges Bank.

Deltakerne i NBO gjøres kjent med det juridiske rammeverket for NBO gjennom informasjon fra Norges Bank og saker som tas opp med banknæringen gjennom hørings-saker og i møtevirksomhet. Det rettslige rammeverket for NBO anses å være robust og at det har tillit hos deltakerne, avregningsentralene og andre eksterne interesser.

Norges Banks virksomhet som oppgjørsbank har høy grad av rettslig sikkerhet for deltakerne. Prinsippet anses derfor som oppfylt.

Prinsipp 2 Styringsstruktur

MARKEDER OG
BANKTJENESTER

INTERBANKOPPGJØR

MAI 2017

En FMI bør ha en styringsstruktur som er klar og transparent, fremmer robusthet og effektivitet samt understøtter finansiell stabilitet, andre relevante allmenne hensyn og målene til relevante interessenter.

Til vurderingen av dette prinsippet bemerkes at hvis en FMI kontrolleres helt eller delvis av en annen enhet, bør også styringsordningene for denne enheten vurderes for å forsikre seg om at de ikke har uheldige konsekvenser for FMIs etterlevelse av dette prinsippet. Siden styring også omfatter de prosessene der en organisasjon fastsetter sine mål, bestemmer hvordan disse målene skal nås og overvåker oppfyllelsen av disse målene, bør dette prinsippet vurderes helhetlig sammen med de andre prinsippene.

I særskilte retningslinjer fra CPMI/IOSCO utgitt i august 2015 er det presisert at i tilfeller der en FMI drives som en intern funksjon i sentralbanken, er hovedhensynene 3 og 4 ikke ment å begrense sammensetningen av sentralbankens styre eller dets roller og ansvar.

Hovedhensyn 1

En FMI bør ha mål som prioriterer sikkerhet og effektivitet høyt, og eksplisitt understøtter finansiell stabilitet og andre relevante allmenne hensyn.

2.1.1 Hva er målene til FMlen og er de klart definert? Hvordan vurderer FMlen sin virksomhet for å oppfylle sine mål?

I henhold til formålsbestemmelsen i sentralbankloven skal Norges Bank være et utøvende og rådgivende organ for penge-, kreditt- og valutapolitikken. Den skal utstede pengesedler og mynter, fremme et effektivt betalingssystem innenlands og overfor utlandet og overvåke penge-, kreditt- og valutamarkedene. Norges Bank kan sette i verk tiltak som er vanlige eller naturlige for en sentralbank. Til fremme av sine formål kan Norges Bank utføre alle former for bankforretninger og banktjenester.

Formålet med Norges Banks oppgjørssystem (NBO) å gjennomføre sikre og effektive oppgjør av betalinger mellom banker som har konto i Norges Bank. Oppgjørssystemet skal oppfylle relevante internasjonale standarder og krav til samfunnskritisk infrastruktur.

I treårige strategidokumenter fremhever Norges Bank viktige satsingsområder og hvordan det vil arbeides for å nå målene. For strategiperioden 2017–2019 fremgår blant annet at Norges Bank vil styrke beredskapsløsningene for å beskytte NBO mot trusler samt fornye og utbedre sine mest kritiske IT-systemer og sikre at systemene er robuste, driftssikre og kostnadseffektive.

Gjennomføringen av mål og strategier er reflektert i årlige handlingsplaner på ulike nivåer i Norges Bank.

2.1.2 Hvordan gir FMlens mål høy prioritet til sikkerhet og effektivitet? Hvordan støtter FMlens mål eksplisitt finansiell stabilitet og andre relevante hensyn til allmenne interesser?

NBO er øverste nivå i betalingssystemet i Norge og utgjør en kjernefunksjon i den finansielle infrastrukturen. Det fremgår av strategien at Norges Bank skal fremme et robust og effektivt betalingssystem. Formålet med oppgjørssystemet er å gjennomføre sikre og effektive oppgjør av betalinger mellom banker som har konto i Norges Bank. Oppgjørssystemet skal oppfylle relevante internasjonale standarder og krav til samfunnskritisk infrastruktur.

NBO er et samfunnskritisk system, og Finansdepartementet har innmeldt oppgjørssystemet som et skjermingsverdig objekt til Nasjonal sikkerhetsmyndighet etter sikkerhetsloven, jf. forskrift om objektsikkerhet. Bakgrunnen for dette er oppgjørssystemets betydning for finansiell stabilitet og samfunnets behov for å gjennomføre alle former for betalinger på en sikker og effektiv måte.

Hovedhensyn 2

En FMI bør ha en dokumentert styringsstruktur med klare ansvarslinjer. Styringsstrukturen skal gjøres kjent for eiere, relevante myndigheter, deltakere og, på et mer generelt nivå, allmennheten.

Styringsordninger

2.2.1 Hva er styringsordningene som FMlens styre (eller tilsvarende) og ledelse følger? Hva er ansvarslinjer og kontrollordninger innenfor FMlen? Hvordan og hvor er disse ordningene dokumentert?

Ansvarsdelegering

Etter sentralbankloven § 5 er hovedstyret tillagt den utøvende og rådgivende myndighet i Norges Bank. Dette innebærer at hovedstyret har kompetanse til å treffe vedtak om bankens virksomhet og forvaltning av dens midler, med mindre annet fremgår av særlig lovbestemmelse. Etter sentralbankloven § 10 kan hovedstyret delegerer myndighet til sentralbanksjefen eller særskilte utvalg. Dette har hovedstyret gjort på en rekke områder, dels i form av generelle fullmakter, dels som spesialfullmakter. Etter § 10 annet ledd kan hovedstyret også på saklig avgrensede områder delegerer myndighet direkte til "bankens avdelinger, kontorer eller ansatte".

Linjestyring er hovedprinsippet for styring i Norges Bank. Linjestyring innebærer at alle ledere har klart definerte ansvarsområder, med tilhørende myndighet. De er ansvarlige for oppnådde resultater, og for at aktivitetene foregår innenfor rammene som er lagt gjennom stillingsinstrukser, planer og budsjett, fellesprosesser, styringsdokumenter og øvrige instruksjoner og fullmakter fra overordnede linjeledere.

Sentralbankvirksomheten er organisert i fire avdelinger. Stabsfunksjoner er organisert i et eget område felles for hele Norges Bank. Systemeierskapet og det operative ansvaret for NBO er lagt til Avdeling for markeder og banktjenester og utføres i Enhet for interbankoppgjør (IBO).

Tilsyn

Norges Banks representantskap er oppnevnt av Stortinget. Det fremgår av sentralbankloven at representantskapet skal føre tilsyn med bankens drift og med at reglene for bankens virksomhet blir fulgt. Representantskapet engasjerer en ekstern revisor. Fra 2010 har Deloitte AS hatt oppdraget som ekstern revisor og revidert blant annet bankens årsregnskap.

Norges Bank har også en lovbestemt internrevisjon som rapporterer til hovedstyret og dets revisjonsutvalg som består av tre eksterne medlemmer av hovedstyret. Internrevisjonen skal vurdere bankens internkontroll, rutiner og andre forhold av betydning for bankens virksomhet blant annet på grunnlag av forskrift om risikostyring og internkontroll i Norges Bank. Internrevisjonen gjennomfører revisjon av NBO regelmessig.

En egen funksjon i sentralbankvirksomheten, GRC (governance, risk, compliance), har ansvaret for å følge opp styringssystemet, operasjonell risikostyring og etterlevelse. Etterlevelsesfunksjonen er et rådgivnings- og bekreftelsesorgan for sentralbanksjefen og skal bidra til at sentralbankvirksomheten ikke pådrar seg offentlige sanksjoner, økonomisk tap eller tap av omdømme, som følge av manglende etterlevelse av lover, forskrifter og internt regelverk og rammer for virksomheten. Funksjonen skal videre identifisere, vurdere, overvåke og rapportere risikoen for at regler som Norges Bank skal følge ikke etterleves, samt gi råd om oppfølging av overtredelsesrisikoen. Mandat for etterlevelsesfunksjonen fastsettes av sentralbanksjefen.

Rapportering

Hovedstyret, sentralbanksjefen og øvrig linjeledelse orienteres om oppgjørsvirksomheten i NBO gjennom regelmessige virksomhetsrapporter som også inneholder risikovurderinger, hendelser og etterlevelse. I tillegg utarbeides månedsrapporter som distribueres til sentralbanksjefen og linjeledelsen. En egen årsrapport legges frem for hovedstyret til orientering. Fremleggelsen for hovedstyret suppleres med en presentasjon av viktige forhold som inviterer til kommentarer og synspunkter fra hovedstyrets medlemmer. Årsrapporten legges også frem for representantskapet på tilsvarende måte.

2.2.2 For systemer som drives av sentralbanker, hvordan håndterer styringsordningene eventuelle interessekonflikter? I hvilken grad tillater styringsordningene å separere operatør- og overvåkingsfunksjoner?

Systemeier har ansvaret for at NBO driftes, forvaltes og utvikles i tråd med prinsipper og anbefalinger for systemviktige oppgjørssystemer. I dette inngår fastsettelse av vilkår for kontohold, pantsettelse og deltakelse i NBO, og godkjenne anmodning om kontohold og pantsettelseserklæring for banker.

I tillegg til prosesser som ivaretas av kontrollorganene er det etablert en særskilt overvåking av NBO i enheten for finansiell infrastruktur. Denne overvåkingen skal bidra til at utvikling og drift fremmer et effektivt betalingssystem, at NBO tilfredsstillers minst like høye standarder for effektivitet, sikkerhet og robusthet som interbanksystemene med konsesjon, samt at internasjonale anbefalinger som PFMI fra CPMI-IOSCO etterleves. Det er fastsatt særskilte prosesser for å gjennomføre overvåkingen. Systemeier for NBO og overvåker er organisatorisk plassert i to ulike områder i Norges Bank. Eventuell uenighet avklares i linjeledelsen.

2.2.3 Hvordan rapporterer FMlen om sin virksomhet til eiere, deltakere og andre relevante interessenter?

Internt i Norges Bank rapporterer systemeier om oppgjørsvirksomheten i NBO til ledelsen gjennom månedsrapporter, kvartalsvise virksomhetsrapporter og årsrapporter. Rapporteringen til hovedstyret skjer gjennom halvårlige virksomhetsrapporter og årsrapporter, mens rapporteringen til representantskapet skjer gjennom årsrapporter.

Deltakere i NBO tilsendes dagsrapporter om oppgjørsvirksomheten, månedsrapporter og årsrapporter. Andre eksterne interessenter vil ha tilgang til månedsrapporter og årsrapporter fra internettsiden for NBO. Informasjon om NBO vil også bli gitt til deltakere og andre interessenter gjennom løpende kontakt og møtevirksomhet, blant annet i forbindelse med felles beredskapsøvelser.

Offentliggjøring av styringsordninger

2.2.4 Hvordan gjøres styringsordningene kjent for eiere, relevante myndigheter, deltakere og, mer generelt, offentligheten?

Informasjon om organiseringen, ledelsen og ansvarsfordelingen i Norges Bank er tilgjengelig fra Norges Banks internettsider og årsmeldingen. Dette omfatter sammensetningen av og oppgavene til bankens hovedstyre og representantskap samt organiseringen av bankens avdelinger og enheter, herunder oppgjørsvirksomheten i NBO.

Det er egne internettsider for oppgjørssystemet og bankenes sikkerhetsstillelse for lån der deltakerne i NBO, andre eksterne interessenter og offentligheten kan finne relevant informasjon. Disse sidene inneholder også kontaktopplysninger for direkte henvendelser på operasjonelt nivå.

Hovedhensyn 3

Rollen og ansvaret til FMlens styre bør være tydelig spesifisert og det bør være dokumenterte prosedyrer for utøvelsen av dets oppgaver, herunder prosedyrer for å identifisere, behandle og styre interessekonflikter blant medlemmene. Styret bør regelmessig vurdere utøvelsen for både styret som helhet og hvert enkelt styremedlem.

Styrets roller og ansvar

2.3.1 Hva er rollene og ansvaret til FMlens styre (eller tilsvarende) og er disse klart spesifisert?

Hovedstyrets rolle og ansvar fremgår av sentralbankloven. Hovedstyret har den utøvende og rådgivende myndighet etter loven. Det leder bankens virksomhet og forvalter dens midler. Hovedstyret skal sørge for forsvarlig organisering av og etablere tilfredsstillende rammer, mål og prinsipper for bankens virksomhet. Hovedstyret skal påse at bankens virksomhet, herunder regnskap og formuesforvaltning, er gjenstand for betryggende styring og kontroll. Hovedstyret skal føre tilsyn med bankens administrasjon og virksomhet for øvrig.

Hovedstyret utarbeider en flerårig strategi for Norges Bank og arbeider for å realisere de mål som er satt for bankens virksomhet, med særlig vekt på tjenester for staten og bankene, prisstabilitet, finansiell stabilitet og merverdi i kapitalforvaltningen.

Hovedstyret fastsetter årsplaner og utarbeider budsjett for kommende driftsår. Gjennom rapporter fra administrasjonen og løpende saksbehandling følger hovedstyret opp måloppnåelse, ressursbruk, risikostyringen og internkontroll. Hovedstyret utarbeider årsberetning og årsregnskap.

Sentralbankloven regulerer forholdet mellom Norges Bank og statsmyndighetene. Organiseringen av Norges Bank fremgår av styringsmodellen for Norges Bank som behandles av hovedstyret.

2.3.2 Hva er styrets prosedyrer for sin virksomhet, herunder prosedyrer for å identifisere, behandle og styre interessekonflikter blant medlemmene? Hvordan er disse prosedyrene dokumentert, og til hvem blir de bekjentgjort? Hvor ofte blir de gjennomgått?

Hovedstyret har åtte ordinære medlemmer som oppnevnes av Kongen i statsråd. Sentralbanksjefen og to visesentralbanksjefer oppnevnes i heltidsstilling for seks år. Sentralbanksjefen leder hovedstyret, mens første visesentralbanksjef er nestleder av hovedstyret. Av og blant bankens ansatte velges to medlemmer som supplerer hovedstyret ved behandlingen av administrative saker, dvs. saker som i det vesentlige gjelder bankens egenforvaltning.

Finansdepartementet har fastsatt en forskrift om forholdet til andre kredittinstitusjoner og bedrifter for medlemmer av Norges Banks hovedstyre. I tillegg til fellesregler for alle medlemmene inneholder forskriften særskilte bestemmelser for henholdsvis sentralbanksjefen og visesentralbanksjefene samt de øvrige medlemmene av hovedstyret.

Hovedstyret har fastsatt en forretningsorden som omhandler oppgaver og arbeidsform samt etiske prinsipper for de eksterne medlemmene av hovedstyret. Forretningsordenen og de etiske prinsippene er offentlig tilgjengelig fra internettsidene til Norges Bank.

Det fremgår av forretningsordenen at avstemning finner sted når noen stemmeberettiget krever det. Mer enn halvparten av de stemmeberettigede må stemme for vedtaket for at det skal være gyldig. Dette innebærer at minst seks medlemmer må være til stede for at hovedstyret skal være beslutningsdyktig i en administrativ sak og minst fire i enhver annen sak.

2.3.3 Beskriv styrekomitéer som er opprettet for å lette styrets arbeid. Hva er rollene, ansvaret og sammensetningen av disse komitéene?

Det er etablert tre utvalg for å bistå hovedstyret i dets arbeid innenfor sentralbankvirksomheten der oppgjørsvirksomheten inngår.

Revisjonsutvalget er et saksforberedende og rådgivende arbeidsutvalg for hovedstyret. Det skal bidra til å styrke og effektivisere hovedstyrets arbeid med oppfølging, tilsyn og kontroll med finansiell rapportering, risikostyring, etterlevelse, internkontroll

og internrevisjon. Revisjonsutvalget består av tre av hovedstyrets fem eksterne medlemmer. Hovedstyret har fastsatt et mandat for revisjonsutvalget.

Kompensasjonsutvalget er et saksforberedende organ for hovedstyret. Det skal bidra til grundig og uavhengig behandling av saker som gjelder bankens lønns- og kompensasjonsordninger. Kompensasjonsutvalget består av to av hovedstyrets fem eksterne medlemmer. Hovedstyret har fastsatt et mandat for kompensasjonsutvalget.

Risiko- og investeringsutvalget er et saksforberedende og rådgivende arbeidsutvalg for hovedstyret. Utvalget skal bidra til å styrke og effektivisere hovedstyrets arbeid med saker knyttet til overordnet risikostyring, rammer for eiendomsforvaltningen og investeringsbeslutninger av særlig størrelse og betydning. Risiko- og investeringsutvalget består av tre medlemmer. En visesentralbanksjef er leder, mens de to øvrige medlemmene oppnevnes blant hovedstyrets eksterne medlemmer og varamedlemmer.

Vurdering av styrets virksomhet

2.3.4 Hvilke prosedyrer er etablert for å gjennomgå styrets virksomhet som helhet og prestasjonen til hvert styremedlem?

I henhold til forretningsordenen skal hovedstyret årlig drøfte sin rolle og arbeidsform. Det er ikke etablert prosedyrer for å føre tilsyn med hvert enkelt hovedstyremedlem.

Norges Banks representantskap er oppnevnt av Stortinget med oppgave å føre tilsyn med bankens drift og med at reglene for bankens virksomhet blir fulgt. Representantskapet skal herunder føre tilsyn med at hovedstyret har tilfredsstillende styring og kontroll med bankens administrasjon og virksomhet, og med at det er etablert hensiktsmessige rutiner for å sikre at bankens virksomhet utøves i henhold til lov, avtaler, vedtak og rammeverk for øvrig. Tilsynet omfatter ikke hovedstyrets utøvelse av skjønnsmyndighet etter loven.

Representantskapet fastsetter bankens årsregnskap og vedtar dens budsjett, etter forslag fra hovedstyret. Representantskapet velger ekstern revisor, fastsetter Norges Banks årsregnskap og vedtar, etter forslag fra hovedstyret, dens budsjett. Representantskapet skal minst én gang årlig legger fram for Stortinget sin uttalelse om hovedstyrets protokoller og tilsynet med Norges Bank.

Hovedhensyn 4

Styret bør ha medlemmer med relevant kunnskap og insentiver til å fylle sine ulike roller. Dette kan bety at også medlemmer uten lederansvar inngår i styret.

2.4.1 I hvilken grad har FMLens styre relevant kompetanse og insentiver til å fylle sine ulike roller? Hvordan sikrer FMLen at dette er tilfelle?

Hovedstyret består av åtte medlemmer som oppnevnes av Kongen. Sentralbanksjefen og første visesentralbanksjef er henholdsvis leder og nestleder i hovedstyret. Den andre visesentralbanksjefen er medlem av hovedstyret med et særlig ansvar for saker i tilknytning til kapitalforvaltningen for Statens pensjonsfond utland i Norges Bank Investment Management. De tre interne styremedlemmene ansettes for seks år. De fem eksterne medlemmene oppnevnes for fire år og slik at hvert andre år kan to eller

tre styremedlemmer tre ut. Av og blant de ansatte velges to medlemmer som supplerer hovedstyret ved behandlingen av administrative saker.

Etter gjeldende praksis for oppnevning av de fem eksterne medlemmene til hovedstyret med vararepresentanter, legges det ved oppnevningen vekt på «et bredt spekter av samfunnsinnsikt», jf. omtalen i Innst. O. nr. 50 (1984–85) om lov om Norges Bank s. 36.

Medlemmene må også tilfredsstillere krav til habilitet.

Medlemmene av hovedstyret skal ivareta bredden i Norges Banks oppgaver og er normalt ikke oppnevnt spesielt på grunnlag av kompetanse om Norges Banks oppgaver som oppgjørsbank. Det er derfor ikke særskilte mekanismer eller insentiver for å rekruttere medlemmer av hovedstyret som har kompetanse innen betalingssystemer og oppgjørstjenester. Medlemmer som har bakgrunn fra banknæringen kan imidlertid ha kjennskap til betalingssystemet og NBO. Fremleggelsen av halvårslige virksomhetsrapporter og årsrapport for NBO gir hovedstyret relevant informasjon om oppgjørsvirksomheten og en anledning til å diskutere aktuelle spørsmål.

2.4.2 Hvilke insentiver gir FMlen til styremedlemmer slik at den kan tiltrekke seg og beholde styremedlemmer med passende kompetanse? Hvordan gjenspeiler disse insentivene den langsiktige oppnåelsen av målene for FMlen?

Se punkt 2.4.1.

2.4.3 Har styret medlemmer som ikke er ledere eller er uavhengige? I så fall, hvor mange?

De fem eksterne styremedlemmene anses som uavhengige i denne sammenheng, siden de ikke har noen direkte tilknytning til Norges Bank og oppfyller kravene til uavhengighet av statsmyndighetene slik det fremgår av sentralbankloven, jf. § 6.

2.4.4 Hvis styret har uavhengige styremedlemmer, hvordan definerer FMlen et uavhengig styremedlem? Gjør FMlen kjent hvilke styremedlemmer den anser som uavhengig?

Medlemmene av hovedstyret oppnevnes av Kongen etter innstilling fra Finansdepartementet. Sentralbankloven stiller krav til at medlemmer og varamedlemmer ikke samtidig kan inneha nærmere angitte stillinger i regjeringsapparatet eller Stortinget. Sentralbanksjefen og de to visesentralbanksjefene utgjør den øverste administrative ledelsen av Norges Bank. Sentralbanksjefen forestår bankens administrasjon og gjennomføring av vedtakene. Det er ingen særskilte krav eller avgrensninger for medlemmer av hovedstyret når det gjelder hensyn til NBO.

Det er offentlig kjent hvem som er medlem av hovedstyret gjennom kunngjøring av oppnevning, Norges Banks årsberetning og informasjon på Norges Banks nettsider. Der fremgår det også hvor de eksterne medlemmene er ansatt og tidligere arbeidserfaring.

Hovedhensyn 5

Rollene og ansvaret for ledelsen bør være tydelig presisert. FMIens ledelse bør ha relevant sammensetning av kompetanse og erfaring og den nødvendige integriteten for å ivareta sitt ansvar for driften og risikostyringen av FMIen.

Ledelsens roller og ansvar

2.5.1 Hva er rollene og ansvaret til ledelsen, og er dette klart spesifisert?

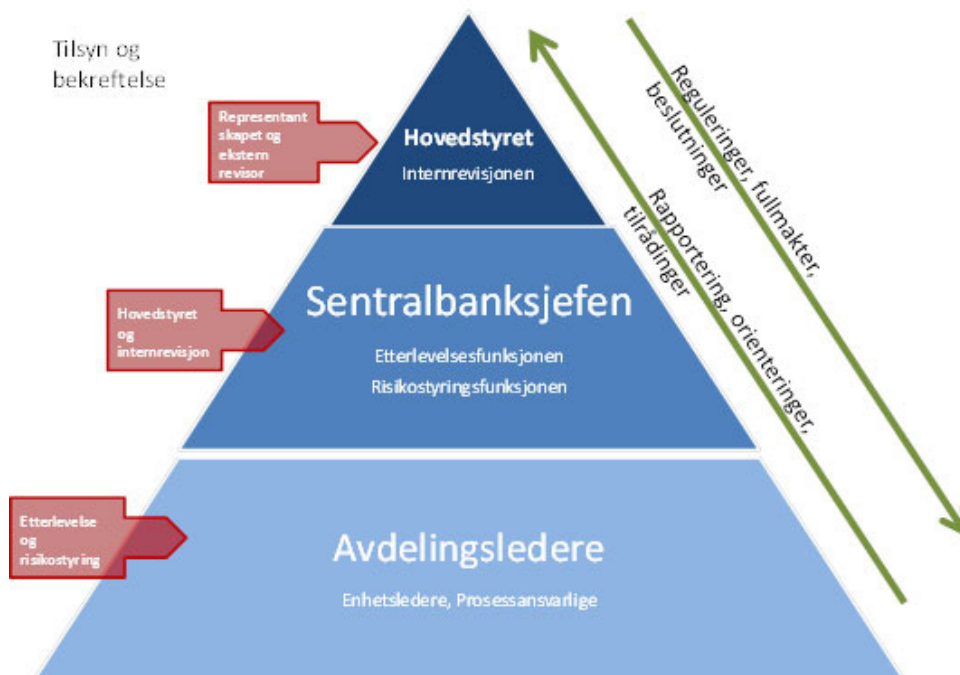
Rollen og ansvaret til ledelsen av Norges Bank følger av sentralbankloven, forskrifter og vedtak i Norges Banks hovedstyre.

Hovedstyret kan delegerere myndighet til sentralbanksjefen eller særskilte utvalg. Dette har hovedstyret gjort på en rekke områder, dels i form av generelle fullmakter, dels som spesialfullmakter. Hovedstyret kan også på saklig avgrensede områder og etter nærmere regler delegerere myndighet til bankens avdelinger, kontorer eller ansatte.

Til et delegeringsvedtak stilles det visse generelle krav om at vedtak skal

- være skriftlig, slik at det kan dokumenteres i ettertid,
- angi det saksområde og den myndighet som delegeres,
- angi vilkår (rammebetingelser) som er knyttet til fullmakten.

Sentralbankvirksomheten i Norges Bank er organisert i fire avdelinger. Stabsfunksjoner er felles for hele Norges Bank og organisert separat i en egen avdeling. Organisasjonskartet er tilgjengelig på intranettet til og med seksjonsnivå.

Systemeierskapet og det operative ansvaret for NBO er lagt til Avdeling for markeder og banktjenester (MB), Enhet for interbankoppgjør (IBO). Enheten er systemeier for NBO og har ansvar for kjerneprosessene kontohold for bankene, betalingsoppgjør i

NBO og bankenes pantsettelse for lån i Norges Bank. Dette ansvaret omfatter også anskaffelse, vedlikehold og videreutvikling av fagsystemer for NBO. I tillegg har enheten ansvar for kontoholdet for staten i Norges Bank. Ansvar for anskaffelse, vedlikehold og videreutvikling av driftsløsningene for IT-systemene er lagt til IKT-enheten som også er i Avdeling for markeder og banktjenester.

Hovedtrekkene i organiseringen og styringen av Norges Bank er nærmere omtalt på internettsiden til Norges Bank: <http://www.norges-bank.no/Om-Norges-Bank/Organisering-og-styring/>

2.5.2 Hvordan blir rollene og ledelsesmålene fastsatt og evaluert?

Norges Banks hovedstyre vedtar en treårig strategi som beskriver overordnede mål og prioriteringer for virksomheten. Avdelingene utarbeider årlige handlingsplaner med tilhørende budsjettforslag. Budsjettet for hvert år behandles av hovedstyret og vedtas av representantskapet. Vedtatte budsjetttrammer meddeles avdelingsledere gjennom tildelingsbrev fra sentralbanksjefen.

Evalueringen av måloppnåelsen skjer gjennom regelmessig virksomhetsrapportering til ledelsen, hovedstyret og representantskapet. Oppgjørsvirksomheten i NBO inngår i rapporteringen og evalueringen.

Erfaring, ferdigheter og integritet

2.5.3 I hvilken grad har FMlens ledelse passende erfaring, blanding av ferdigheter og den integriteten som er nødvendig for driften og risikostyringen av FMlen? Hvordan forsikrer FMlen seg om at dette er tilfelle?

Systemeierskapet for NBO innebærer å forvalte det operative ansvaret for driften og utviklingen av oppgjørssystemet. Ved ansettelse av ledelsen for oppgjørssystemet legges det vekt på kunnskap og erfaring som er relevant for ansvarsområdet. Evalueringen av oppnådde resultater skjer på grunnlag av handlingsplaner, budsjettoppfølging og løpende virksomhetsstyring.

2.5.4 Hva er prosessen for å fjerne ledere om nødvendig?

Alle ansettelsesforhold i Norges Bank er regulert i arbeidsavtalen innenfor rammen av lovgivning og interne arbeidsvilkår.

Ledere i Norges Bank kan få endret myndighet og ansvarsområde innenfor rammen av sin arbeidsavtale og regelverk i arbeidslivet. Ved ulike former for tjenesteforsømmelse, for eksempel ved alvorlig brudd på etiske retningslinjer, kan det iverksettes reaksjoner i henhold til egne «Retningslinjer for reaksjoner og saksbehandling ved tjenesteforsømmelser mv.»

Hovedhensyn 6

Styret bør etablere et klart og dokumentert rammeverk for risikostyring som omfatter retningslinjer for risikotoleranse, tildeling av ansvar for risikobeslutninger og beslutningstaking i kriser og avvikssituasjoner. Styringsstrukturen bør sikre at enheter med ansvar for risikostyring og internkontroll har tilstrekkelig myndighet, uavhengighet, ressurser og tilgang til styret.

Rammeverk for risikostyring

2.6.1 Hvilket rammeverk for risikostyring er etablert av styret? Hvordan er det dokumentert?

Rammeverket for risikostyring er basert på sentralbankloven og forskrift om risikostyring og internkontroll i Norges Bank (internkontrollforskriften). Med hjemmel i internkontrollforskriften har hovedstyret vedtatt hovedprinsipper for risikostyring i Norges Bank og prinsipper for risikostyring i sentralbankvirksomheten. Sistnevnte prinsipper skiller mellom *finansiell risiko* og *virksomhetsrisiko*.

Finansiell risiko består i henhold til disse prinsippene av markedsrisiko, kredittrisiko, motpartsrisiko og likviditetsrisiko. *Virksomhetsrisiko* omfatter risiko som ikke faller inn under definisjonen av finansiell risiko, dvs. operasjonell risiko, sikkerhetsrisiko, overtredelsesrisiko, juridisk risiko, regulatorisk risiko og mislighetsrisiko.

Med hjemmel i hovedstyrets prinsipper har sentralbanksjefen vedtatt retningslinjer for styring av virksomhetsrisiko i sentralbankvirksomheten. Videre er det vedtatt et rammeverk for styring av virksomhetsrisiko som angir prosedyrer for å identifisere, vurdere, håndtere og overvåke risikoer. Risikovurderingen skal gjennomføres i linjen med støtte fra risikostyringsfunksjonen og andre relevante støttefunksjoner.

Systemeier for NBO er ansvarlig for at det gjennomføres regelmessige risikoanalyser for NBO-systemene, og for å rapportere det samlede risikobildet for NBO til ledelsen. Dette ansvaret fremgår av stillingsinstruksen og styringsdokumentene. Andre enheter som har relevant kompetanse, herunder innen IKT-sikkerhet og sikkerhetsrisiko, skal identifisere slike risikoer av betydning for NBO og informere systemeier om dette.

Andrelinjekontrollen utøves av en egen risikostyrings- og etterlevelsesfunksjon. Denne funksjonen skal bidra til effektiv styring, kontroll og regeletterlevelse i sentralbankvirksomheten, og har rett og plikt til uavhengig rapportering til hovedstyret i spørsmål som gjelder etterlevelse og risikostyring. Dette er et supplement til eksisterende rapporteringslinjer i særlige tilfeller, eller der ordinære rapporteringslinjer ikke kan benyttes.

Internrevisjonen skal støtte hovedstyret i sin oppfølging av Norges Banks virksomhet gjennom å gi uavhengige vurderinger og råd om bankens virksomhetsstyring, risikostyring og internkontroll (tredjelinjekontroll).

Virksomhetsrisiko rapporteres til ledelsen hvert kvartal og til hovedstyret som en integrert del av virksomhetsrapporteringen to ganger i året.

2.6.2 Hvordan omhandler dette rammeverket FMIens retningslinjer for risikotoleranse, tildeling av ansvar og etterprøvnbarhet av beslutninger om risiko, slik som grenser for risikoeksponering, og peker på beslutningstaking i kriser og avvikssituasjoner?

Prinsippene og retningslinjene for styring av virksomhetsrisiko inneholder toleransenivåer for risiko, og angir på hvilket nivå ulike risikonivåer kan aksepteres.

Rammeverket angir årsakstyper for risiko og kriterier for vurdering av risiko. Det fremgår hvordan sikkerhetsrisiko skal integreres i de øvrige risikovurderingene og at risiko i støtteprosesser skal vurderes med utgangspunkt i konsekvensen for kjernefunksjoner, herunder NBO.

Beslutningstaking i kriser og avvikssituasjoner skjer i henhold til fullmakter i linjen etter samråd med relevante fagmiljøer i henhold til organiseringen av krisehåndtering i Norges Bank.

2.6.3 Hvordan er prosessen for å fastsette, godkjenne og gjennomgå rammeverket for risikostyring?

I henhold til forskrift om risikostyring og internkontroll i Norges Bank skal hovedstyret evaluere sitt arbeid og sin kompetanse knyttet til risikostyring minimum årlig. Rammeverket for styring av virksomhetsrisiko i sentralbankvirksomheten skal vurderes årlig og videreutvikles i samsvar med eksterne krav, interne behov og utviklingen på fagfeltet.

Myndighet og uavhengighet av risikostyrings- og revisjonsfunksjoner

2.6.4 Hva er rollene, ansvaret, fullmaktene, rapporteringslinjene og ressursene til funksjonene for risikostyring og revisjon?

Den sentrale enheten for styring, risiko og etterlevelse (Governance, Risk and Compliance – GRC) har, i henhold til sitt mandatt, ansvar for å holde oversikt over vesentlige risikoer og sørge for at sentralbanksjefen til enhver tid er tilstrekkelig informert om bankens risikosituasjon. GRC har også ansvar for at bankens rammeverk for risikostyring iverksettes og videreutvikles i samsvar med eksterne og interne krav. Enheten kontrollerer at prinsipper og retningslinjer for risikostyring etterleveres.

Internrevisjonen skal, i henhold til sentralbankloven, internkontrollforskriften og instruks, vurdere Norges Banks internkontroll, rutiner og andre forhold av betydning for bankens virksomhet. Internrevisjonens rolle er å støtte hovedstyret i dets oppfølging av Norges Banks virksomhet gjennom å gi uavhengige vurderinger og råd om bankens virksomhetsstyring, risikostyring og internkontroll. Slike vurderinger og råd baseres på observasjoner fra revisjonsprosjekter og på kunnskap ved løpende å følge med på virksomheten. I henhold til forskrift om internkontroll i Norges Bank skal leder av internrevisjonen avgi rapport til hovedstyret om risikostyringen og internkontrollen minimum én gang pr. år.

Representantskapet fører, i henhold til sentralbankloven, tilsyn med Norges Banks drift og med at reglene for bankens virksomhet blir fulgt. Dette innebærer tilsyn med at hovedstyret sørger for tilfredsstillende styring og kontroll med bankens administrasjon og virksomhet, og at det er etablert hensiktsmessige rutiner for etterlevelse av lov,

avtaler, vedtak og rammeverk for øvrig. Representantskapet har en egen forretningsorden og strategi.

2.6.5 Hvordan forsikrer styret seg om at det er hensiktsmessig styring med utarbeidelse og bruk av modeller for risikostyring? Hvordan blir disse modellene og de tilhørende metodene kvalitetssikret?

Det fremgår av internkontrollforskriften for Norges Bank at hovedstyret blant annet skal påse at Norges Bank har hensiktsmessige systemer for risikostyring og internkontroll, og at det skal evaluere sitt arbeid og sin kompetanse knyttet til bankens risikostyring og internkontroll minst én gang årlig. I gjennomføringen av risikostyringen benytter Norges Bank metoder og modeller som følger internasjonale standarder og anbefalinger på dette området. Norges Bank har fagmiljøer med kompetanse på modeller for risikostyring og rammeverket for risikostyring er basert på beste praksis på dette området internasjonalt.

Virksomhetsrisiko rapporteres til hovedstyret som en integrert del av virksomhetsrapporteringen to ganger per år. Som del av rapporteringen for hvert år skal hovedstyret motta sentralbanksjefens årlige oppsummerende vurdering av internkontrollen.

Hovedhensyn 7

Styret bør sørge for at FMIens utforming, regler, strategi og viktigste beslutninger på en passende måte gjenspeiler de legitime interessene til dens direkte og indirekte deltakere og andre relevante interessenter. Viktige beslutninger bør gjøres kjent for relevante interessenter og, hvis beslutninger har betydning for markedet i vid forstand, allmennheten.

Identifisering og vurdering av interessenters interesser

2.7.1 Hvordan identifiserer og tar FMlen hensyn til interessene til FMIens deltakere og andre relevante interessenter i sin beslutningstaking når det gjelder dens utforming, regler, alminnelige strategi og viktige beslutninger?

Viktige sider ved rammevilkårene for oppgjørsvirksomheten som krav til systemløsning, vilkår for kontohold, beredskapsløsninger mv., utformes etter at synspunkter er innhentet fra berørte aktører i finanssektoren. Dette skjer gjennom referansegrupper, særskilte møter, formelle hørings saker eller en kombinasjon av disse. Norges Bank har opprettet et kontinuitetsforum med deltakelse fra sentrale eksterne aktører som har som formål å drøfte robusthet og beredskapstiltak for den sentrale infrastrukturen samt gjennomføre felles øvelser. For øvrig er det et årlig møte mellom sentralbankledelsen og ledelsen i banknæringens bransjeorganisasjon Finans Norge der aktuelle spørsmål kan tas opp.

2.7.2 Hvordan vurderer styret synspunktene fra direkte og indirekte deltakere og andre relevante interessenter til disse beslutningene, blir for eksempel deltakere tatt med i risikostyringsgruppe, brukergruppe som konkurshåndteringsgruppe eller gjennom en offentlig høring? Hvordan identifiseres interessekonflikter mellom interessenter og FMlen, og hvordan håndteres disse?

Saker av strategisk, operasjonell eller økonomisk betydning for deltakerne i oppgjørssystemet, som for eksempel anskaffelse av system- eller driftsløsning, legges frem for

hovedstyret til behandling. I slike saksfremlegg vil synspunkter fra eksterne interessenter inngå. Finans Norge vil ofte være høringsinstans på vegne av bankene og selv vurdere behovet for å involvere bankene i saken. I den grad det er interessemotsetninger mellom systemeier for NBO og eksterne interessenter, vil dette fremgå av saksfremlegget og saken avgjøres av hovedstyret innenfor den myndighet som følger av sentralbankloven.

Offentliggjøring

2.7.3 I hvilken grad gjør FMlen viktige beslutninger i styret kjent for relevante interessenter, og, når det er hensiktsmessig, for offentligheten?

Hovedstyrets beslutninger i viktige spørsmål vil bli gjort kjent for relevante interessenter direkte gjennom møter og høringsbrev og ellers gjennom nyhetssaker og dokumentasjon som gjøres tilgjengelig for offentligheten fra Norges Banks internett-sider. Eksempler på slike saker er anskaffelse av system- og driftsløsning og endringer i regelverket for innskudd og lån i Norges Bank.

Vurdering

Norges Bank har definert følgende kvalitative mål for oppgjørssystemet:

Formålet med Norges Banks oppgjørssystem (NBO) er å gjennomføre sikre og effektive oppgjør av betalinger mellom banker som har konto i NBO. Oppgjørssystemet skal oppfylle relevante internasjonale standarder og krav til samfunns-kritisk infrastruktur.

NBO er et samfunnskritisk system, og Finansdepartementet har innmeldt NBO som et skjermingsverdig objekt til Nasjonal sikkerhetsmyndighet (NSM) i henhold til sikkerhetsloven og forskrift om objektsikkerhet. Sikkerhetstiltak vurderes løpende og i forbindelse med anskaffelser fra eksterne leverandører av system- og driftsløsninger, den løpende oppfølgingen av leverandørene og den daglige forvaltningen av oppgjørssystemet i Norges Bank.

Norges Bank har en dokumentert styringsstruktur for NBO med klare ansvarslinjer. Styringsstrukturen er kjent for eiere, relevante myndigheter, deltakere og allmennheten gjennom regelmessige rapporter fra Norges Bank og informasjon som er tilgjengelig fra internettsidene.

Hovedstyret har den utøvende og rådgivende myndigheten for Norges Bank etter sentralbankloven. Rollen og ansvaret til Norges Banks hovedstyre er tydelig spesifisert i lov, forskrift og vedtak, og det er dokumenterte prosedyrer for utøvelsen av styrets oppgaver. Representantskapet, som er valgt av Stortinget, fører tilsyn med bankens drift og med at reglene for bankens virksomhet blir fulgt.

Hovedstyret har et bredt ansvarsområde, og styremedlemmene oppnevnes på grunnlag av sin kompetanse innenfor sentralbankens ulike kjerneområder. Det er ingen særskilte krav til kunnskap og erfaring fra betalingssystemer og oppgjørsvirksomhet. Informasjon om oppgjørsvirksomheten og den risikoen oppgjørssystemet medfører for Norges Bank legges frem for hovedstyret regelmessig gjennom årsrapporten for NBO,

halvårlig virksomhetsrapport med risikovurdering, og enkeltsaker som for eksempel større anskaffelser av system- eller driftsløsninger for NBO som blant annet krever budsjettvedtak.

Gjennom dette materialet informeres hovedstyret om oppgjørsvirksomheten, omfanget og typer av betalingsoppgjør, driftsavvik, beredskapsøvelser og den risikoen som er knyttet til NBO. Dette gir mulighet til å ta opp forhold som hovedstyret bør være spesielt oppmerksom på, og det gir hovedstyret mulighet til å stille oppklarende spørsmål.

MAI 2017

Rollene og ansvaret for ledelsen av oppgjørssystemet på alle nivåer fremkommer tydelig i regelverk og styringsdokumenter. Norges Bank har som sentralbank et vesentlig bredere ansvarsfelt enn drift og utvikling av oppgjørssystemet, og vil også måtte vektlegge andre hensyn enn det som fremgår av dette prinsippet, spesielt hovedhensynene 3 og 4.

På grunnlag av styringsstrukturen, de etablerte rapporteringsordningene og kontakten med deltakere i NBO og andre eksterne interessenter, anses prinsipp 2 som oppfylt.

Prinsipp 3 Rammeverk for helhetlig risikostyring

MAI 2017

En FMI bør ha et hensiktsmessig rammeverk for helhetlig risikostyring som omfatter rettslig risiko, kreditt- og likviditetsrisiko, operasjonell risiko og annen risiko.

I vurderingen av dette prinsippet bør den som foretar vurderingen ta i betraktning hvordan ulike risikoer, både iboende og som FMlen medfører, relaterer seg til og samvirker med hverandre. På denne måten bør dette prinsippet vurderes helhetlig sammen med de andre prinsippene.

Hovedhensyn 1

En FMI bør ha retningslinjer, prosedyrer og systemer for risikostyring som gjør den i stand til å identifisere, måle, overvåke og styre alle former for risiko den er utsatt for. Rammeverket for risikostyring bør være gjenstand for periodisk gjennomgåelse.

Risikoer som oppstår i eller er iboende i FMlen

3.1.1 Hvilke typer risiko oppstår i eller inngår i FMlen?

Basert på definisjonene av risiko i anbefalingene fra CPMI-IOSCO i «Principles for financial market infrastructures» er følgende eksempler på typer risiko som kan oppstå i NBO:

Kredittisiko: Risiko i forbindelse med sikkerhetstillelse for lån ved at Norges Bank yter lån utover verdien av pantet.

Likviditetsrisiko: Risiko for at deltakere i NBO ikke mottar betalinger som forutsatt som følge av manglende oppgjør eller utsatt oppgjør som skyldes Norges Bank.

Operasjonell risiko: Risiko som følge av feil i drift av infrastruktur, feil i programvare eller menneskelige feil som påvirker NBOs evne til å yte sine tjenester.

Juridisk risiko: Risiko for ikke å etterleve lover, forskrifter, retningslinjer, avtaler mv. Risiko for at avtaler inngås på en slik måte at de ikke er juridisk bindende.

Systemrisiko: Risiko for at problemer i en del av den sentrale infrastrukturen sprer seg til andre sentrale deler, slik at betalingsoppgjør i NBO ikke kan gjennomføres i henhold til driftsmønsteret.

Omdømmerisiko: Risiko for redusert omdømme for Norges Bank.

Retningslinjer, prosedyrer og systemer for risikostyring

3.1.2 Hva er FMIens retningslinjer, prosedyrer og kontrolltiltak for å identifisere, måle, overvåke og styre risikoene som oppstår i eller inngår i FMlen?

Norges Banks rammeverk for risikostyring

Hovedstyret har fastsatt prinsipper for risikostyring, blant annet basert på forskrift om risikostyring og internkontroll i Norges Bank.

Sentralbanksjefen har vedtatt retningslinjer for risikostyring og direktøren for GRC vedtar *Rammeverk for styring av virksomhetsrisiko for sentralbankvirksomheten*. Rammeverket bygger på standarder for operasjonell risikostyring blant annet COSO, ISO og norske standarder for samfunnssikkerhet.

Rammeverket beskriver en metodikk for å identifisere, vurdere, beslutte håndtering og følge opp risikoer. Risikoidentifisering og vurdering skal gjennomføres kvartalsvis og ved:

- Alvorlige hendelser, herunder svikt i etablerte kontroller
- Oppstart av større prosjekter
- Større endringer av sentralbankvirksomhetens oppgaver, IT-systemer eller annen infrastruktur, organisasjonsstruktur
- Større endringer i rammebetingelsene
- Vesentlige eksterne hendelser som kunne ha påvirket sentralbankvirksomheten.

Risikovurderingen skal gjennomføres i linjen av avdelingene og prosessansvarlige. Det skal defineres en risikoeier for hver risiko. Risiko håndteres på fire måter:

- Akseptere risiko
- Redusere risiko
- Overføre hele eller deler av risiko til ekstern part
- Unngå risiko.

Internrevisjonen i Norges Bank rapporterer til hovedstyret og har som hovedoppgave å bidra til at Norges Bank når sine mål ved å kontrollere om det i organisasjonen er tilstrekkelig og effektiv styring av vesentlige risikoer, og av at internkontrollen gjennomføres hensiktsmessig og betryggende.

Eget risikoregister for NBO

Risikoregisteret for NBO er basert på rammeverket for risikostyring og beskriver relevante risikoer fordelt på kjerneprosesser og årsakskategorier. Risikoen knyttet til IKT-sikkerhet og sikkerhetsrisiko vurderes særskilt av fagmiljøene på disse områdene. Det innhentes også risikovurderinger fra kritiske tjeneste- og systemleverandører til NBO, og disse innarbeides i risikovurderingen for NBO.

Risikoene for NBO og endringer i risikobildet sammenstilles i en felles rapport til ledelsen etter utløpet av hvert kvartal.

3.1.3 Hvilke systemer for risikostyring brukes av FMlen for å identifisere, måle, overvåke og styre dens ulike risikoer?

Risikostyringen for NBO skjer med bruk av flere manuelle og automatiserte systemer. Nedenfor er en oversikt over disse basert på risikokategorier skissert i PFMI.

Kredittrisiko: Norges Bank tilrettelegger for at bankene kan få tilstrekkelig låneadgang mot pant som er godkjent av Norges Bank. Hovedstyret fastsetter retningslinjer for sikkerhet for lån som setter rammer for den markeds- og kredittrisiko som Norges Bank aksepterer. Bankene har kontinuerlig tilgang til informasjon om egen låneadgang i NBO. Eventuelle endringer gjennom dagen, også som følge av daglig oppdatering av renter og valutakurser, overvåkes løpende. I kjernesystemet for NBO er det kontrollert for at Norges Bank ikke yter usikrede lån til deltakerne. Ved betydelige fall i markedsverdier kan det likevel oppstå en usikret låneposisjon dersom en bank allerede har utnyttet sin låneadgang fullt ut.

Juridisk risiko: Norges Bank har avtaler med alle deltakere, eksterne leverandører og samarbeidspartnere for NBO. Ved inngåelse av alle nye avtaler legges det vekt på at avtalene skal kunne håndheves i tråd med lover, forskrifter og retningslinjer. I tillegg til formelle avtaler har Norges Bank også felles avviksrutiner med andre FMIer som NICS og VPS. Disse omfatter varsling og rutiner for håndtering av avvik, herunder frister. Avviksrutinene er basert på interne rutiner hos partene som ofte er manuelle og dermed i seg selv innebærer økt risiko for feil. Risikoen for ikke å etterleve regelverk, avtaler og retningslinjer kan derfor øke i en avvikssituasjon.

Operasjonell risiko: Norges Bank har utarbeidet interne avviksrutiner for identifiserte risikoer som krever særskilt håndtering. Avviksrutinene har et høyt detaljeringsnivå for å minimere risikoen for operasjonelle feil blant annet som følge av at manuelle rutiner ofte tas i bruk.

IKT-driften av NBO er utkontraktert til ekstern tjenesteleverandør; EVRY Norge AS. Den løpende oppfølgingen av driftsleveransene, herunder driftsrapporter, hendelsesregistrering og avviksrapportering, er kilder til å identifisere, måle og kontrollere risiko for operasjonelle feil og avvik i NBO.

Før nye eller oppgraderte systemløsninger settes i drift gjennomføres det et nøye og systematisk program for testing. I den forbindelse kan det også avdekkes risikoelementer i systemløsningen.

De siste årene er tilsiktede, uønskede angrep mot viktige IT-systemer, cyberrisiko, blitt en økende trussel. Dette har bidratt til å øke den operasjonelle risikoen de siste årene.

Likviditetsrisiko: Deltakerne kan påføres likviditetsrisiko dersom betalingsoppgjør ikke gjennomføres som forutsatt i NBO. Ved alvorlige avbrudd i NBO og utsikter til et langvarig avvik, kan en egen forsterket beredskapsløsning tas i bruk for å gjennomføre betalingsoppgjør samme dag. Dersom en bank har finansielle eller tekniske problemer, kan andre banker sette opp bilaterale eksponeringsgrenser og eventuelt stoppe utbetalinger og innbetalinger.

Risiko i forbindelse med samhandling med andre: Se hovedhensyn 3.

3.1.4 Hvordan gir disse systemene mulighet for å aggregere eksponeringer på tvers av FMIen og, der det passer, andre relevante parter som FMIens deltakere og deres kunder?

Systemet for risikostyring tar sikte på å samle all risiko knyttet til oppgjørssystemet, herunder risiko hos kritiske tjenesteleverandører, og rapportere denne samlet hvert

kvartal. Det utarbeides en samlet risikovurdering for oppgjørssystemet basert på en rekke enkeltrisikoer.

Vurdering av retningslinjer, prosedyrer og systemer for risikostyring

MAI 2017

3.1.5 Hva er prosessen for å utvikle, godkjenne og opprettholde retningslinjer, prosedyrer og systemer for risikostyring?

Rammeverket for risikostyring forvaltes og følges opp av den sentrale enheten for styring, risiko og etterlevelse (GRC) som også kan ta initiativ til endringer. Det fremgår av rammeverket at det skal evalueres årlig. Endringer i rammeverket fastsettes på ulike organisatoriske nivåer i Norges Bank på grunnlag av delegerede fullmakter.

3.1.6 Hvordan vurderer FMlen effektiviteten i retningslinjene, prosedyrene og systemene for risikostyring?

Det gjeldende rammeverket for risikostyring er utformet i samråd med ulike fagområder i Norges Bank, herunder systemeier for NBO. Det har vært i bruk siden 2014 og oppdateres minst én gang i året. Rammeverket anses nå å fungere godt for NBO.

3.1.7 Hvor ofte blir retningslinjene, prosedyrene og systemene for risikostyring gjennomgått og oppdatert av FMlen? Hvordan tar disse gjennomgåelsene i betraktning endret risikointensitet, endrede rammevilkår og endret markedspraksis?

I hovedprinsippene for risikostyring i Norges Bank legges det til grunn at risikostyring er en kontinuerlig prosess som skal utformes for å kunne identifisere, vurdere, håndtere og følge opp risiko slik at risikoen er innenfor hovedstyrets aksepterte nivå. Prosesser for risikostyring skal oppdateres løpende og utvikles slik at de tilfredsstiller krav i forskrift for risikostyring og internasjonalt anerkjente standarder.

Rammeverket for styring av virksomhetsrisiko skal vurderes årlig og videreutvikles i samsvar med eksterne krav, interne behov og utviklingen på fagfeltet.

Hovedhensyn 2

En FMI bør gi deltakerne og, der det er relevant, deres kunder incentiver til å styre og begrense risikoene som de påfører FMlen.

3.2.1 Hvilken informasjon gir FMlen til sine deltakere og, der det er relevant, deres kunder for å gjøre det mulig for dem å styre og begrense risikoene de påfører FMlen?

For at deltakerne i NBO skal kunne få gjort opp sine betalingsoppdrag, må en rekke vilkår være oppfylt, blant annet krav til meldingsformat og dekning på konto. Kravene fremgår av vilkårene for kontohold, pant og deltakelse i NBO som alle deltakere må akseptere. Vilkaene angir også hvilket ansvar deltakerne har. Det daglige driftsmønsteret for NBO viser på hvilke tidspunkter de faste betalingsoppgjørene finner sted. All informasjon er tilgjengelig fra internettsiden for NBO.

Hver deltaker i NBO har tilgang til sin konto via en internettbasert løsning (NBO Online) og kan følge med på bevegelsene på egen konto i NBO gjennom dagen. Informasjonen

på hver konto, inkludert informasjon om tilgjengelig likviditet, oppdateres kontinuerlig. Dette gjør det mulig for deltakerne å styre sin likviditetsrisiko. Deltakerne kan også legge inn betalingsoppdrag til oppgjør på et senere tidspunkt.

I vilkårene er det krav til brukeradministrasjon for NBO Online hos hver deltaker. Hver deltaker skal ha en sikkerhetsansvarlig som er bemyndiget til å administrere deltakerens brukere av NBO Online, og det er krav om at antallet brukere skal begrenses til de som aktivt bruker løsningen eller skal benytte den i en beredskapssituasjon.

3.2.2 Hvilke insentiver gir FMlen deltakere og, der det er relevant, deres kunder til å overvåke og styre de risikoene de påfører FMlen?

Gjennom undertegning av anmodning om kontohold, pantsettelse og deltakelse i NBO samt egen pantsettelseserklæring forplikter hver deltaker seg til å følge de reglene og prosedyrene som gjelder for kontohold i Norges Bank og deltakelse i NBO. Det kan medføre et omdømmetap overfor Norges Bank eller andre deltakere dersom en deltaker opptrer i strid med sine forpliktelser på en måte som påfører NBO risiko, for eksempel svak likviditetsstyring som fører til manglende dekning i oppgjør av en avregning.

For å markere overfor deltakerne at noen typer hendelser er særlig uønsket, kan Norges Bank ilegge gebyr. Dette gjelder blant annet ved feilsending av betalingsoppdrag til Norges Bank, manglende tilbakebetaling av SCP-lån i løpet av dagen, lån utover låneadgangen ved slutten av dagen og dersom verdipapirer som ikke lenger gir låneverdi ved forfall eller uttrekk, er belånt. Dersom deltakeren misligholder sine forpliktelser i henhold til vilkårene i vesentlig grad, kan Norges Bank suspendere eller avslutte kontoholdet.

3.2.3 Hvordan utformer FMlen sine retningslinjer og systemer slik at de er effektive i å gjøre det mulig for dens deltakere og, der det er relevant, deres kunder å styre og begrense sine risikoer?

NBO-systemene er utformet for å gjennomføre realtidsoppgjør med høy grad av effektivitet og sikkerhet. Dette gir forutsigbarhet for deltakerne og deres kunder. Ansvarsdelingen mellom Norges Bank og deltakerne i NBO er klargjort i regelverket og retningslinjene for NBO. Deltakerne har direkte tilgang til informasjon fra sin konto i NBO gjennom kontoutskrifter via SWIFT og gjennom NBO Online. Dette gir også deltakerne mulighet til å følge med på status for hvilke sikkerheter de har stilt for lån i Norges Bank og hvilken låneverdi disse gir i NBO.

Hovedhensyn 3

En FMI bør regelmessig gjennomgå de materielle risikoene den påføres av og påfører andre parter, slik som andre FMler, oppgjørsbanker, ytere av likviditet og tjenester, som en følge av avhengigheter og utvikle passende verktøy for risikostyring og håndtere disse risikoene.

Materielle risikoer

3.3.1 Hvordan identifiserer FMlen de materielle risikoene den påføres av og påfører andre parter som en følge av avhengigheter? Hvilke materielle risikoer har FMlen identifisert?

Eksterne aktører som kan medføre risiko for NBO er deltakerne (banker, sentrale motparter, CLS Bank, sentralbanker), aktører som sender avregninger til oppgjør i NBO (NICS, VPS, sentrale motparter) og eksterne leverandører av IKT-driftstjenester, systemløsninger og data om pantsettelse og finansielle data til beregning av markedsverdier for pant og låneadgang.

Risiko forbundet med samhandling med andre parter

Risikoen for NBO og andre deler av infrastrukturen identifiseres blant annet gjennom regelmessig risikovurdering av NBO, erfaringer fra daglig drift, avvik og hendelser, avklaring av rutiner og ansvar i utarbeidelsen av avtaler med andre parter, møter og annen kontakt med andre parter om operasjonelle forhold. Flere risikoscenarier er beskrevet i form av avviksrutiner internt og med andre parter. I samarbeid med bankene ble det i 2014 utredet ulike tiltak for i fellesskap å håndtere omfattende avvik i den finansielle infrastrukturen. I 2015 etablerte Norges Bank et NBO kontinuitetsforum med deltakelse fra et utvalg sentrale aktører i den finansielle infrastrukturen, blant annet de største bankene, NICS og VPS. En hovedoppgave for dette forumet er å forberede samhandlingen mellom NBO og annen finansiell infrastruktur ved eventuelle avviks- og krisesituasjoner, utvikle beredskapsplaner og avholde øvelser i håndteringen av ulike typer avvikssituasjoner som også rammer NBO.

Flere elementer i risikoanalysen for NBO er basert på risiko som er identifisert i disse formene for samhandling. Dette gjelder blant annet oppdatering av nye versjoner av tredjeparts programvare, og behovet for koordinering mellom leverandørene i denne sammenheng, samt avvik i NICS som kan påvirke bankenes tilgang til NBO Online slik at de mister muligheten til å følge med på egne kontoer og eventuelt registrere betalingsoppdrag.

Risiko i forbindelse med avvik hos eksterne leverandører

De viktigste risikoene for NBO som er identifisert som følge av mulige avvik hos eksterne leverandører av IKT-driftstjenester og systemløsninger, er innarbeidet i risikoanalysen for NBO. Slike risikoer blir identifisert blant annet på grunnlag av risikovurderinger som mottas fra de kritiske leverandørene.

3.3.2 Hvordan blir disse risikoene målt og overvåket? Hvor ofte vurderer FMlen disse risikoene?

Risikoene som oppstår i samhandlingen mellom NBO og andre blir diskutert og vurdert i forbindelse med revidering av vilkårene for kontohold, endringer i regelverk, oppdatering av avviks- og varslingsprosedyrer med avregningsentraler samt det løpende samarbeidet med andre sentrale aktører i finansiell infrastruktur og eksterne leverandører om risikoforhold, beredskapsløsninger og øvelser.

Risikoene i samhandlingen med andre vurderes jevnlig når risikobildet for NBO gjennomgås og oppdateres hvert kvartal, samt når det gjøres endringer i rutiner eller systemløsninger som berører flere parter.

Verktøy for risikostyring

3.3.3 Hvilke verktøy for risikostyring brukes av FMlen for å håndtere risikoene som oppstår fra avhengigheter med andre parter?

Forskrift om internkontroll og risikostyring i Norges Bank setter krav til risikostyringen. I tråd med kravene er det fastsatt interne prinsipper og retningslinjer av henholdsvis hovedstyret og sentralbanksjefen. Basert på disse overordnede styringsdokumentene fastsetter direktør GRC rammeverket for risikostyring i sentralbankvirksomheten. Rammeverket bygger på standarder for operasjonell risikostyring, blant annet COSO, ISO og norske standarder for samfunnssikkerhet.

Til å styre risikoen som oppstår i samhandling med andre benyttes avtaler, rutinebeskrivelser, fellesrutiner for avvikhåndtering, beredskapsøvelser samt diskusjoner og avklaringer i møter, herunder i NBO kontinuitetsforum. Før nye eller oppgraderte IKT-løsninger tas i bruk, gjennomføres grundig testing sammen med eksterne parter der dette er relevant. IBO har utviklet et omfattende rammeverk for testing av slike endringer med faste testscenarier.

Når det gjelder internasjonale aktører som SWIFT og CLS Bank har myndighetene der disse har sitt hovedsete en primær oppgave med å føre tilsyn med virksomheten. For SWIFT er den belgiske sentralbanken tilsynsmyndighet, mens USAs sentralbank (Federal Reserve Bank of New York) er tilsynsmyndighet for CLS Bank. Norges Bank har ingen egen risikovurdering av SWIFT eller CLS Bank, men deltar i sentralbank-samarbeidet om virksomheten i CLS. SWIFT er hovedkanalen for betalingsoppdrag og annen kommunikasjon mellom bankene og NBO, og Norges Bank gjennomfører nøye testing av nye versjoner av programvare og annen infrastruktur for SWIFT før de settes i drift.

3.3.4 Hvordan vurderer FMlen effektiviteten av disse verktøyene for risikostyring? Hvordan gjennomgår FMlen de verktøyene for risikostyring den bruker til å håndtere disse risikoene? Hvor ofte foretas denne gjennomgåelsen?

Effektiviteten i risikostyringen fremkommer i hovedsak gjennom egne erfaringer med oppfølging av hendelser og avvik i den løpende driften, samt i øvelser i bruk av avviksrutiner og reserveløsninger. Erfaringer fra andre som har ansvar for samfunnsmessig viktig infrastruktur i Norge og i utlandet, kan bidra til å styrke risikostyringen også i Norges Bank. Som del av de kvartalsvise oppdateringene og den årlige hovedgjennomgåelsen av risikoanalysen for NBO gjøres det også en vurdering av om risikostyringen er hensiktsmessig og effektiv. Eventuelle justeringer innarbeides.

Avviksrutinene er i kontinuerlig endring og forbedring i lys av erfaringer fra hendelser, avvik og øvelser.

For øvrig foretas det jevnlig intern og ekstern revisjon av NBO som ofte også omfatter risikostyringen.

Hovedhensyn 4

En FMI bør identifisere scenarioer som potensielt kan forhindre den fra å være i stand til å utføre sine kritiske funksjoner og tjenester som løpende virksomhet, og vurdere effektiviteten av et bredt spekter av valgmuligheter for gjenopprettelse eller ordnet avvikling. En FMI bør forberede hensiktsmessige planer for sin gjenopprettelse eller ordnete avvikling basert på resultatene av vurderingen. Der det er relevant, bør en FMI også gi relevante myndigheter nødvendig informasjon for å planlegge avvikling.

Scenarioer som kan hindre en FMI fra å yte kritiske driftsoppgaver og tjenester

3.4.1 Hvordan identifiserer FMlen scenarioer som potensielt kan forhindre FMlen fra å utføre sine kritiske funksjoner og tjenester? Hvilke scenarioer har blitt identifisert som et resultat av disse prosessene?

I risikoanalysen for NBO er det identifisert en rekke scenarioer som kan medføre avbrudd i oppgjørsfunksjonen. Scenarioene er identifisert på grunnlag av erfaringer og hendelser i egen virksomhet og hos andre, utviklingstrekk i betalingssystemet, innspill fra eksterne leverandører og interne fagmiljøer.

Scenarioer som kan medføre avbrudd i oppgjørsfunksjonene vil i hovedsak være knyttet til alvorlige feil i drifts- eller systemløsningene for NBO som gjør oppgjørsfunksjonen utilgjengelig eller at integriteten i oppgjørdataene svikter.

3.4.2 Hvordan tar disse scenarioene i betraktning både uavhengige og relaterte risikoer som FMlen er eksponert for?

Scenarioene i risikoanalysen er utviklet på et bredt grunnlag basert på erfaringer med oppgjørsfunksjonene i NBO og i samråd med andre fagmiljøer i Norges Bank og med eksterne parter, herunder leverandører og andre sentralbanker.

Planer for gjenopprettelse eller ordnet avvikling

3.4.3 Hvilke planer har FMlen for sin gjenopprettelse eller ordnete avvikling?

Det er utarbeidet beredskapsplaner for hvordan driften av NBO kan gjenopprettes ved avbrudd av ulikt omfang. I første omgang tas beredskapsordningene rundt de ordinære drifts- og reserveløsningene hos ekstern driftsleverandør i bruk. Dersom avviket er alvorlig og langvarig, eller det er problemer med systemløsningen, kan en forsterket beredskapsløsning for NBO i SWIFT tas i bruk. Siktemålet er i begge tilfeller at viktige betalingsoppgjør skal kunne gjennomføres samme dag.

Den operative overvåkingen og ledelsen av NBO kan gjenopprettes fra eksternt relokaliseringssted.

3.4.4 Hvordan gjør FMlens viktigste strategier for gjenopprettelse eller ordnet avvikling det mulig for FMlen å videreføre sine kritiske funksjoner og tjenester?

Målet om å gjenopprette oppgjørsvirksomheten ved avbrudd i den ordinære driften ivaretas gjennom dokumenterte rutiner for å ta i bruk de ordinære drifts- og reserveløsningene hos driftsleverandøren eller forsterket beredskapsløsning i SWIFT.

De ordinære reserveløsningene skal øves jevnlig av ekstern driftsleverandør, mens Norges Bank flere ganger årlig øver bruken av forsterket beredskapsløsning internt og i samarbeid med bankene.

3.4.5 Hvordan blir planene for FMIens gjenopprettelse eller ordnete avvikling gjennomgått og oppdatert? Hvor ofte blir planene gjennomgått og oppdatert?

Planene for gjenopprettelse av oppgjørsvirksomheten i NBO ved alvorlige avbrudd gjennomgås og oppdateres ved endringer i løsningene og i lys av erfaringer fra øvelser eller ordinær drift.

Vurderinger

Det er etablert et rammeverk for risikostyring i Norges Bank som anvendes for NBO. Rammeverket og praktiseringen av det er basert på anerkjente prinsipper for risikostyring nasjonalt og internasjonalt. Rammeverket gir rettledning for å identifisere, vurdere, behandle og rapportere risikoer. Risikoanalysen for NBO utformes, gjennomgås og oppdateres i tråd med rammeverket. Endringer i risikobildet fanges opp gjennom erfaringer med oppgjørsvirksomheten og kontakten med interne fagmiljøer, deltakerne i NBO, andre eksterne parter og leverandører.

I risikoanalysen for NBO er sammenhengen mellom identifiserte risikoer, kontroller og tiltak beskrevet. Sammenhengen med risikovurderingene til de kritiske leverandørene fremgår der dette er relevant.

Trusselbildet for viktige IT-baserte løsninger i finansiell sektor blir gradvis mer utfordrende og det er økende risiko for brudd på tilgjengelighet, integritet og konfidensialitet for betalingsoppdrag og kontoinformasjon, samt økonomiske tap.

I vilkårene for kontohold mv. i NBO er det særskilte krav til sikkerhetsmekanismer. Den sikkerhetsmessige bevisstheten og praksisen hos bankene kan variere. Det kan derfor være aktuelt å vurdere å styrke sikkerhetskravene til deltakerne for å beskytte NBO bedre mot den økende risikoen på dette området. Dette kan også bidra til å skjerpe oppmerksomheten om beskyttelse av egen virksomhet hos noen av deltakerne.

IBO oppdaterer avviks- og beredskapsplanene, herunder planene for gjenopprettelse av betalingsoppgjør i NBO ved avvik og tilbakeføring til ordinær drift, når det avdekkes behov for oppdateringer og justeringer. Dette vil blant annet gjøres i lys av erfaringer fra øvelser, eventuelle avvik og dersom systemer eller prosesser endres.

Risikobildet for NBO gjennomgås og rapporteres jevnlig. Risikoer vurderes med bistand fra relevante fagenheter og innspill fra eksterne leverandører. Risikoanalysen dokumenteres i eget fagsystem for risikostyring. På denne måten blir sammenhengen mellom identifiserte risikoer, kontroller, risikoreducerende tiltak og hendelser er klargjort og dokumentert. Det arbeides løpende med å utvikle bruken av risikostyringsverktøyet blant annet for å gjøre disse sammenhengene klarere.

På denne bakgrunn anses prinsipp 3 som oppfylt.

Prinsipp 4 Kredittrisiko

MARKEDER OG
BANKTJENESTER

INTERBANKOPPGJØR

MAI 2017

En FMI skal effektivt måle, overvåke og håndtere sine kreditteksponeringer overfor deltakerne som oppstår fra egne betalinger, avregning eller oppgjør. En FMI skal ha tilstrekkelige finansielle ressurser til å dekke kreditteksponeringene fullt ut mot hver motpart med stor grad av sikkerhet. I tillegg skal sentrale motparter som driver virksomhet med en mer kompleks risikoprofil, eller som er systemviktige i flere jurisdiksjoner, ha ytterligere finansielle ressurser som er tilstrekkelige til å dekke et bredt spekter av mulige stressscenarioer som bør omfatte, men ikke avgrenses til, at de to største deltakerne og deres tilknyttede virksomheter som kan forårsake de største samlede kreditteksponeringene for den sentrale motparten i ekstreme, men mulige, markedsforhold. Alle andre sentrale motparter skal minimum ha samlede finansielle ressurser som er tilstrekkelige til å dekke konkurs hos den deltakeren og dens tilknyttede virksomheter som potensielt kan forårsake den største samlede kreditteksponeringen for den sentrale motparten under ekstreme, men mulige, markedsforhold.

På grunn av den omfattende forbindelsen mellom prinsippene for styring av finansiell risiko og finansielle ressurser, bør dette prinsippet vurderes i sammenheng med prinsipp 5 om sikkerhetsstillelse, prinsipp 6 om margin og prinsipp 7 om likviditetsrisiko, der det er relevant. Dette prinsippet bør også vurderes i sammenheng med prinsipp 13 om regler og rutiner ved deltakers konkurs, prinsipp 23 om offentliggjøring av regler, nøkkelprosedyrer og markedsdata og andre prinsipper, der det er relevant.

Hovedhensyn 1

FMIen bør ha et robust rammeverk for å styre sine kreditteksponeringer overfor deltakerne og kredittrisikoen som følger av dens prosesser med betalinger, avregninger og oppgjør. Kreditteksponering kan oppstå fra gjeldende eksponeringer, potensielle fremtidige eksponeringer eller begge.

4.1.1 *Hva er FMIs rammeverk for å håndtere kreditteksponeringer, herunder nåværende og fremtidige eksponeringer, overfor sine deltakere, og som oppstår som følge av dens betalings-, avregnings- og oppgjørprosesser?*

Norges Bank tilbyr bankene lån med fast løpetid (F-lån) og døgnlån (D-lån) gjennom dagen og over natten. D-lån bidrar til å effektivisere betalingsoppgjørene ved at bankene kan skaffe seg dekning for sine betalingsposisjoner i oppgjørene. D-lån betales normalt tilbake innen dagens slutt og er da rentefrie. Hvis lånet ikke innfris før dagens slutt, vil det bli et rentebærende D-lån over natten. F-lån auksjoneres av Norges Bank for å tilføre likviditet til banksystemet som ledd i gjennomføringen av pengepolitikken. Løpetiden på F-lån varierer og avhenger av likviditetssituasjonen i banksystemet.

For å kunne ta opp lån i Norges Bank må en bank oppfylle *vilkårene for kontohold, pantsettelse og deltakelse i NBO* og ha pantsatt godkjent sikkerhet til fordel for Norges Bank. Norges Bank krever slik sikkerhet i form av pant i verdipapirer og fondsandeler for både D-lån og F-lån til bankene. For andre deltakere enn banker gjelder kravene til sikkerhet for lån tilsvarende. I tillegg kan innskudd med fast løpetid

(F-innskudd) og innskudd i andre skandinaviske sentralbanker godtas som sikkerhet for lån. Samme portefølje av pant blir brukt som sikkerhet for alle typer lån. Låneadgangen er hjemlet i sentralbankloven og nærmere regler er fastsatt i låneforskriften og i særskilte retningslinjer om sikkerhet for lån fra Norges Bank.

4.1.2 Hvor ofte blir rammeverket gjennomgått for å ta hensyn til endringer i omgivelsene, markedspraksis og nye produkter?

Kreditteksponeringene i NBO oppstår gjennom at banker og andre med konto i Norges Bank har tilgang til lån mot å stille pant i form av verdipapirer, fondsandeler og sentralbankinnskudd som Norges Bank har godkjent.

Norges Bank følger løpende med på utviklingen i finansielle markeder. Rammeverket for styring av kreditteksponering vurderes jevnlig og når utviklingen i markedene, Norges Banks virksomhet eller erfaringer fra risikostyringen tilsier det. Retningslinjene, herunder avkortingssatser, ble sist gjennomgått i 2015 og reviderte retningslinjer trådte i kraft i 2016. Låneforskriften ble revidert og tilpasset da nåværende oppgjørssystem ble satt i drift i 2009. Enkelte mindre endringer ble innarbeidet i 2011 og i 2016.

Hovedhensyn 2

En FMI bør identifisere kilder til kredittrisiko, rutinemessig måle og overvåke kreditteksponering og bruke passende risikostyringsverktøy til å kontrollere denne risikoen.

4.2.1 Hvordan identifiserer FMlen kilder til kredittrisiko? Hvilke kilder til kredittrisiko har FMlen identifisert?

Den viktigste kilden til kredittrisiko for Norges Bank er lånene som gis til banker og andre deltakere i NBO. Norges Bank kan påføres tap dersom slike lån misligholdes og pant som er stilt som sikkerhet for et lån, ikke gir full dekning for lånebeløpet. Dette kan skje dersom låntaker settes under offentlig administrasjon eller konkursbehandling, samtidig som det inntreffer et kraftig fall i markedsverdien av pantsatte verdipapirer som fører til at verdien av pantet blir lavere enn utestående lånebeløp. Dette betyr samtidig at de avkortingssatsene som benyttes som sikkerhetsmargin ved beregning av låneadgangen ikke har vært tilstrekkelige.

4.2.2 Hvordan måler og overvåker FMlen kreditteksponeringer? Hvor ofte revurderer FMlen eksponeringene og hvor ofte kan den gjøre det? Hvor tidsriktig er informasjonen?

I oppgjørssystemet oppdateres hver banks låneadgang løpende med informasjon om pantsettelsen fra verdipapirregistrene og leverandører av markedsdata for hvert verdipapir. Gjennom en automatisert rutine oppdateres låneadgangen for alle deltakerne i NBO hver morgen og når det kommer ny informasjon til beregningen av panteverdier. Lån ytes ikke uten at hver låntaker har låneadgang på grunnlag av godkjent sikkerhet.

Som ledd i den daglige overvåkingen av oppgjørsfunksjonen kontrolleres det at det ikke er usikrede lån utestående. Omfanget av lån rapporteres jevnlig med fordeling etter kriterier som utstederland, valuta og verdipapirregister. Informasjonen presenteres blant annet i månedlig og årlig rapport om NBO, og i kvartalsvis rapport om finansiell risiko.

4.2.3 Hvilke hjelpemidler bruker FMlen for å kontrollere identifiserte kilder til kredittrisiko, for eksempel ved å tilby en realtids eller levering-mot-betaling oppgjørmekanisme, begrense netto belastninger eller intradag kreditt, etablere konsentrasjonsgrenser eller måle posisjoner mot markedet (mark to market) daglig eller gjennom dagen? Hvordan måler FMlen effektiviteten i disse hjelpemidlene?

I NBO gjøres betalinger opp mellom deltakerne i realtid. Det er dermed ingen tidsdifferanse mellom mottak og verifisering av et betalingsoppdrag og oppgjøret av betalingsoppdraget. Dette gjelder oppgjør av både enkeltbetalinger og avregninger fra NICS, VPS og sentrale motparter.

Hver deltakers låneadgang i NBO oppdateres hver dag med ny informasjon om markedskurser, renter, valutakurser og kredittvurdering av pantet. Disse oppdateringene skjer med bruk av automatiserte rutiner og på grunnlag av markeddata fra faste leverandører.

Kredittrisikoen i betalingssystemet utenfor NBO begrenses ved at enkeltbetalingene som inngår i avregninger fra NICS først godskrives betalingsmottaker etter at avregningen er gjort opp i NBO, og at overføring av eierskap til verdipapirer i VPS først skjer etter at pengedelen av verdipapiroppgjøret er gjort opp i NBO.

Hovedhensyn 3

Et betalingssystem eller verdipapiroppgjørssystem skal dekke sine gjeldende og, hvor det er relevant, potensielle fremtidige eksponeringer overfor hver deltaker fullt ut med høy grad av trygghet, ved å bruke pant og andre tilsvarende finansielle ressurser (se prinsipp 5 om pant). Dersom et betalingssystem med utsatt nettooppgjør (DNS) eller system for utsatt verdipapiroppgjør (DNS SSS) ikke har oppgjørsgaranti, men hvor dets deltakere står overfor kreditteksponeringer som følge av dets betalinger, avregning og oppgjørprosesser, skal en slik FMI, som et minimum, ha tilstrekkelige ressurser til å dekke eksponeringen for de to deltakerne og deres tilknyttede virksomheter som vil gi den største samlede kreditteksponeringen i systemet.

Dekning av eksponeringer overfor hver deltaker

4.3.1 Hvordan dekker betalingssystemet eller oppgjørssystemet for verdipapirer sine nåværende og, hvor de finnes, mulige fremtidige mulige eksponeringer overfor hver deltaker? Hvordan er sammensetningen av FMlens finansielle ressurser som brukes til å dekke disse eksponeringene? Hvor tilgjengelige er de finansielle ressursene?

Oppgjøret av pengedelen av verdipapiroppgjøret i NBO er basert på at alle deltakere i oppgjøret skal ha dekning for sin betalingsforpliktelse i form av innskudd på konto eller låneadgang. For å gi sikkerhet for oppgjør av flest mulig handler, avsetter hver deltaker i oppgjøret et beløp på sin konto i NBO til å dekke sin betalingsforpliktelse. Denne avsetningen benyttes av VPS i beregningen av hvilke handler som kan gjøres opp. Fremgangsmåten bidrar til å redusere risikoen i hvert verdipapiroppgjør.

4.3.2 I hvilken utstrekning dekker disse finansielle ressursene betalingssystemets eller verdipapiroppgjørssystemets (SSS) nåværende og mulige fremtidige eksponeringer fullt ut med høy grad av trygghet? Hvor ofte vurderer betalingssystemet eller SSSen om disse finansielle ressursene er tilstrekkelige?

Se punkt 4.3.1.

For betalingssystemer med utsatt nettooppgjør (deferred net settlement – DNS) og verdipapiroppgjørssystemer (securities settlement system – SSS) med utsatt nettooppgjør (DNS SSS) som ikke har noen oppgjørsgaranti

I NBO gjøres betalingsoppdrag opp umiddelbart etter at de er mottatt. Dette gjelder både enkeltbetalinger og betalingsforpliktelser i avregninger som mottas fra andre. NBO samler ikke opp betalinger gjennom dagen til oppgjør på et senere tidspunkt. Mulige kreditteksponeringer i nettooppgjørene er likevel kommentert i punktene 4.3.3 og 4.3.4 nedenfor.

4.3.3 Hvis betalingssystemet eller verdipapiroppgjørssystemet (SSS) er et system for utsatt nettooppgjør (DNS) hvor det ikke er noen oppgjørsgaranti, står dets deltakere overfor kreditteksponeringer som oppstår gjennom betalings-, avregnings- og oppgjørsprosessen? Hvis det er kreditteksponeringer i systemet, hvordan overvåker og måler systemet disse eksponeringene?

Nettooppgjørene i NBO gjennomføres hvis og bare hvis alle deltakere har dekning for sin betalingsforpliktelse basert på innskudd eller lån fra Norges Bank. Eventuelle lån fra Norges Bank skal være sikret med pant som er godkjent på forhånd. Norges Bank overvåker deltakernes låneposisjon spesielt dersom lån ikke innfris samme dag, og dermed blir et rentebærende døgnlån. Norges Bank overvåker ikke kreditteksponeringer som kan oppstå mellom deltakerne i betalings-, avregnings- og oppgjørsprosessen.

4.3.4 Hvis betalingssystemet eller verdipapiroppgjørssystemet (SSS) er et system for utsatt nettooppgjør (DNS) hvor det ikke er noen oppgjørsgaranti og som har kreditteksponeringer mellom sine deltakere; i hvilken grad dekker betalingssystemets eller verdipapiroppgjørssystemets finansielle ressurser, som et minimum, insolvens hos de to deltakerne og deres tilknyttede virksomheter som vil ha den største samlede kreditteksponeringen i systemet?

Deltakerne i betalingsoppgjørene i NBO har ikke kredittrisiko mot Norges Bank som oppgjørsbank. Nettooppgjør gjennomføres bare hvis alle deltakerne har dekning for sin betalingsforpliktelse. Ved insolvens hos én eller flere deltakere vil kontoen bli sperret for inn- og utbetalinger. Et unntak fra dette vil være verdipapiroppgjør der innestående på konto kan brukes til oppgjør av verdipapirhandler samme dag som deltakeren settes under offentlig administrasjon eller konkursbehandling.

Hovedhensyn 4–6

Hovedhensynene 4–6 gjelder sentrale motparter i handel med finansielle instrumenter og er ikke vurdert for NBO.

Hovedhensyn 7

En FMI bør etablere tydelige regler og prosedyrer for å håndtere fullt ut et hvert tap den påføres som følge av konkurs blant én eller flere av deltakerne med hensyn til en hver forpliktelse overfor FMlen. Disse reglene og prosedyrene bør gjelde hvordan mulige udekkete tap vil bli fordelt, herunder tilbakebetaling av et hvert beløp en FMI måtte låne fra en tilbyder av likviditet. Disse reglene og prosedyrene bør også indikere FMlens prosess for å erstatte finansielle ressurser som FMlen benytter i en stressituasjon, slik at FMlen kan fortsette å drive sin virksomhet på en sikker og kontrollert måte.

Fordeling av tap

4.7.1 Hvordan omhandler FMlens regler og prosedyrer eksplisitt ethvert tap den kan påføres på grunn av enhver enkelt eller sammensatt insolvens hos dens deltakere med hensyn til enhver forpliktelse disse har overfor FMlen? Hvordan omhandler FMlens regler og prosedyrer fordelingen av udekkete tap på utlån og i hvilken rekkefølge, herunder tilbakebetaling av likviditet som en FMI kan låne fra ytere av likviditet?

Norges Banks viktigste sikring mot tap på lån til deltakerne i NBO er retten til å realisere pant som hver deltaker har stilt som sikkerhet for lån. Denne retten fremgår av *vilkårene for kontohold, pantsettelse og deltakelse i NBO*. Fullmakten til å realisere pant er lagt til systemeier for NBO. For øvrig har Norges Bank som sentralbank ubegrenset tilgang på likviditet og trenger ikke selv å låne fra andre.

Erstatning av finansielle ressurser

4.7.2 Hva er FMlens regler og prosedyrer for å erstatte finansielle ressurser som brukes i en stressituasjon?

Som sentralbank er Norges Bank utsteder av norske kroner og har slik sett ubegrensede finansielle ressurser. Norges Bank har derfor ikke behov for å iverksette tiltak for å erstatte finansielle ressurser i form av norske kroner som benyttes i en stressituasjon.

Vurdering

Kredittrisikoen som oppstår i NBO er godt ivaretatt gjennom regelverket for sikkerhet for lån, og prosedyrene for å overvåke at det til enhver tid er tilstrekkelig pant for utstående lån. Hver deltakers låneadgang oppdateres daglig på grunnlag av markedsdata om verdipapirene som er pantsatt, herunder kurser, renter, valutakurser og kredittvurdering. Oppdateringen skjer med bruk av automatiserte rutiner og markedsverdiene avkortes med faste risikobaserte prosentsetninger ved beregning av låneverdien for hvert verdipapir.

Det fremgår av vilkårene for kontohold mv. at Norges Bank har rett til å realisere pantet umiddelbart hvis lån ikke innfris. Det er etablert rutiner for hvordan pantet skal realiseres.

Prinsipp 4 anses som oppfylt.

Prinsipp 5 Sikkerhetsstillelse

MARKEDER OG
BANKTJENESTER

INTERBANKOPPGJØR

MAI 2017

En FMI som krever sikkerhetsstillelse for å håndtere egne eller deltakeres kreditt-eksponeringer, bør godta sikkerhet med lav kreditt-, likviditets- og markedsrisiko. En FMI bør også fastsette og iverksette passende konservative avkortningssatser og konsentrasjonsgrenser.

På grunn av de omfattende forbindelsene mellom prinsippene for styring av finansiell risiko og finansielle ressurser, bør dette prinsippet vurderes i sammenheng med prinsipp 4 om kredittrisiko, prinsipp 6 om margin og prinsipp 7 om likviditetsrisiko, der det er relevant. Dette prinsippet bør også vurderes i sammenheng med prinsipp 14 om adskillelse og overføring, prinsipp 16 om oppbevarings- og investeringsrisiko og andre prinsipper, der det er relevant.

Hovedhensyn 1

En FMI bør som hovedregel avgrense aktiva den (rutinemessig) aksepterer som sikkerhet til de med lav kreditt-, likviditets- og markedsrisiko.

5.1.1 Hvordan bestemmer FMlen om et spesifikt aktivum kan aksepteres som sikkerhet for lån, herunder sikkerhet som vil bli akseptert unntaksvis? Hvordan bestemmer FMlen hva som kvalifiserer som unntakstilfeller? Hvor ofte justerer FMlen disse beslutningene? Hvor ofte aksepterer FMlen sikkerheter unntaksvis, og setter den grenser for sin godkjenning av slike sikkerheter?

Regelverket for sikkerhetsstillelse inneholder kvalitative krav til aktiva som kan godkjennes som sikkerhet for lån i Norges Bank. For verdipapirer er det krav til type verdipapir, utsteder, valuta og kredittvurdering. Risikoen begrenses ved at bare verdipapirer og fondsandeler av god kvalitet godtas som pant og ved at låneverdien er lavere enn markedsverdien, såkalt avkorting. Det er fastsatt avkortningssatser for hver type verdipapir. Regelverket for sikkerhetsstillelse skal både gi Norges Bank lavest mulig risiko ved lån til bankene og samtidig legge til rette for at bankene kan ta opp lån i hensiktsmessig omfang.

Kravene til sikkerhet for lån vurderes i lys av utviklingstrekk i finansmarkedet og hensynet til en effektiv gjennomføring av betalingsoppgjørene og pengepolitikken. Det er ingen faste intervaller for å gjøre slike vurderinger. I situasjoner med press mot den finansielle stabiliteten kan det bli aktuelt å utvide universet av verdipapirer som kan benyttes som sikkerhet for lån, for å muliggjøre større og mer fleksible likviditetslån til bankene. Dette skjedde forrige gang i 2008 da regelverket ble lempet for at bankene skulle kunne ta opp lån i Norges Bank med lengre løpetid og i større omfang enn normalt. Dette ble gjort for at bankene skulle få trygg tilgang på likviditet under uroen i de internasjonale finansmarkedene. De midlertidige lettelsene i regelverket ble avvirket i to trinn i henholdsvis 2010 og 2012.

Eventuelle beslutninger om å fravike de ordinære kravene til sikkerhet for lån må tas av den øverste ledelsen i Norges Bank. Det er ikke mulighet for saksbehandlere å akseptere verdipapirer som pant som ikke er i henhold til gjeldende regelverk.

5.1.2 Hvordan overvåker FMlen sikkerheten som er stilt slik at den oppfyller de aktuelle godkjenningsskriteriene?

Alle verdipapirer og fondsandeler som Norges Bank har godkjent som sikkerhet for lån fremgår av en liste som er tilgjengelig på internettssidene til Norges Bank. Markeds- og låneverdien av alle verdipapirer som er stilt som sikkerhet for lån til fordel for Norges Bank, oppdateres løpende ved hjelp av automatiserte rutiner mellom verdipapir-registrene, leverandørene av finansielle data og Norges Bank. Det kontrolleres at hvert pant oppfyller de kvalitative kravene i regelverket. På grunnlag av det registrerte pantet beregnes det, også ved automatiserte rutiner, hvor stor låneadgang hvert verdipapir gir for hver bank. Deltakere som ønsker å pantsette verdipapirer og fondsandeler som ikke allerede er godkjent, må først få slike verdipapirer godkjent av Norges Bank.

For øvrig følger flere fagmiljøer i Norges Bank med på utviklingen i finansmarkedene og varsler om forhold som kan ha betydning for sikkerhetsstillelsen.

5.1.3 Hvordan identifiserer og demper FMlen mulig spesifikk omvendt risiko, for eksempel ved å begrense sikkerheten den godkjenner, herunder konsentrasjons-grenser for sikkerhet?

I regelverket er det fastsatt enkelte begrensninger for å redusere konsentrasjonsrisiko. For eksempel godtar ikke Norges Bank pant i form av verdipapirer utstedt av banker og andre finansinstitusjoner, eller obligasjoner og sertifikater utstedt av selskap hvor banker eller andre finansinstitusjoner indirekte eller direkte samlet eier mer enn én tredel.

En deltaker kan imidlertid pantsette obligasjoner med fortrinnsrett (OMF) og andre verdipapirer med sikkerhet i eiendeler (covered bonds og ABS) selv om verdipapiret er utstedt av et selskap i samme konsern. OMF utstedt av selskap i eget konsern gis en tilleggssavkorting ved beregning av låneverdien.

Hovedhensyn 2

En FMI bør etablere forsvarlig praksis for verdsetting og utvikle avkortingssatser som testes regelmessig og tar hensyn til urolige markedsforhold.

Praksis for verdifastsettelse

5.2.1 Hvor ofte måler FMlen sin sikkerhet mot markedet, og gjør den dette minst daglig?

Markedsverdien av pantsettelsen for hver bank oppdateres løpende ved endringer i hver deltakers pantsettelse og minst to ganger daglig; før oppgjørssystemet åpner om morgenen og ca. kl. 16 før oppgjørssystemet stenger for dagen. For verdipapirer som er pantsatt i VPS, blir det hentet kurser fra Oslo Børs i tillegg til egne beregninger av Norges Bank. Den laveste av disse kursene benyttes. For å beregne låneverdien avkortes markedsverdien for hver type verdipapir i henhold til fastsatte satser, avhengig av verdipapirenes risikoprofil.

5.2.2 I hvilken grad har FMIen myndighet til å utøve skjønn i verdsettelsen av aktiva når markedspriser ikke gir uttrykk for virkelig verdi?

Utgangspunktet er at verdipapirer alltid skal verdsettes etter markedsverdi i henhold til automatiserte rutiner som omtalt ovenfor, herunder bruk av beregnede kurser. Regelverket åpner for at Norges Bank kan fravike de kvalitative kravene til pantet. Dette kan være aktuelt for å begrense Norges Banks risiko i en situasjon med fallende markedsverdier, eller tilføre deltakerne likviditet i en situasjon med markedsuro.

Praksis for å fastsette avkortingssatser

5.2.3 Hvordan fastsetter FMIen avkortingssatser?

I regelverket er verdipapirene fordelt på kategorier. Avkortingssatsen for hvert verdipapir fastsettes på grunnlag av kategorien, løpetid og rentebinding, beregnet ut fra registrerte svingninger i markedsverdier og ved bruk av anerkjent metodikk. Det er også benyttet et visst vurderingsbasert skjønn for å fastsette avkortingssatser for kategorier av verdipapirer hvor det er mindre tilgang på data om markedsverdier over tid. Det er fastsatt tilleggsavkorting for verdipapirer pålydende annen valuta enn norske kroner og obligasjoner med fortrinnsrett utstedt av et selskap i samme konsern eller som er tilknyttet selskap til sikkerhetsstiller.

5.2.4 Hvordan tester FMIen om avkortingssatsene er tilstrekkelige og om prosedyrene for avkorting er hensiktsmessige, herunder med hensyn til mulig nedgang i aktivaenes verdi i pressede markedsituasjoner som påvirker realiseringen av sikkerheten? Hvor ofte gjennomfører FMIen slik test?

Hensiktsmessigheten av avkortingssatsene vurderes når regelverket ellers revideres. For øvrig kan avkortingssatsene endres som følge av spesielle hendelser, markedsuro eller usikkerhet i de finansielle markedene.

Hovedhensyn 3

For å redusere behovet for prosykliske justeringer, bør en FMI etablere stabile og konservative avkortingssatser som også kan benyttes i perioder med markedsuro, så langt det er mulig og forsvarlig.

5.3.1 Hvordan identifiserer og vurderer FMIen den mulige prosyklikaliteten i sin fastsettelse av avkortingssatsene? Hvordan vurderer FMIen å redusere behovet for tilpasninger av hensyn til prosyklikalitet, for eksempel ved å ta med perioder av markedsuro i fastsettelsen av avkortingssatsene?

I perioder med markedsuro vil Norges Bank måtte ivareta hensyn som trekker i ulike retninger når det gjelder regelverket for sikkerhetsstillelse. Som sentralbank kan det være aktuelt for Norges Bank å tilføre markedet mer likviditet. Dette kan tilsi at universet for sikkerhetsstillelse utvides og de kvalitative kravene til sikkerhet for lån, herunder avkortingssatser, lempes. På den annen side kan hensynet til å begrense risikoen for Norges Bank tilsi at kravet til sikkerhet for lån, herunder avkortingssatser, skjerpes. Dette kan i så fall gi en prosyklisk effekt..

Hovedhensyn 4

En FMI bør unngå konsentrasjon i beholdningen av enkelte aktiva der dette i betydelig grad vil svekke muligheten til å avhende slike aktiva raskt uten at prisene påvirkes negativt.

5.4.1 Hva er FMIs retningslinjer for å identifisere og unngå konsentrasjon i beholdningen av enkelte aktiva for å begrense mulige negative prisvirkninger ved avhending?

Regelverket for sikkerhetsstillelse inneholder enkelte bestemmelser for å motvirke konsentrasjonsrisiko og sørge for at verdipapirene er likvide. For eksempel kan ikke verdipapirer som er utstedt av bank eller finansinstitusjon, eller av et selskap der banker eller finansinstitusjoner i samme konsern direkte eller indirekte eier mer enn én tredel, stilles som sikkerhet.

Det er også krav om at en låntaker ikke kan pantsette mer enn 20 prosent av utestående volum av et verdipapir (ISIN) som sikkerhet for lån fra Norges Bank. Pantsettelse av norske statspapirer er unntatt fra denne begrensningen. For fondsandeler kan en låntaker som hovedregel ikke pantsette mer enn 20 prosent av fondets forvaltningskapital.

5.4.2 Hvordan gjennomgår og vurderer FMIs retningslinjer og praksis for konsentrasjon i sikkerhetsstillelsen for å fastslå om de er hensiktsmessige? Hvor ofte gjennomgår og vurderer FMIs disse retningslinjene og praksis?

Reglene for å motvirke risiko knyttet til konsentrasjon i sikkerhetsstillelsen vurderes når regelverket ellers gjennomgås og revideres. For øvrig gir den løpende overvåkingen av finansielle markeder og sikkerhetsstillelsen informasjon om utviklingstrekk som kan gi grunnlag for å vurdere regelverket. Det er ingen faste intervaller for slike vurderinger.

Hovedhensyn 5

En FMI som aksepterer sikkerheter på tvers av landegrenser, skal dempe risikoene ved dette og forsikre seg om at sikkerhetene kan brukes på riktig tidspunkt.

5.5.1 Hva er de rettslige, operasjonelle, markedsmessig og andre risikoer som FMIs står overfor ved å godta sikkerhet over landegrensene? Hvordan demper FMIs disse risikoene?

Med sikkerhet over landegrensene forstås her verdipapirer som er utstedt i et annet land enn Norge eller er deponert til fordel for Norges Bank i et verdipapirregister i utlandet.

Den rettslige risikoen er knyttet til at selve pantsettelsen til fordel for Norges Bank, og eventuell realisering av pant, er underlagt en annen jurisdiksjon enn Norge. Felles EØS-regler bidrar til at den rettslige risikoen dempes. Norges Bank aksepterer derfor i utgangspunktet kun verdipapirer fra utenlandske utstedere innenfor EØS-området som sikkerhet for lån. Utstedere utenfor EØS-området kan godtas hvis Norges Bank har fått en juridisk bekreftelse på at det ikke er knyttet problemer til realisering av pantet.

I avtalene med verdipapirregistrene i utlandet er det bestemmelser som skal dempe den rettslige risikoen for Norges Bank ytterligere. Det er inngått trepartsavtaler om pantsettelse mellom hvert verdipapirregister, hver pantsettende deltaker og Norges Bank. Norges Bank innhenter fra tid til annen uttalelse fra et uavhengig advokatfirma om endringer i belgisk og luxembourgsk rett som kan påvirke avtalene og Norges Banks rettigheter, herunder retten til å realisere pantet.

Den operasjonelle risikoen er særlig knyttet til rutinene for bankenes deltakernes pantsettelse i verdipapirregistrene og de automatiserte overføringene av data om hver banks pantsettelse fra hvert verdipapirregister til Norges Bank. Risikoen dempes ved at det er automatiserte kontroller i systemløsningen i Norges Bank.

Det oppstår en markedsrisiko dersom lån fra Norges Bank skjer i norske kroner, mens sikkerhetene er i en annen valuta. Denne risikoen dempes ved at det for slike verdipapirer er en tilleggsavkorting som for tiden utgjør seks prosentenheter.

5.5.2 Hvordan forsikrer FMIen seg om at sikkerhet over landegrensene kan brukes på riktig tidspunkt?

Verdipapirer som er pantsatt i verdipapirregister i utlandet gjøres tilgjengelig for lån i Norges Bank gjennom automatisert dataoverføring til systemløsningen i Norges Bank og automatisk beregning av låneadgangen i NBO. Endring av pantsettelsen i verdipapirregistrene i utlandet overføres daglig til systemløsningen i Norges Bank, og låneadgangen oppdateres løpende på grunnlag av markedsverdier, renter, kredittvurdering mv. av pantet og endringene i pantsettelsen.

Hovedhensyn 6

En FMI bør benytte et system for å håndtere sikkerhetsstillelsen som er godt utformet og operasjonelt fleksibelt.

Utforming av systemet for behandling av sikkerhetsstillelse for lån

5.6.1 Hva er de viktigste egenskapene ved FMIens system for sikkerhetsstillelse for lån?

Hovedformålet med Norges Banks system for å håndtere bankenes sikkerhetsstillelse for lån er å minimere risikoen for at Norges Bank taper på utlån til bankene samtidig som bankene har mulighet til å låne tilstrekkelig i Norges Bank av hensyn til gjennomføringen av pengepolitikken og betalingsoppgjørene. Systemet er tilrettelagt for realtidspantsettelse med umiddelbar oppdatering av låneadgangen på hver banks konto i NBO. Bankene pantsetter selv hoveddelen av de verdipapirene de benytter som pant til fordel for Norges Bank på egen konto i verdipapirregistrene. Hvert verdipapirregister sender daglig, og ved endringer i pantsettelsen, elektronisk fil med oppdaterte beholdningsverdier for automatisk registrering i systemløsningen. Systemet beregner deretter låneverdien av pantsettelsen og overfører denne til NBO. Oppgjørssystemet trekker automatisk på låneadgangen når et betalingsoppdrag overstiger innestående på konto.

Deltakerne har ikke selv adgang til å redusere beholdninger som er pantsatt til fordel for Norges Bank direkte i verdipapirregistrene. De må derfor anmode Norges Bank om å frigi slike verdipapirer. Norges Bank kontrollerer, primært ved automatisert rutine

i systemløsningen, om pant er belånt før det frigis. Dette hindrer at bankene selv fjerner pant som er belånt.

Ved forfall av et pantsatt verdipapir reduseres deltakerens låneadgang ved oppstart av NBO dagen før forfallsdato. Forfallsbeløpet overføres direkte til kontohaver tidlig på morgenen på forfallsdatoen etter at Norges Bank, dagen før, har kontrollert at det forfalte pantet ikke er belånt. Ved forfall av pantsatte verdipapirer i utenlandske registre, må bankene sende oppdrag til Norges Bank for å få overført pengebeløpet til bankens ordinære konto.

5.6.2 Hvordan og i hvor stor grad sporer FMlen gjenbruk av sikkerheter og sine rettigheter til sikkerhetene som er stilt?

Når verdipapirer er pantsatt til fordel for Norges Bank på egen konto i hvert verdipapirregister, har Norges Bank full disposisjonsadgang til pantet, men er ikke eier av de aktuelle verdipapirene. Gjenbruk av verdipapirene som pant overfor andre parter er derfor ikke mulig siden Norges Banks rett til disse skal være uomtvistelig. Dette er regulert i vilkårene for kontohold mv. i Norges Bank og i avtalene med verdipapirregistrene.

Operasjonell fleksibilitet

5.6.3 Hvordan og i hvilken utstrekning tilpasser FMlen sitt system for sikkerhetsstillelse til endringer i den løpende overvåkingen og styringen av sikkerhetsstillelsen?

Rammeverket for sikkerhetsstillelse består i hovedsak av regelverk, avtaler og systemløsninger. Regelverk og avtaler gjennomgås og endres i lys av utviklingen i finansielle markeder og i Norges Banks regler og retningslinjer.

Systemløsningene er i utgangspunktet standardløsninger levert av eksterne tjenesteytere i et internasjonalt marked. Det er imidlertid innarbeidet flere tilpasninger i standardløsningene etter oppdrag fra Norges Bank. Dette er gjort for at løsningene skal kunne tilpasses i lys av hendelser, utviklingen i finansielle markeder og erfaringer av operasjonell art i bruken av løsningene. Slike tilpasninger kan dels gjøres av Norges Bank selv, for eksempel ved å endre innstillinger og parametere i systemene. Dels kreves det endringsanmodning til leverandørene. Slike endringer vil normalt bli testet før ny versjon av systemløsningen settes i drift.

5.6.4 I hvilken grad er systemet for sikkerhetsstillelse bemannet for å ha smidig drift selv i tider med markedsuro?

Internt i Norges Bank håndteres systemet for sikkerhetsstillelse sammen med oppgjørssystemet. De daglige rutinene håndteres av alle operatørene, mens noen har mer inngående kunnskap om systemet og kan behandle saker som krever slik innsikt. Virksomheten er organisert med sikte på også å kunne håndtere situasjoner med markedsuro og stress. Slike situasjoner vil også kunne kreve tilgang til IKT-kompetanse internt i Norges Bank og hos leverandøren av driftstjenester samt systemkompetanse hos eksterne programvareleverandører.

I situasjoner med markedsuro eller andre avvikssituasjoner vil det kunne bli press på den kompetansen som er tilgjengelig. Dette kan føre til behov for å prioritere mellom

ulike oppgaver og til at det oppstår forsinkelser. Dersom problemene varer i lengre tid, samt i ferieperioder eller fravær av nøkkelpersoner, vil sårbarheten for å håndtere markedsuro og stress øke.

Vurdering

Regelverket for sikkerhetsstillelse for lån skal gi Norges Bank lav kredittrisiko overfor deltakerne i NBO, og samtidig legge til rette for at deltakerne kan låne i hensiktsmessig omfang av hensyn til likviditetsstyringen og betalingsoppgjørene. Markedsutviklingen følges løpende og kravene til sikkerheter som type verdipapirer, utsteder, herunder stat og valuta, avkortingssatser mv. vurderes når situasjonen tilsier det eller det er aktuelt å endre regelverket på grunn av spesielle hendelser, markedsuro eller usikkerhet i de finansielle markedene. Slike utviklingstrekk følges av flere fagmiljøer i Norges Bank, mens det løpende arbeidet med å kontrollere at sikkerhetene oppfyller kravene og registrere sikkerhetsstillelsen utføres i tilknytning til oppgjørsvirksomheten i NBO. Det er viktig med god og løpende kontakt mellom disse fagmiljøene for å utveksle informasjon om markedsituasjonen og de operasjonelle erfaringene med sikkerhetsstillelsen.

Norges Bank har et omfattende regelverk og løpende overvåking av sikkerhetsstillelsen for lån til deltakerne i NBO. Prinsipp 5 anses derfor som oppfylt.

Prinsipp 6 Margin

MARKEDER OG
BANKTJENESTER

INTERBANKOPPGJØR

En sentral motpart bør dekke sin kreditteksponering overfor sine deltakere for alle produkter gjennom et effektivt marginsystem som er risikobasert og gjennomgås regelmessig.

MAI 2017

Vurdering

Prinsipp 6 gjelder sentrale motparter i handel med finansielle instrumenter og anses ikke relevant for NBO.

Prinsipp 7 Likviditetsrisiko

En FMI bør effektivt måle, overvåke og styre sin likviditetsrisiko. Den skal ha tilstrekkelige likvide ressurser i alle relevante valutaer til å gjennomføre oppgjør av betalingsforpliktelser samme dag, eller gjennom dagen eller flere ganger om dagen, med høy grad av trygghet under et bredt spekter av mulige stressscenarier. Scenariene bør innbefatte, men ikke avgrenses til, mislighold hos deltakeren (inklusive datterselskaper og filialer) med den største samlede likviditetsforpliktelsen for FMlen, under ekstreme men tenkelige markedsforhold.

På grunn av de omfattende forbindelsene mellom prinsippene for styring av finansiell risiko og finansielle ressurser, bør dette prinsippet vurderes i sammenheng med prinsipp 4 om kredittrisiko, prinsipp 5 om sikkerhetsstillelse og prinsipp 6 om margin, der det er relevant. Dette prinsippet bør også vurderes i sammenheng med prinsipp 8 om endelig oppgjør, prinsipp 13 om regler og rutiner ved deltakers konkurs, prinsipp 23 om offentliggjøring av regler, nøkkelprosedyrer og markedsdata samt andre prinsipper, der det er relevant.

Hovedhensyn 1

En FMI bør ha et robust rammeverk for å håndtere sin likviditetsrisiko fra deltakere, oppgjørsbanker, nostrobanker, likviditetsyttere og andre aktører.

7.1.1 Hva er FMlens rammeverk for å håndtere sine likviditetsrisikoer, i alle relevante valutaer, fra dens deltakere, oppgjørsbanker, nostrobanker, forvalterbanker, likviditetsyttere og andre aktører?

Som sentralbank har Norges Bank enerett på å utstede norske kroner. Den har således ubegrenset tilgang til kroner og har ikke likviditetsrisiko mot deltakerne i NBO. Norges Bank kan derfor heller ikke påføres likviditetsrisiko fra andre.

Ved operasjonelle avvik kan det oppstå situasjoner som gjør at Norges Bank ikke får gjort likviditet tilgjengelig for betalingsoppgjørene i NBO. Dette vil i så fall være en operasjonell risiko med konsekvenser for deltakernes tilgang på likviditet.

Rammeverket for risikostyring i Norges Bank definerer likviditetsrisiko i Norges Bank på følgende måte: *Likviditetsrisiko er risikoen for at banken ikke er i stand til å oppfylle sine forpliktelser innenfor planlagte finansielle kostnadsrammer*, jf. omtale i prinsipp 3. Denne definisjonen er ikke relevant ved vurdering av likviditetsrisiko i NBO.

7.1.2 Hva er innholdet i og omfanget av FMlens likviditetsbehov, og de tilhørende kildene til likviditetsrisiko, som oppstår i FMlen i alle relevante valutaer?

På grunn av sin rolle som sentralbank og enerett til å utstede norske kroner, kan Norges Bank selv dekke sitt likviditetsbehov knyttet til NBO. Betalinger i utenlandsk valuta gjøres ikke opp i NBO.

7.1.3 Hvordan tar FMlen hensyn til den potensielle aggregerte likviditetsrisikoen fra en enkelt aktør og dens tilknyttede virksomheter som kan ha flere roller overfor FMlen?

Norges Bank har ikke likviditetsrisiko mot deltakerne i sitt oppgjørssystem, og deltakerne har ikke likviditetsrisiko mot Norges Bank. Deltakerne i NBO har imidlertid likviditetsrisiko overfor andre deltakere i NBO. Dette gjelder både direkte mellom to deltakere og indirekte gjennom banker som selv er oppgjørsbanker for andre. Dette fører likevel ikke til at Norges Bank som oppgjørsbank påføres likviditetsrisiko i NBO.

De fleste bankene med konto i Norges Bank benytter likevel en annen bank som oppgjørsbank i NBO. Dersom en slik oppgjørsbank ikke kan gjøre opp i NBO på vegne av sine deltakerbanker, kan disse i stedet bli direkte deltakere i NBO. Denne omleggingen kan skje på grunnlag av fullmakter som bankene har gitt til NICS. Dersom en bank har beredskapskonto i NBO, må banken selv anmode om at denne aktiveres. Omregistrering i NBO og i NICS vil medføre forsinkelse i forhold til det ordinære driftsmønsteret. Denne beredskapsrutinen er innført for å redusere konsekvensene av problemer i en privat oppgjørsbank. Ordningen med indirekte deltakelse, og eventuell omlegging til direkte deltakelse, vil ikke påføre Norges Bank likviditetsrisiko.

Hovedhensyn 2

En FMI bør ha effektive operasjonelle og analytiske verktøy for å identifisere, måle og overvåke sine oppgjørs- og finansieringsstrømmer på løpende og tidsriktig basis, inkludert sin bruk av intradag likviditet.

7.2.1 Hvilke operasjonelle og analytiske verktøy har FMlen for å identifisere, måle og overvåke oppgjørs- og finansieringsstrømmer?

Betalingsoppgjørene i NBO overvåkes kontinuerlig gjennom dagen. Eventuelle problemer eller avvik registreres og rapporteres, herunder deltakeres eventuelle mangel på likviditet for å dekke sine betalingsforpliktelser i nettooppgjør. Databasen og hver banks konto i NBO oppdateres kontinuerlig og gir mulighet for et stort antall rapporter både for historiske formål og for å se situasjonsbildet.

Deltakerne i NBO kan følge med på egne kontoer via det internettbaserte NBO Online og dermed sin egen likviditetsmessige stilling i NBO. Alle posteringer og endringer i låneadgang oppdateres løpende gjennom dagen.

Alle betalingsoppdrag og andre transaksjoner i NBO lagres i en egen database for statistikk og rapporteringsformål (*advanced statistics*). I Norges Bank er det flere brukere av databasen til ulike formål. Dette gjelder blant annet

- avstemmings- og rapporteringsformål (månedsrapport, månedsavstemming, rapportering til skatteetaten),
- eventuelle analyseformål,
- konkrete forespørsler fra bankene,
- diverse analyseformål der datagrunnlaget gir den informasjonen som etterspørres.
- informasjon om reserveinnskudd i forbindelse med likviditetsstyringssystemet.

7.2.2 Hvordan bruker FMlen disse verktøyene til å identifisere, måle og overvåke sine oppgjørs- og likviditetsstrømmer på løpende og tidsriktig grunnlag, herunder sin bruk av intradag likviditet?

Opgjør- og likviditetsstrømmene i NBO overvåkes, analyseres og rapporteres i henhold til punkt 7.2.1. Som sentralbank har Norges Bank et særlig ansvar for å informere eksterne interessenter og offentligheten om sin virksomhet. Informasjon fra NBO brukes i en rekke analyser og publikasjoner fra Norges Bank.

Hovedhensyn 3

Et betalingssystem eller oppgjørssystem for verdipapirer, herunder et som benytter en mekanisme for utsatt nettooppgjør (DNS), bør ha tilstrekkelig likviditet i alle relevante valutaer for å gjennomføre oppgjør av betalingsforpliktelser samme dag og, der det er relevant, intradag eller flere ganger om dagen, med høy grad av trygghet under et bredt spekter av mulige stress-scenarioer, herunder, men ikke avgrenset til, konkurs hos den deltakeren og dens tilknyttede virksomheter som vil ha den største samlede betalingsforpliktelsen i ekstreme, men tenkelige markedsforhold.

7.3.1 Hvordan fastsetter betalingssystemet eller oppgjørssystemet for verdipapirer mengden av likvide ressurser i alle relevante valutaer for å gjennomføre oppgjør samme dag, og der det er relevant, intradag oppgjør eller oppgjør av betalingsforpliktelser for flere dager? Hvilke mulige stressscenarioer, inkludert, men ikke avgrenset til, konkurs hos deltakeren og dens tilknyttede virksomheter som vil generere den største aggregerte betalingsforpliktelsen i ekstreme, men mulige markedsforhold, bruker betalingssystemet eller oppgjørssystemet for verdipapirer for å ta slike avgjørelser?

7.3.2 Hva er den anslåtte størrelsen på mangelen på likviditet i hver valuta som betalingssystemet eller oppgjørssystemet for verdipapirer vil måtte dekke?

Norges Bank har som sentralbank enerett på å utstede norske kroner og har dermed ubegrenset tilgang på likviditet. For å gjøre opp betalingsoppdrag i NBO kreves det at betaler har full dekning for oppdraget. Disse forholdene gjør at underpunktene 7.3.1 og 7.3.2 over om tilgangen på likviditet ikke er relevant for Norges Bank. Manglende likviditet hos deltakerne i NBO kan imidlertid få betydning for gjennomføringen av betalingsoppgjørene. Dette er omtalt i underpunkt 7.1.3.

Hovedhensyn 4–9

Hovedhensynene 4–9 gjelder likviditetsbehov i oppgjørsvirksomheten til sentrale motparter og oppgjørssystemer for verdipapirer, samt for betalingssystemer som ikke er relevant for oppgjør i sentralbanker. Disse hovedhensynene anses derfor som ikke relevante for NBO.

Hovedhensyn 10

En FMI bør ha klare regler og rutiner som gjør det mulig for FMlen å gjennomføre oppgjør i rett tid samme dag eller, der det er relevant, gjennom dagen eller flere ganger om dagen, selv om én eller flere deltakere går konkurs. Disse reglene og prosedyrene bør håndtere uforutsette og potensielt udekkede likviditetsmangler og bør ta sikte på å unngå oppnøsting, reversering, eller forsinkelse av oppgjør av betalingsforpliktelser samme dag. Disse reglene og prosedyrene bør også indikere FMlens prosess for å erstatte likviditet som den har benyttet gjennom en stress-hendelse, slik at den kan fortsette sin virksomhet på en sikker og korrekt måte.

Oppgjør samme dag

7.10.1 Hvordan gjør FMlens regler og prosedyrer det mulig for den å gjøre opp betalingsforpliktelser i rett tid etter en enkelt eller kombinert konkurs hos dens deltakere?

Dersom en deltaker i NBO settes under offentlig administrasjon eller konkursbehandling, vil kontoen bli sperret for bruk. Verken innbetalinger eller utbetalinger vil bli gjort opp på kontoen, med mindre det foreligger et oppdrag fra administrasjonsstyret eller konkursboet, godkjent av Finanstilsynet. Norges Banks håndtering av en slik situasjon fremgår blant annet av vilkårene for kontohold og et eget rundskriv.

Avregninger fra NICS og VPS med en deltaker som er satt under offentlig administrasjon eller konkursbehandling, vil bli avvist i NBO. NICS og VPO vil beregne avregningene på nytt uten vedkommende deltaker og oversende disse til NBO for oppgjør. Disse nettooppgjørene vil dermed bli gjort opp i NBO senere enn normalt. I en slik situasjon vil likevel samtlige nettooppgjør i henhold til driftsmønsteret gjennomføres i løpet av dagen, men uten deltaker som er satt under offentlig administrasjon eller konkursbehandling.

Det er fastsatt en egen forskrift som gjør det mulig å avtale på forhånd at verdipapiroppgjør kan gjennomføres med bruk av finansielle instrumenter som er tilgjengelig på oppgjørskonto i et verdipapirregister og innskudd på oppgjørskonto for verdipapiroppgjør i en oppgjørskonto. Slike midler kan dermed benyttes for gjennomføring av verdipapiroppgjør samme virkedag som insolvensbehandlingen innledes. Verdipapirsentralen og Norges Bank vil endre sine vilkår for å gi mulighet for en slik løsning.

7.10.2 Hvordan behandler FMlens regler og prosedyrer uforutsette og potensielt udekkete mangler på likviditet og unngår oppnøsting, tilbakekalling eller utsettelse av samme dags oppgjør av betalingsforpliktelser?

Hovedregelen for betalingsoppgjør i NBO er at det kreves full dekning i form av inntående på konto eller låneadgang for at en betalingsforpliktelse skal gjøres opp. Ved manglende dekning i bruttooppgjør vil betalingsoppdrag ligge i kø og eventuelt bli avvist ved stengetid.

En avregning fra NICS vil bli liggende i kø ved manglende dekning hos én eller flere deltakere. Det er gitte frister for inndekning for hver avregning. Dersom fristen ikke overholdes, vil avregningen avvises i NBO. NICS beregner ny avregning uten deltakeren

som mangler dekning og sender denne til NBO for oppgjør. Den nye avregningen vil bli gjort opp i NBO noe senere enn normalt. Betalingene som er tatt ut av avregningen vil overføres til neste avregning, også dersom neste avregning først beregnes neste virkedag.

Tilsvarende vil avregning fra VPS også beregnes på nytt dersom én eller flere deltakere mangler dekning i den opprinnelige avregningen. Den nye avregningen vil gjøres opp noen få minutter senere enn normalt. Handler som er tatt ut av avregningen vil overføres til neste avregning, også dersom neste avregning er neste virkedag.

Erstatning av likviditet

7.10.3 Hvordan tillater FMlens regler og prosedyrer erstatning av likvide ressurser som benyttes i en stressituasjon?

Norges Bank som sentralbank har ubegrenset tilgang på kronelikviditet og stiller krav om full dekning for oppgjør av betalingsoppdrag i NBO.

Vurdering

Norges Bank som sentralbank har ikke selv likviditetsrisiko for sin oppgjørsvirksomhet, og deltakerne i NBO har ikke likviditetsrisiko mot Norges Bank som oppgjørsbank. Deltakerne i NBO kan imidlertid bli påført likviditetsrisiko som følge av feil eller problemer hos andre oppgjørsdeltakere eller ved operasjonelle avvik i NBO. Siden NBO er en samfunnskritisk infrastruktur vil slike problemstillinger ha betydning for Norges Bank utover den risiko Norges Bank selv er eksponert for.

Norges Bank har operasjonelle og analytiske verktøy for å identifisere, måle og overvåke sine oppgjørs- og finansieringsstrømmer på løpende og tidsriktig basis, inkludert bruken av intradag likviditet. Databasen og rapporteringsverktøyet for NBO har imidlertid noen svakheter som det arbeides med å utbedre. I den forbindelse tas det også hensyn til at etterspørselen etter NBO-data fra andre interessenter krever nye, fleksible og tilpassede rapporteringsmuligheter.

Norges Bank er ikke selv utsatt for likviditetsrisiko i NBO, men deltakerne i NBO har en viss likviditetsrisiko seg imellom som kan slå ut i gitte situasjoner. Gjennom vilkårene for oppgjørsvirksomheten og kravene til deltakerne er risikoen godt ivarettatt.

Prinsipp 7 anses derfor som oppfylt.

Prinsipp 8 Endelig oppgjør

En FMI bør gjennomføre klart og sikkert endelig oppgjør, minst ved utløpet av valuteringsdato. Om nødvendig eller hvis ønskelig bør en FMI gjennomføre endelig oppgjør intradag eller i realtid.

I vurderingen av dette prinsippet skal det bemerkes at hensikten med dette prinsippet ikke er å fjerne manglende oppfyllelse av handler i verdipapirer. Forekomsten av ikke-systemviktige beløp ved slike mangler, selv om de er potensielt uønskede, bør ikke i seg selv anses som manglende overholdelse av dette prinsippet. Dette prinsippet bør vurderes i sammenheng med prinsipp 9 om pengeoppgjør, prinsipp 20 om FMI-koblinger og andre prinsipper, der det er relevant.

Hovedhensyn 1

Reglene og prosedyrene for en FMI bør definere klart når oppgjør er endelig.

Når oppgjør er endelig

8.1.1 *På hvilket punkt er oppgjør av en betaling, overføring av oppdrag eller andre forpliktelser endelig i betydningen ugjenkallelig og ubetinget? Er punktet for endelig oppgjør definert og dokumentert? Hvordan og overfor hvem er denne informasjonen gjort kjent?*

I lov om betalingssystemer m.v., som gjennomfører EUs finalitetsdirektiv i norsk rett, er oppgjør definert som endelig overføring av penger eller finansielle instrumenter mellom deltakere i interbanksystemer eller verdipapiroppgjørssystemer. I henhold til vilkårene for kontohold mv. anses et betalingsoppdrag lagt inn i NBO og er endelig oppgjort når det er belastet eller godskrevet en av deltakerens kontoer i Norges Bank. Etter dette tidspunktet kan ikke Norges Bank, betalende deltaker eller tredjepart tilbakekalle betalingsoppdraget.

I NBO dokumenteres gjennomføringen av et betalingsoppdrag ved ulike statuser i oppgjørssystemet; fra oppdraget er mottatt og akseptert som et gyldig oppdrag («registered»), til det er postert («settled») eller avvist («discarded», «insufficient funds», «removed», etc).

Dokumentasjonen gir også informasjon om oppdraget har vært i ventekø («diarised») eller i kø («queued») som følge av manglende dekning. Når oppdraget er postert («settled») ved at beløpet er overført fra betalers konto til mottakers konto, har endelig oppgjør funnet sted.

I henhold til vilkårene for kontohold mv. kan Norges Bank foreta rettelser dersom feil beløp eller feil konto er godskrevet/belastet.

8.1.2 *Hvordan anerkjenner FMIs rettslige rammeverk og regler, herunder gjeldende lovgivning om insolvens, utførelsen av en betaling, betalingsoppdrag eller annen forpliktelse mellom FMlen og dens deltakere, eller mellom deltakere?*

Se punkt 8.1.1.

8.1.3 *Hvordan viser FMIen at det er høy grad av rettslig sikkerhet for at endelig oppgjør vil skje i alle relevante jurisdiksjoner, for eksempel ved å innhente en velbegrunnet rettslig uttalelse?*

Betalingsoppgjørene i NBO skjer bare i norske kroner på grunnlag av norsk rett. Se ellers punkt 8.1.1.

Endelig oppgjør ved tilknytning til andre FMler

8.1.4 *Hvordan forsikrer FMIen seg om endelig oppgjør dersom det er tilknytninger til andre FMler?*

- a) *For et oppgjørssystem for verdipapirer (SSS), hvordan oppnås konsistens i endelig oppgjør mellom oppgjørssystemet for verdipapirer og, hvis det er relevant, oppgjørssystemet for store betalinger hvor pengedelen gjøres opp?*

- b) *For en sentral motpart (CCP) i pengeinstrumenter, hva er forbindelsen mellom endelig oppgjør av forpliktelsene hos den sentrale motparten (CCP) og endelig oppgjør av de fordringer og krav som den sentrale motparten (CCP) gjør opp i andre systemer, avhengig av reglene for henholdsvis det aktuelle verdipapirregisteret (CSD) eller oppgjørssystemet for verdipapirer (SSS) og betalings-systemet?*

Norges Bank har avtale med hver aktør som beregner og oversender avregninger til oppgjør i NBO. Dette gjelder NICS Operatørkontor, VPS og sentrale motparter. Avtalene inneholder bestemmelser som klargjør når oppgjør av avregningene er endelig.

- a) Verdipapiroppgjør er basert på prinsippet om levering mot betaling, dvs. at eierskapet til verdipapirer overføres i verdipapirregisteret hvis og bare hvis betalingen for kjøpet av verdipapiret er gjort opp i NBO. Hovedreglene for verdipapiroppgjør kan imidlertid føre til at handler som gjøres opp via en bank som settes under offentlig administrasjon, inngår i avregningen som sendes fra VPS til NBO for oppgjør. I en slik situasjon vil betalingsposisjonen for denne banken ikke bli gjort opp i NBO. Finansdepartementet fastsatt derfor i 2016 en egen forskrift om gjennomføring av verdipapiroppgjør som gir mulighet for at finansielle instrumenter som er tilgjengelig på oppgjørskonto i et verdipapirregister og innskudd på oppgjørskonto for verdipapiroppgjør i en oppgjørsbank kan benyttes for å gjennomføre verdipapiroppgjør samme virkedag som insolvensbehandlingen innledes. En slik ordning må avtales med deltakerne på forhånd. Verdipapirsentralen og Norges Bank vil i 2017 endre sine vilkår for å gi mulighet for en slik oppgjørsløsning.

 - b) For sentrale motparter gjøres betalingsforpliktelsene opp mot den sentrale motparten ved bruk av dennes bankforbindelser. Nettoposisjoner mellom flere bankforbindelser gjøres opp én gang daglig i NBO på grunnlag av en egen avregning, derivatavregningen.
-
-

Hovedhensyn 2

En FMI bør gjennomføre endelig oppgjør senest ved utløpet av valuteringsdatoen, og fortrinnsvis intradag eller i realtid, for å redusere oppgjørskrisikoen. Et høyverdi betalingssystem eller oppgjørssystem for verdipapirer bør vurdere å innføre bruk av system for realtidsoppgjør eller oppgjør av flere avregninger gjennom oppgjørsdagen.

Endelig oppgjør på valuteringsdagen

8.2.1 Er FMlen utformet for å gjennomføre endelig oppgjør på valuteringsdagen eller samme dags oppgjør? Hvordan forsikrer FMlen seg om at endelig oppgjør ikke finner sted senere enn ved utløpet av den tilsiktede valuteringsdagen?

NBO er et realtids oppgjørssystem med umiddelbart oppgjør av alle betalingsoppdrag, forutsatt at det er dekning for hver betaling og betalingsoppdraget oppfyller formelle og tekniske krav. Alle gyldige betalinger gjøres opp på valuteringsdagen.

8.2.2 Har FMlen noen gang erfart at endelig oppgjør har blitt utsatt til neste virkedag som det ikke var planlagt for i dens regler, prosedyrer eller avtaler? I så fall, under hvilke omstendigheter? Hvis utsettelsen var et resultat av FMlens tiltak, hvilke skritt har blitt tatt for å unngå en tilsvarende situasjon i fremtiden?

Siden dagens systemløsning for NBO ble satt i drift i 2009 har det ikke oppstått situasjoner der betalingsoppdrag har blitt utsatt til neste dag på grunn av feil i Norges Bank.

Endelig oppgjør intradag eller i realtid

8.2.3 Utfører FMlen oppgjør intradag eller i realtid? I så fall, hvordan? Hvordan blir deltakerne informert om endelig oppgjør?

I NBO gjennomføres betalingsoppgjør i realtid. Etter oppgjør av hver enkeltbetaling sendes automatisk en bekreftelse til betalende bank om at betalingsoppdraget er utført. Etter oppgjør av avregninger sendes en slik bekreftelse til avregningssentralen. For øvrig kan hver deltaker følge med på alle aktiviteter på egen konto gjennom dagen.

8.2.4 Hvis oppgjør skjer ved flere avregninger, hvor ofte og innenfor hvilken tidsramme skjer dette? Hva skjer hvis en deltaker ikke har tilstrekkelig likviditet eller verdipapirer på oppgjørstidspunktet? Blir transaksjoner overført til neste avregning? I så fall, hva er statusen for disse transaksjonene og når vil de bli endelig oppgjort?

I NBO gjøres det for tiden daglig opp fem avregninger fra NICS og to avregninger fra VPS. I tillegg gjøres det opp én avregning fra SIX x-clear av handel med finansielle instrumenter og ett oppgjør fra SIX x-clear for bruk av låneordningen for verdipapirer i VPO. Nettooppgjørene er fordelt gjennom dagen i henhold til et fast driftsmønster. Driftsmønsteret for NBO gjøres kjent ved rundskriv fra Norges Bank.

Dersom én eller flere deltakere ikke har dekning for sin betalingsforpliktelse i et nettooppgjør, vil avregningen ikke bli gjort opp i NBO. Avregning fra NICS vil ligge i kø i

NBO i påvente av at alle deltakerne får dekning for sine betalingsforpliktelser. Hvis dette ikke skjer innen en gitt frist, vil avregningen bli avvist og NICS vil beregne en ny avregning uten den eller de bankene som mangler dekning. For avregning fra VPS vil denne bli avvist umiddelbart og VPS beregner en ny avregning uten den eller de handlende som det ikke er dekning for. I begge typer avregninger kan uoppgjorte betalinger bli overført til neste avregning.

8.2.5 Hvis oppgjør ikke skjer intradag eller i realtid, hvordan har høynivåbetalings-systemet eller oppgjørssystemet for verdipapirer vurdert innføringen av hver av disse egenskapene?

Alle betalingsoppgjør i NBO skjer i realtid gjennom dagen.

Hovedhensyn 3

En FMI bør klargjøre etter hvilket tidspunkt uoppgjorte betalinger, overføringsoppdrag eller andre forpliktelser ikke kan tilbakekalles av en deltaker.

8.3.1 Hvordan definerer FMlen punktet der uoppgjorte betalinger, overføringsoppdrag eller andre forpliktelser ikke kan kalles tilbake av en deltaker? Hvordan forhindrer FMlen den ensidige tilbakekallelsen av aksepterte og uoppgjorte betalinger, overføringsoppdrag eller forpliktelser etter dette tidspunktet?

I NBO gjøres betalingsoppdrag opp umiddelbart etter at de er mottatt og verifisert. Dette fremgår av vilkårene for kontohold mv. der det heter at betalingsoppdrag skal gjennomføres umiddelbart i den rekkefølge de er mottatt, forutsatt at betaler har dekning på sin konto. Det er ikke mulig å reversere et oppdrag etter at det er gjort opp i NBO, jf. punkt 8.1.1. Norges Bank kan imidlertid, etter nærmere regler, rette feilregistrerte betalingsoppdrag.

8.3.2 Under hvilke omstendigheter kan et oppdrag eller forpliktelse som er akseptert av oppgjørssystemet likevel bli tilbakekalt, for eksempel forpliktelser i kø? Hvordan kan et uoppgjort betalings- eller overføringsoppdrag bli tilbakekalt? Hvem kan tilbakekalle uoppgjorte betalings- eller overføringsoppdrag?

Hvis det ikke er dekning for et betalingsoppdrag, vil dette bli lagt i kø i oppgjørssystemet i påvente av at det blir dekning på konto. Betalingsoppdrag i kø kan slettes av avsender eller av Norges Bank på anmodning fra avsender. Dersom det ligger meldinger i kø på en underkonto når denne stenges, avvises oppdraget automatisk ved slutten av oppgjørsdagen.

Fremvaluterte betalingsoppdrag kan også slettes av avsender eller av Norges Bank på anmodning fra avsender inntil det angitte tidspunktet for valutering.

Bankene kan slette eller omprioritere betalingsoppdrag direkte via NBO Online.

8.3.3 Under hvilke betingelser tillater FMlen unntak og utvidelser av fristen for tilbakekallelse?

Norges Bank har ikke regler eller prosedyrer som gir adgang for deltakere i NBO å trekke tilbake betalingsoppdrag som er gjort opp.

8.3.4 *Hvor definerer FMlen denne informasjonen? Hvordan og til hvem er informasjonen gjort kjent?*

Reglene om oppgjør, kø på grunn av manglende dekning og behandling av uoppgjorte betalingsoppdrag fremgår av vilkårene for kontohold mv. i NBO. Vilkårene gjøres kjent direkte for alle deltakere og er offentlig tilgjengelig fra internettsiden for NBO. For å få konto i Norges Bank må en deltaker akseptere vilkårene for kontohold mv i NBO.

Vurdering

NBO er et oppgjørssystem i realtid hvor endelig oppgjør er klart definert. Prinsipp 8 anses som oppfylt.

Prinsipp 9 Pengeoppgjør

En FMI bør foreta sine pengeoppgjør i sentralbankpenger der det er praktisk mulig. Hvis det ikke brukes sentralbankpenger, bør en FMI minimere og strengt kontrollere kreditt- og likviditetsrisikoen som oppstår ved å bruke penger i kommersielle banker.

Dette prinsippet bør vurderes i sammenheng med prinsipp 8 om finalitet i oppgjør, prinsipp 16 om oppbevarings- og investeringsrisiko og andre prinsipper, der det er relevant.

Prinsippet er delt opp i fem hovedhensyn, hvor bare det første hovedhensynet gjelder oppgjør i sentralbankpenger og dermed er relevant for NBO. De fire andre hovedhensynene gjelder bare FMler som har oppgjør på andre måter enn i sentralbankpenger.

Hovedhensyn 1

En FMI bør foreta sine pengeoppgjør i sentralbankpenger der det er praktisk mulig, for å unngå kreditt- og likviditetsrisiko.

9.1.1 Hvordan foretar FMlen pengeoppgjør? Hvis FMlen foretar pengeoppgjør i flere valutaer, hvordan foretar FMlen pengeoppgjør i hver valuta?

9.1.2 Hvis FMlen ikke gjør opp i sentralbankpenger, hvorfor gjøres ikke det?

Alle oppgjør i NBO skjer i sentralbankpenger ved belastning og godskriving av bankenes og andre deltakeres konto i Norges Bank. I NBO gjennomføres bare oppgjør i norske kroner.

Vurdering

Prinsipp 9 anses oppfylt.

Prinsipp 10 Fysisk levering

MARKEDER OG
BANKTJENESTER

INTERBANKOPPGJØR

MAI 2017

En FMI bør gi klart uttrykk for sine forpliktelser når det gjelder levering av fysiske instrumenter eller råvarer og bør identifisere, overvåke og håndtere risikoen i tilknytning til slike fysiske leveranser.

Dette prinsippet bør vurderes i sammenheng med prinsipp 15 om generell forretningsmessig risiko, prinsipp 23 om offentliggjøring av regler, nøkkelprosedyrer og markedsdata og andre prinsipper, der det er relevant.

Hovedhensyn 1

Reglene for en FMI skal klart gi uttrykk for dens forpliktelser når det gjelder leveranse av fysiske instrumenter og råvarer.

Hovedhensyn 2

En FMI bør identifisere, overvåke og håndtere risikoene og kostnadene i tilknytning til lagring og leveranse av fysiske instrumenter og råvarer.

Prinsippet gjelder verdipapirregistre, verdipapiroppgjørssystemer og sentrale motparter. Norges Bank er oppgjørsbank for pengedelen av verdipapiroppgjør og for avregnede betalingsforpliktelser i oppgjørsvirksomheten til sentrale motparter. Disse pengeoppgjørene er basert på prinsippet om levering mot betaling. Pengeoppgjørene i Norges Bank skjer i realtid, og bekreftelse på oppgjør sendes VPS og sentrale motparter umiddelbart. Disse besørger overføring av rettighetene til finansielle instrumenter og råvarer under forutsetningen om at pengedelen av oppgjøret er gjennomført.

Vurdering

Hovedhensynene gjelder hvordan verdipapirregistre og sentrale motparter besørger overføring av rettigheter til finansielle instrumenter, råvarer mv. fra selger til kjøper. Prinsipp 10 anses derfor ikke å gjelde Norges Banks virksomhet som oppgjørsbank for betalingsforpliktelsene.

Prinsipp 10 anses ikke relevant for NBO.

Prinsipp 11 Verdipapirregistre

MARKEDER OG
BANKTJENESTER

INTERBANKOPPGJØR

MAI 2017

Et verdipapirregister bør ha tilpassede regler og prosedyrer for å bidra til å sikre integriteten av utstedte verdipapirer og minimere og håndtere risikoene knyttet til oppbevaring og overføring av verdipapirene. Et verdipapirregister bør oppbevare verdipapirer i en immobilisert eller dematerialisert måte for overføring ved bokføring.

I vurderingen av dette prinsippet, der en virksomhet som er legalt definert som et verdipapirregister (CSD) eller et oppgjørssystem for verdipapirer (SSS) ikke har eller legger til rette for å ha eiendeler eller pant som eies av dens deltakere, vil det generelt ikke kreves at verdipapirregisteret (CSD) eller oppgjørssystemet for verdipapirer (SSS) har ordninger for å forvalte oppbevaring av slike eiendeler eller pant. Dette prinsippet bør vurderes i sammenheng med prinsipp 17 om operasjonell risiko, prinsipp 20 om FMI-koblinger og andre prinsipper, der det er relevant.

Vurdering

Prinsippet har seks hovedhensyn som alle gjelder håndteringen av verdipapirer i verdipapirregistre. Prinsippet anses ikke relevant for NBO som oppgjørssystem for pengedelen av verdipapiroppgjør.

Prinsipp 12 Oppgjørssystem for bytte av instrumenter

MARKEDER OG
BANKTJENESTER

INTERBANKOPPGJØR

MAI 2017

Hvis en FMI gjør opp transaksjoner som involverer oppgjøret av to sammenknyttede forpliktelser, for eksempel verdipapirer eller transaksjoner i utenlandsk valuta, bør den fjerne prinsippal risiko ved at endelig oppgjør av den ene forpliktelsen forutsetter endelig oppgjør av den andre.

Dette prinsippet bør vurderes i sammenheng med prinsipp 4 om kredittrisiko, prinsipp 7 om likviditetsrisiko, prinsipp 8 om finalitet i oppgjør og andre prinsipper, der det er relevant.

Hovedhensyn 1

En FMI som er et oppgjørssystem for bytte av instrumenter, bør fjerne prinsippal risiko ved å sørge for at det endelige oppgjøret av en forpliktelse gjennomføres hvis og bare hvis det endelige oppgjøret av den tilknyttede forpliktelsen også gjennomføres, uavhengig av om FMlen gjør opp brutto eller netto og når endelig oppgjør finner sted.

Norges Bank er oppgjørspartner for pengedelen av verdipapiroppgjør i Verdipapirsentralen (VPS), avregnede betalingsforpliktelser i oppgjørsvirksomheten til sentrale motparter og innbetalingene i kroner til valutaoppgjørene i Continuous Linked Settlement (CLS). Disse oppgjørene er basert på at eierskapet til finansielle instrumenter eller valuta (norske kroner og utenlandsk valuta), overføres fra selger til kjøper hvis og bare hvis de tilhørende betalingsforpliktelsene er gjort opp. For oppgjør i norske kroner gjelder prinsippet derfor VPS, sentrale motparter og valutaoppgjørssystemet CLS.

Vurdering

Opgjørssystemene for verdipapirer i VPS, for handel i finansielle instrumenter med sentrale motparter og i valuta med CLS har en primæroppgave med å sørge for at endelig oppgjør av den ene delen av handelen forutsetter endelig oppgjør av den andre delen. Norges Bank er oppgjørspartner for betalingsforpliktelsene i norske kroner for disse systemene, men har ingen oppgave med sammenknyttingen av de forpliktelsene som gjøres opp.

Prinsipp 12 anses ikke å være relevant for NBO.

Prinsipp 13 Regler og rutiner ved deltakers konkurs

MAI 2017

En FMI bør ha effektive og klart definerte regler og rutiner for å håndtere en deltakers konkurs. Disse reglene og prosedyrene bør være utformet slik at FMlen kan iverksette nødvendige tiltak for å begrense tap og likviditetspress og fortsette å oppfylle sine forpliktelser.

På grunn av de omfattende forbindelsene mellom prinsippene for håndtering av konkurs som gjelder sentrale motparter (CCP), må dette prinsippet vurderes i sammenheng med prinsipp 14 om adskillelse og overføring. Dette prinsippet bør også vurderes i sammenheng med prinsipp 4 om kredittrisiko, prinsipp 7 om likviditetsrisiko, prinsipp 23 om offentliggjøring av regler, nøkkelprosedyrer og markedsdata, samt andre prinsipper, der det er relevant.

Hovedhensyn 1

En FMI bør ha regler og prosedyrer for konkurs som gjør det mulig for FMlen å fortsette å oppfylle sine forpliktelser i en situasjon der en deltaker går konkurs, og som ivaretar erstatning av ressurser etter en konkurs.

Regler og prosedyrer ved deltakers konkurs

13.1.1 Definerer FMlens regler og prosedyrer klart en situasjon med konkurs, både en finansiell og en operasjonell konkurs hos en deltaker, og metoden for å identifisere en konkurs? Hvordan blir disse situasjonene definert?

Det rettslige rammeverket for å sette banker eller andre finansinstitusjoner under offentlig administrasjon eller konkursbehandling er gitt i nasjonal lovgivning. Banker hjemmehørende i Norge kan bli satt under offentlig administrasjon i henhold til lov om finansforetak og finanskonsern (finansforetaksloven), kapittel 21. Dette gjelder også, under visse vilkår, filial i Norge av bank hjemmehørende i annen stat. Sentral motpart i handel med finansielle instrumenter som er hjemmehørende i Norge, vil kunne settes under konkursbehandling i henhold til konkursloven. Eventuell konkurs hos banker, sentrale motparter og andre finansielle institusjoner hjemmehørende i utlandet, og som eventuelt har filial eller driver annen grensekryssende virksomhet i Norge, vil reguleres av lovgivningen i hjemstaten.

Vilkårene for kontohold mv. i NBO inneholder en bestemmelse om at bankens kontohold i Norges Bank opphører med umiddelbar virkning dersom banken settes under offentlig administrasjon eller insolvensbehandling. Norges Banks håndtering av en slik situasjon i NBO er nærmere omtalt i et eget rundskriv (nr. 5/29. juni 2011).

Finansdepartementet beslutter om et finansforetak skal settes under offentlig administrasjon. I slike saker vil Finanstilsynet gi råd til departementet. Dersom reglene om soliditetssvikt og offentlig administrasjon kan komme til anvendelse for et finansforetak, vil Finanstilsynet varsle Norges Bank om dette.

13.1.2 *Hvordan omhandler FMlens regler og prosedyrer følgende hovedaspekter ved en deltakers konkurs:*

- a) *tiltakene som FMlen kan utføre når konkurs er besluttet,*
- b) *i hvilken grad tiltakene er automatiske eller besluttet særskilt,*
- c) *endringer i forhold til normal oppgjørspraksis,*
- d) *håndtering av transaksjoner på ulike stadier i behandlingen,*
- e) *den ventede behandlingen av deltakerens egne og kunders transaksjoner og kontoer,*
- f) *den mulige sekvenseringen av tiltak,*
- g) *rollene, forpliktelsene og ansvaret til de ulike partene, herunder deltakere som ikke er konkurs, og*
- h) *tilgangen på andre mekanismer som kan bli tatt i bruk for å begrense virkningene av en konkurs?*

Nedenfor er hvert punkt kommentert.

- a) Dersom Norges Bank mottar melding om at en deltaker er satt under offentlig administrasjon eller konkursbehandling, sperres deltakerens konto i NBO for både inn- og utbetalinger. Norges Bank kan likevel realisere pant som deltakeren har stilt som sikkerhet til fordel for Norges Bank, og, med noen begrensninger, motregne sine krav mot innestående på deltakerens konto.
- b) Handlingsmønsteret og tiltakene Norges Bank setter i verk er fastlagt og kunngjort på forhånd, jf. vilkårene for kontohold mv. i NBO og eget rundskriv om håndtering av en situasjon med insolvens hos en deltaker (nr. 5/2011). Utover dette kan det bli nødvendig å ta stilling til konkrete spørsmål i den aktuelle saken.
- c) Kontoen til deltakeren som er satt under offentlig administrasjon eller konkursbehandling, vil som hovedregel umiddelbart bli sperret for alle ordinære inn- og utbetalinger. Dersom dette gjelder en bank som er direkte deltaker i et nettooppgjør fra NICS, vil avregningen som helhet bli avvist. NICS vil måtte beregne avregningsresultatet på nytt uten betalingene til og fra den aktuelle banken. Ny avregning vil bli sendt til Norges Bank og gjort opp i NBO etter ordinær verifisering. Dersom en deltaker i verdipapiroppgjøret fra VPS er satt under offentlig administrasjon eller konkursbehandling, kan deltakerens innskudd på konto i NBO benyttes for gjennomføring av pengedelen av verdipapiroppgjør samme virkedag som insolvensbehandlingen innledes.
- d) Deltakerens konto i NBO vil som hovedregel bli sperret for ordinære inn- og utbetalinger og eventuelle avregninger vil bli avvist, jf. punkt c) over. Dersom dette gjelder en bank, kan betalingsoppdrag fra administrasjonsstyret, med godkjenning av Finanstilsynet, gjøres opp i NBO hvis det er dekning på bankens konto og

det på forhånd er inngått særskilt avtale om slike betalinger. Slike betalinger krever manuell behandling.

- e) Norges Bank involverer seg ikke direkte i deltakerens kundeforhold.
- f) Rekkefølgen i tiltakene følger av beslutningen om offentlig administrasjon eller konkursbehandling og det handlingsmønsteret som Norges Bank har lagt til grunn i vilkårene for kontohold mv. i NBO og i rundskrivet om håndtering av en insolvens-situasjon hos en deltaker (nr. 5/2011).
- g) Roller, forpliktelser og ansvar til de partene som er involvert direkte og indirekte, er regulert i lovgivning og prosedyrer for NBO og for fellessystemene i banknæringen.
- h) Deltakerens kunder vil måtte benytte en annen bank og utbetalingene av kunders innskudd i henhold til innskuddsgarantiordningen vil bli håndtert av Bankenes sikringsfond. Sikringsfondet har en beredskapskonto i NBO som kan bli aktivert i en slik situasjon.

Bruk av finansielle ressurser

13.1.3 Hvordan tillater FMlens regler og prosedyrer at FMlen raskt benytter enhver finansiell ressurs den har for å dekke tap og begrense likviditetspress som oppstår fra konkurs, herunder likviditetsordninger?

Norges Bank som sentralbank har ubegrenset tilgang på likviditet i norske kroner, og vil ikke ha likviditetsrisiko mot en bank eller annen deltaker i NBO som settes under offentlig administrasjon eller konkursbehandling. Eventuelle lån til banken eller deltakeren skal være sikret med pant som Norges Bank kan realisere i henhold til lovgivning og vilkårene for kontohold mv. i NBO. Vilklårene inneholder nærmere regler for realisering av pant og hva som skal til for å realisere pant. Innenfor rammen av vilklårene har Norges Bank rett til å inndrive sine krav mot deltakeren ved sluttavregning og til å tiltre og realisere hele eller deler av pantet.

13.1.4 Hvordan regulerer FMlens regler og prosedyrer rekkefølgen i bruken av finansielle ressurser?

Norges Bank har ikke likviditetsrisiko mot bank eller annen deltaker i NBO som settes under offentlig administrasjon eller konkursbehandling. Eventuelle lån skal være sikret med pant og Norges Bank har rett til å dekke sine krav gjennom realisasjon og sluttavregning. Utover disse reglene er det ikke utarbeidet særskilte regler eller prosedyrer for rekkefølgen i bruken av finansielle ressurser.

13.1.5 Hvordan regulerer FMlens regler og prosedyrer erstatningen av ressurser etter en konkurs?

Av samme grunner som nevnt i punktene 13.1.3 og 13.1.4 er det ikke utarbeidet særskilte regler eller prosedyrer for å erstatte likviditet som benyttes i en situasjon med offentlig administrasjon eller konkurs hos en deltaker i NBO.

Hovedhensyn 2

En FMI bør være godt forberedt på å sette i verk sine regler og prosedyrer ved konkurs, herunder relevante prosedyrer for beslutninger i henhold til regelverket.

13.2.1 Har FMIs ledelse interne planer som klart trekker opp rollene og ansvaret ved behandling av en konkurs? Hva er disse planene?

På operasjonelt nivå er det avviksrutiner for å håndtere en situasjon der en bank eller annen deltaker er satt under offentlig administrasjon eller konkursbehandling, herunder sperring av konto for inn- og utbetalinger, og hvordan avregninger skal gjøres opp dersom banken eller annen deltaker er direkte deltaker i slike nettooppgjør.

Finanstilsynet vil varsle Norges Bank dersom et finansforetak kan bli omfattet av bestemmelsene om soliditetssvikt og offentlig administrasjon finansforetaksloven. På grunnlag av slik varsling vil Norges Bank beslutte hvordan saken skal håndteres i NBO.

Til bruk i Norges Banks interne krisehåndtering er det utarbeidet særskilte rutiner for varsling og informasjon i slike avvikssituasjoner.

13.2.2 Hvilken type kommunikasjonsprosedyrer har FMIsen for å informere på en tidsriktig måte alle relevante interessenter, herunder regulatoriske myndigheter, tilsynsmyndigheter og overvåkere?

Dersom en deltaker i NBO settes under offentlig administrasjon eller konkursbehandling, vil Norges Bank informere øvrige deltakere og aktører som leverer betalingsoppdrag til oppgjør i NBO om hvordan betalingsoppgjørene i NBO vil bli håndtert. Norges Bank vil også informere Finansdepartementet, Finanstilsynet og aktuelle beredskapsorganer om håndteringen av betalingsoppgjørene og andre forhold ved situasjonen.

13.2.3 Hvor ofte gjennomgås de interne planene for å håndtere konkurs? Hva er styringsordningene for disse planene?

De interne avviksrutinene vurderes når det er endringer i rammevilkårene, systemløsningene for NBO eller på grunnlag av erfaringer med øvelser av rutinene. Ansvaret for rutinene er hos systemeier for NBO.

Hovedhensyn 3

En FMI bør offentliggjøre de viktigste punktene i sine regler og prosedyrer ved konkurs.

13.3.1 Hvordan blir hovedpunktene i FMIs regler og prosedyrer ved deltakers konkurs gjort offentlig tilgjengelig? Hvordan omhandler de:

- a) omstendighetene som tilsier at tiltak kan iverksettes,
- b) hvem som kan sette i verk disse tiltakene,

- c) *omfanget av tiltakene som kan tas, herunder behandlingen av både egne posisjoner og kundeposisjoner, midler og aktiva,*
- d) *mekanismene for å håndtere en FMI's forpliktelser overfor deltakere som ikke er konkurs, og*
- e) *ved direkte forbindelser med deltakeres kunder, mekanismene for å bistå med å håndtere de forpliktelsene den deltakeren som er konkurs, har overfor sine kunder?*

Norges Banks regler og prosedyrer for å håndtere en situasjon der en deltaker i NBO settes under offentlig administrasjon eller konkursbehandling er gjort kjent gjennom vilkårene for kontohold mv. i NBO og mer detaljert i eget rundskriv om håndtering i NBO av insolvens hos en deltaker (jf. rundskriv nr. 5/29. juni 2011). Reglene og handlingsmønsteret innebærer blant annet følgende i henhold til punktene over:

- a) Reglene og prosedyrene innebærer at tiltak i NBO iverksettes på grunnlag av mottatt informasjon fra Finanstilsynet om at et finansforetak er satt under behandling i henhold til finansforetakslovens bestemmelser om soliditetssvikt og offentlig administrasjon. Tilsvarende gjelder mottatt informasjon om at en annen deltaker i NBO er satt under konkursbehandling i henhold til konkurslovgivningen.
- b) Finansdepartementet har myndigheten til å ta beslutningen om å sette et finansforetak under offentlig administrasjon. Dette gjelder finansforetak hjemmehørende i Norge og, under særlige vilkår, filial av finansforetak som har sitt hovedsete i en annen stat. Andre deltakere kan settes under konkursbehandling av skifteretten etter oppbud eller på anmodning fra kreditorer. For deltakere i NBO som har sitt hovedsete i en annen stat, tas beslutninger om konkursbehandling i henhold til hjemstatens lovgivning.
- c) Dersom en deltaker i NBO settes under offentlig administrasjon eller konkursbehandling opphører kontoholdet i Norges Bank med umiddelbar virkning. I praksis betyr dette at kontoen som hovedregel sperres for alle inn- og utbetalinger. Dersom deltakeren er direkte deltaker i pengedelen av verdipapiroppkjøret, kan innskudd på konto i Norges Bank benyttes for gjennomføring av verdipapiroppkjøp samme virkedag som insolvensbehandlingen innledes. Tilsvarende regler gjelder for en banks deltakelse i bankenes fellessystemer i betalingsformidlingen. Kunders bankinnskudd og betalinger som er i prosess vil bli beskyttet og behandlet i henhold til innskuddsgarantiordningen og avtaler mellom bankene om gjennomføring av uoppgjorte betalinger.
- d) Forpliktelsene som Norges Bank har til å gjøre opp betalingsoppdrag fra andre deltakere, endres ikke ved at én eller flere deltakere settes under offentlig administrasjon eller konkursbehandling. Det kan imidlertid oppstå forsinkelser dersom deltakeren som er satt under offentlig administrasjon eller konkursbehandling, er direkte deltaker i en avregning fra NICS som gjøres opp i NBO. En slik avregning vil bli avvist i Norges Bank. NICS vil måtte levere et nytt avregningsresultat uten betalinger til eller fra denne deltakeren for at avregningen skal kunne gjøres opp i NBO. For direkte deltakere i pengedelen av verdipapiroppkjøret kan innskudd på konto i Norges Bank benyttes for gjennomføring av verdipapiroppkjøp samme virkedag som insolvensbehandlingen innledes. Andre deltakere vil dermed kunne ha uoppgjorte transaksjoner med deltakeren som er konkurs.

e) Norges Bank har ingen forpliktelser overfor kundene til deltakerne i NBO.

Hovedhensyn 4

En FMI bør involvere sine deltakere og andre interessenter i testing og gjennomgåelse av FMIs prosedyrer ved konkurs, herunder eventuelle prosedyrer for sluttavregning. Slik testing og gjennomgåelse bør gjennomføres minst årlig, eller etter endringer av betydning i reglene og prosedyrene for å forsikre seg om at de er praktiske og effektive.

13.4.1 Hvordan samhandler FMlen med sine deltakere og andre relevante interessenter i testingen og gjennomgåelsen av sine prosedyrer ved konkurs hos deltaker? Hvor ofte gjennomfører den slike tester og gjennomgåelser? Hvordan blir disse testene brukt? I hvilken grad blir resultatene delt med styret, risikokomiteén og relevante myndigheter?

Norges Bank gjennomfører hvert år et program med beredskapsøvelser for NBO basert på en rekke ulike avvikssituasjoner. Flere øvelser planlegges og gjennomføres sammen med sentrale eksterne parter. Av og til vil øvelsene inneholde rutiner ved offentlig administrasjon eller konkurs hos en deltaker i NBO. Det er ingen fast frekvens for slike øvelser sammen med eksterne parter. De siste årene har det vært slike øvelser med 2–3 års mellomrom. Resultatet og erfaringene fra hver øvelse gjennomgås med deltakerne og oppsummeres i en øvelsesrapport. Dersom det avdekkes behov for å iverksette forbedringstiltak, utarbeides en plan for dette. Informasjon om at slike øvelser er gjennomført legges frem for Norges Banks ledelse og styrende organer i årsrapporten for NBO og i kvartalsvise virksomhetsrapporter.

13.4.2 Hvilken bredde i mulige scenarioer og prosedyrer ved konkurs hos deltaker gjelder disse testene? I hvilken grad tester FMlen gjennomføringen av problemløsning for sine deltakere?

De øvelsene som har blitt gjennomført de siste årene omfatter både interne operasjonelle prosedyrer, interne beslutningsmekanismer og samhandlingen med eksterne parter.

Vurdering

For å unngå utilsiktede betalingsoppgjør på konto i NBO for deltaker som er eller kan bli satt under offentlig administrasjon eller konkursbehandling, er det viktig at kontoen sperres på riktig tidspunkt. Dette må varsles på en forutsigbar måte slik at de operasjonelle rutineene for NBO kan settes i verk. Det er derfor viktig å øve disse varslingsrutinene og samhandlingen mellom de berørte aktørene i finansiell infrastruktur jevnlig. Det er en varslingsrutine fra Finanstilsynet til Norges Bank for finansforetak hjemmehørende i Norge. Det er imidlertid uklart hvordan tilsvarende situasjoner for andre deltakere enn finansforetak eller deltakere hjemmehørende i utlandet vil bli varslet.

Avviksrutinene gjennomgås regelmessig slik at de er oppdatert og i tråd med endringer i formelle rammevilkår og erfaringer fra hendelser, avvikssituasjoner og øvelser.

Rundskrevet fra 2011 om håndteringen i NBO av en situasjon der en deltaker settes under offentlig administrasjon eller konkursbehandling er under oppdatering, bl.a. på grunnlag av endringene i reglene for gjennomføring verdipapiroppjøret dersom en bank settes under insolvensbehandling.

Prinsipp 13 anses som oppfylt.

**MARKEDER OG
BANKTJENESTER
INTERBANKOPPGJØR**

MAI 2017

Prinsipp 14 Adskillelse og overføring

MARKEDER OG
BANKTJENESTER

INTERBANKOPPGJØR

En sentral motpart bør ha regler og prosedyrer som muliggjør adskillelse og overføring av posisjonene til en deltakers kunder og den sikkerheten som er stilt overfor den sentrale motparten for disse posisjonene.

MAI 2017

Vurdering

Prinsipp 14 gjelder sentrale motparter i handel med finansielle instrumenter og er derfor ikke vurdert for NBO.

Prinsipp 15 Generell forretningsmessig risiko

MARKEDER OG
BANKTJENESTER

INTERBANKOPPGJØR

MAI 2017

En FMI bør identifisere, overvåke og håndtere sin generelle forretningsmessige risiko og ha tilstrekkelig likviditet finansiert av egenkapital for å dekke mulige generelle forretningsmessige tap slik at den kan videreføre sin virksomhet og yte tjenester som vanlig hvis slike tap oppstår. Videre bør likvide aktiva til en hver tid være tilstrekkelig til å sikre gjenopprettelse eller ordnet avvikling av kritiske operasjoner og tjenester.

Dette prinsippet bør gjennomgås i sammenheng med prinsipp 3 om rammeverk for helhetlig risikostyring, prinsipp 21 om effisiens og effektivitet samt andre relevante prinsipper.

Hovedhensynene 2–5 gjelder ikke sentralbanker, jf. CPMI/IOSCO «Application of the PFMI to central bank FMIs»

Hovedhensyn 1

En FMI bør ha robuste ledelses- og kontrollsystemer for å identifisere, overvåke og styre generell forretningsmessig risiko, herunder tap på grunn av sviktende gjennomføring av forretningsstrategi, negative kontantstrømmer eller uventede og ekstra høye driftsutgifter.

15.1.1 Hvordan identifiserer FMlen sin generelle forretningsmessige risiko? Hvilke generelle forretningsmessige risikoer har FMlen identifisert?

15.1.2 Hvordan overvåker og styrer FMlen sin generelle forretningsmessige risiko på løpende basis? Tar FMlens vurdering av forretningsmessig risiko hensyn til de mulige virkningene på sin kontantstrøm og, i tilfeller med privat drevne FMler, kapital?

Vurdering

Den generelle forretningsmessige risikoen for Norges Bank av oppgjørsvirksomheten i NBO vurderes som del av annen risiko innenfor rammeverket for risikostyring. Dette gjelder blant annet økonomisk risiko ved innføring av nye system- og driftsløsninger, risiko for erstatninger ved feil som påfører deltakere tap og risiko for merkostnader dersom eksterne leverandører avslutter tjenestene for Norges Bank.

Prinsipp 15 anses oppfylt.

Prinsipp 16 Oppbevarings- og investeringsrisiko

MAI 2017

En FMI bør verne sine egne og deltakernes verdier og minimere risikoen for tap og forsinkelse i tilgangen til verdiene. En FMIs investeringer bør være i instrumenter med minimal kreditt-, markeds- og likviditetsrisiko.

Dette prinsippet bør vurderes i sammenheng med prinsipp 4 om kredittisiko, prinsipp 5 om sikkerhetsstillelse for lån, prinsipp 7 om likviditetsrisiko og andre prinsipper der det er relevant.

Hovedhensyn 1

En FMI bør oppbevare sine egne og sine deltakeres verdier hos regulerte enheter under tilsyn og som har robust regnskapspraksis, oppbevaringsprosedyrer og interne kontroller som fullt ut beskytter verdiene.

16.1.1 Hvis FMlen bruker verdipapirregistre, hvordan velger FMlen sine registre? Hva er de spesifikke utvalgskriteriene som FMlen bruker, herunder tilsyn og regulering av disse aktørene? Hvordan overvåker FMlen registerets oppfyllelse av disse kriteriene?

Norges Bank godkjenner verdipapirer som sikkerhet for lån registrert i følgende verdipapirregistre:

- Verdipapirsentralen i Norge (VPS)
- Euroclear Bank i Belgia
- Clearstream Banking i Luxembourg

Deltakere i NBO som ønsker å pantsette verdipapirer som er registrert i en av de to utenlandske verdipapirregistrene, må søke særskilt om dette. Det er ingen formelle seleksjonskriterier for hvilke verdipapirregistre Norges Bank godkjenner.

16.1.2 Hvordan verifiserer FMlen at disse aktørene har robust regnskapspraksis, prosedyrer for oppbevaring og interne kontroller som fullt ut beskytter dens og dens deltakeres verdier?

Samtlige av de godkjente verdipapirregistrene har hovedsete i en stat i EØS-området og er underlagt lovgivningen i hjemstaten. Norges Bank innhenter en uavhengig uttalelse om den rettslige reguleringen av Clearstream Banking og Euroclear Bank når det gjelder Norges Banks rettigheter til verdipapirer som er pantsatt som sikkerhet for lån. Begge er kredittinstitusjoner som omfattes av relevant lovgivning og underlagt tilsyn i de to statene.

Norges Bank overvåker pantsettelsen løpende. Dersom det avdekkes feil i pantsettelsen eller ved frigivelse av pantsatte verdipapirer, følges dette opp med det aktuelle verdipapirregisteret og eventuelt den deltakeren i NBO som har pantsatt verdipapiret.

Hovedhensyn 2

En FMI bør ha rask tilgang til sine verdier og verdiene fra deltakerne når det er påkrevet.

16.2.1 Hvordan har FMlen fastslått at den har et solid rettslig grunnlag som støtte for å ivareta sine interesser eller eierrettigheter til verdier som oppbevares?

Regler om rettsvern og retten til å realisere pantet følger av lovgivningen i den staten hvor registeret er hjemmehørende. Norges Bank benytter advokatfirma til å gjennomgå endringer i lover og forskrifter i Belgia (Euroclear) og Luxembourg (Clearstream). Formålet med gjennomgåelsen er å ivareta Norges Banks behov for at endringer i lover og forskrifter ikke svekker den juridiske retten til pantet i henhold til avtalene med verdipapirregistrene.

16.2.2 Hvordan forsikrer FMlen seg om at den har rask tilgang til sine verdier, herunder verdipapirer som oppbevares hos en forvalter i en annen tidssone eller rettslig jurisdiksjon, i tilfelle konkurs hos deltaker?

Verdipapirer som deltakerne i NBO pantsetter til fordel for Norges Bank, registreres på egne pantekontoer for dette formålet hos de tre verdipapirregistrene som Norges Bank har godkjent og har avtale med. Pantekontoene styres av Norges Bank, og pantet frigis bare dersom det ikke er belånt. Pantet skal være løpende tilgjengelig for Norges Bank i henhold til avtaler med hvert verdipapirregister og hver deltaker som pantsetter. For de tre verdipapirregistrene som nå benyttes, er ikke ulike tidssoner en relevant problemstilling.

Hovedhensyn 3

En FMI bør vurdere og forstå sine eksponeringer overfor sine forvalterbanker under hensyn til det fulle omfanget av sin forbindelse med hver.

16.3.1 Hvordan vurderer og forstår FMlen sine eksponeringer overfor sine forvalterbanker? I styringen av disse eksponeringene, hvordan tar den hensyn til det fulle omfanget av sin forbindelse med hver forvalterbank? For eksempel, bruker FMlen flere forvaltere til oppbevaring av sine verdier for å spre eksponeringen mot en enkelt forvalter? Hvordan overvåker FMlen konsentrasjon av risikoeksponeringer overfor sine forvalterbanker?

Norges Bank har godkjent det sentrale verdipapirregisteret i Norge og to anerkjente internasjonale verdipapirregistre i EU-området. Det er opp til hver deltaker i NBO å velge hvilket av disse registrene som benyttes til pantsettelsen for lån i Norges Bank. Risikoen for Norges Bank knyttet til tilgangen til pant for realisasjon mv. begrenses ved at Norges Bank periodisk innhenter en uavhengig uttalelse om det rettslige grunnlaget for Norges Banks rettigheter til pant i hjemstaten til hvert utenlandske verdipapirregister.

Hovedhensyn 4

En FMIs investeringsstrategi bør være konsistent med dens overordnede strategi for risikostyring og fullt ut kjent av dens deltakere, og investeringer bør være sikret av, eller være krav mot, skyldnere av høy kvalitet. Disse investeringene bør gjøre det mulig med rask innløsning med liten, hvis noen, ugunstig prisvirkning.

Investeringsstrategi

16.4.1 Hvordan forsikrer FMlen seg om at dens investeringsstrategi er konsistent med dens overordnede strategi for risikostyring? Hvordan og overfor hvem gjør FMlen sin investeringsstrategi kjent?

16.4.2 Hvordan forsikrer FMlen seg løpende om at dens investeringer er sikret av, eller er krav på, skyldnere av høy kvalitet?

Risikokarakteristika for investeringer

16.4.3 Hvordan vurderer FMlen sin overordnede eksponering overfor en skyldner i valget av investeringer? Hvilke investeringer er gjenstand for grenser for å unngå konsentrasjon av eksponeringer mot kredittrisiko?

16.4.4 Investerer FMlen deltakeres verdier i deltakernes egne verdipapirer eller i de som tilnyttet virksomhet har?

16.4.5 Hvordan forsikrer FMlen seg om at dens investeringer kan innløses raskt med liten, hvis noen, ugunstig prisvirkning?

NBO er et oppgjørssystem der deltakerne pantsetter verdier, først og fremst verdipapirer, som sikkerhet for lån i Norges Bank. De pantsatte verdipapirene registreres på særskilte pantekontoer, og kan ikke disponeres uten samtykke fra Norges Bank. Pantsetter er fortsatt eier av de pantsatte verdipapirene. Norges Bank investerer ikke verdier som er pantsatt for lån. Hovedhensyn 4 er derfor ikke relevant for NBO.

Vurdering

I tillegg til Verdipapirsentralen har Norges Bank godkjent to utenlandske verdipapirregistre for pantsetting av verdipapirer som sikkerhet for lån, Euroclear Bank og Clearstream Banking. De to registrene i utlandet er store og anerkjente med hovedsete i henholdsvis Belgia og Luxembourg. De er dermed underlagt EU-regler som også gjelder i EØS-området. Det er ingen pågang fra deltakere i NBO om å godkjenne andre registre for pantsettelse. Det er derfor ikke hensiktsmessig å utarbeide særskilte kriterier for hvilke verdipapirregistre som skal godkjennes.

Avtalene med Euroclear og Clearstream er gjennomgått de seneste årene og reviderte avtaler undertegnet. Det er foretatt en kartlegging av linker mellom Euroclear og Clearstream og andre utenlandske verdipapirregistre. Denne kartleggingen avdekket ikke forhold som kan påvirke Norges Banks evne til å realisere pantet.

Norges Bank har svært begrenset risiko forbundet med at verdipapirer som stilles som sikkerhet for lån er registrert i de to utenlandske verdipapirregistrene.

I tillegg til pantsettelse av verdipapirer som pant for lån, har Norges Bank inngått avtale med de andre skandinaviske sentralbankene og noen større banker om en ordning der en bank kan benytte innskudd i en av disse sentralbankene som sikkerhet for lån i en annen. Ordningen kalles Scandinavian Cash Pool og gjør det mulig for bankene å bruke sin samlede likviditet mer effektivt i de tre landene. Lån innenfor ordningen gjelder bare intradag og skal tilbakebetales samme dag. Låneordningen er basert på automatiserte rutiner og har lav risiko for Norges Bank.

Prinsipp 16 anses som oppfylt.

Prinsipp 17 Operasjonell risiko

En FMI bør identifisere mulige kilder til operasjonell risiko, både intern og ekstern, og dempe betydningen gjennom bruk av passende systemer, prinsipper, prosedyrer og kontroller. Systemene bør utformes for å sikre en høy grad av sikkerhet og operasjonell pålitelighet og bør ha tilpasset og skalerbar kapasitet. Kontinuitetsstyring skal ta sikte på tidsriktig gjenopprettelse av driften og oppfyllelse av FMIs forpliktelser, også ved omfattende og store avbrudd.

Dette prinsippet bør vurderes i sammenheng med prinsipp 20 om FMI-koblinger, prinsipp 21 om effisiens og effektivitet, prinsipp 22 om prosedyrer og standarder for kommunikasjon samt andre prinsipper der det er relevant.

Hovedhensyn 1

En FMI bør etablere et robust rammeverk for operasjonell risikostyring med passende systemer, retningslinjer, rutiner og kontroller for å identifisere, overvåke og håndtere operasjonell risiko.

Den operasjonelle risikostyringen av Norges Banks oppgjørssystem er innrettet i henhold til rammeverket for risikostyring i sentralbankvirksomheten i Norges Bank. Rammeverket består i hovedsak av følgende styringsdokumenter:

- Hovedstyrets hovedprinsipper for risikostyring i Norges Bank
- Hovedstyrets prinsipper for risikostyring i sentralbankvirksomheten,
- Sentralbanksjefens retningslinjer for styring av virksomhetsrisiko i sentralbankvirksomheten
- Rammeverk for styring av virksomhetsrisiko i sentralbankvirksomheten

Formålet med rammeverket er at Norges Bank løpende skal vurdere hvilke vesentlige risikoer som er knyttet til virksomheten og at det er hensiktsmessige systemer for risikostyring. Rammeverket skal bidra til at forskriften om internkontroll og risikostyring i Norges Bank etterleves. Den praktiske gjennomføringen av den operasjonelle risikostyringen er særlig basert på sistnevnte dokument.

Identifisering av operasjonell risiko

17.1.1 Hva er FMIs retningslinjer og prosesser for å identifisere mulige kilder til operasjonell risiko? Hvordan identifiserer FMIs prosesser mulige kilder til operasjonell risiko, herunder risiko fra interne kilder, for eksempel systemets egne ordninger, inklusive personer, fra FMIs deltakere og fra eksterne kilder?

I henhold til rammeverket for risikostyring er hensikten med å identifisere risiko å kartlegge og vurdere risiko som kan forhindre måloppnåelse på ulike nivåer. Identifisering av risiko er første steg i risikostyringsprosessen.

Rammeverket angir følgende kilder til å identifisere risiko:

Beskrivelser (tegninger) av hovedprosesser og delprosesser bidrar til å sikre fullstendighet, dvs. at hele virksomheten blir vurdert. Bruk av prosesskart bidrar også til

klarhet i hvilke risikoer som drøftes. En innfallsvinkel for å identifisere risiko er å drøfte hva man må lykkes med for hver prosess slik at målene nås. Risikoen er gjerne relatert til forhold som motvirker disse.

Tidligere hendelser internt og kunnskap om hendelser i sammenlignbare virksomheter er en annen kilde til å identifisere risikoer. Oppdatert trusselbilde og kunnskap om endringer i rammebetingelser er også viktige informasjonskilder for risikovurdering.

Oversikten over risikokategorier/risikotyper kan fungere som en sjekklister for at alle vesentlige risikoer er identifisert.

Rammeverket legger opp til at identifisering av risiko bør gjennomføres i arbeids-samlinger med deltakere som har god kjennskap til den prosessen som skal vurderes. Risiko i grensesnittet mellom to prosesser eller som inngår i flere prosesser, vies spesiell oppmerksomhet. Hver risiko skal i henhold til rammeverket ha én eier. I rammeverket er det videre lagt opp til interaksjon mellom relevante fagenheter internt i Norges Bank. Identifisering av sikkerhetsrisiko bør understøttes av fagmiljø med innsikt i det relevante trusselbildet.

Risikoanalysen for NBO

Alle risikoer som anses å ha betydning for NBO vurderes og innarbeides i risiko-analysen.

Risikoregisteret er satt opp i henhold til rammeverket og oppdateres i et eget IT-system (eGRC). Risiko identifiseres blant annet gjennom risikoanalyser i endringsprosjekter, hendelser og avvik, revisjoner, beredskapsplaner og øvelser.

Risikovurderingen av NBO gjennomgås og oppdateres regelmessig og ved vesentlige endringer. Dette skjer i samarbeid med relevante fagmiljøer i Norges Bank i henhold til en avklart fordeling av roller og ansvar. Det innhentes i den forbindelse også risikovurderinger fra kritiske tjenesteleverandører til NBO. Risikostyringsfunksjonen legger til rette for den interne samordningen og forestår utarbeidelse av en risikorapport til ledelsen som del av den ordinære virksomhetsrapporteringen.

17.1.2 Hvilke kilder til operasjonell risiko har FMlen identifisert? Hvilke kritiske enkeltrisikoer i sin virksomhet har FMlen identifisert?

Kilder til operasjonell risiko kan være svikt i systemer, prosesser eller manuelle rutiner internt eller hos eksterne leverandører av systemløsninger eller driftstjenester. Svikt kan skyldes IT-tekniske eller menneskelige forhold som er utilsiktet. Trusselvurderinger indikerer en økende risiko for tilsiktede angrep fra eksterne aktører mot finansiell sektor og kritisk infrastruktur. Dette fremkommer blant annet i åpne trusselvurderinger fra norske sikkerhetsmyndigheter.

Styring av operasjonell risiko

17.1.3 Hvordan overvåker og styrer FMlen de operasjonelle risikoene som er identifisert?

Operasjonell risiko for NBO følges ved kontinuerlig overvåking av oppgjørprosessen gjennom dagen internt og ved IT-driftsovervåking hos ekstern leverandør. Hendelser

registreres og følges opp med relevante aktører direkte og i regelmessige leveranse-møter. Risikoregisteret for NBO gjennomgås og oppdateres hvert kvartal og ved vesentlige endringer.

Prosedyrene for overvåking, hendelsesregistrering, leverandør oppfølging og oppfølging av identifiserte risikoer, er dokumentert. Risikostyringen rapporteres til ledelsen regelmessig.

Retningslinjer, prosesser og kontroller

17.1.4 Hvilke retningslinjer, prosesser og kontroller som er utformet for å sikre at operasjonelle prosedyrer gjennomføres på hensiktsmessig måte, benytter FMlen? I hvilken grad tar FMlens systemer, retningslinjer, prosesser og kontroller hensyn til relevante internasjonale og nasjonale standarder og beste praksis for operasjonell risikostyring?

Retningslinjer, prosesser og kontrolltiltak innføres i forbindelse med at systemløsninger, driftsløsninger og interne driftsrutiner for NBO tas i bruk. Interne rutiner utvikles for daglig driftsovervåking og til håndtering av avvikssituasjoner. For eksterne leverandører inngår krav til retningslinjer, prosesser og kontrolltiltak i avtalen med hver leverandør. Det forutsettes at leverandøren har interne retningslinjer, prosesser og kontrolltiltak som er relevante for leveransene til Norges Bank.

Erfaringene med retningslinjer, prosesser og kontrolltiltak høstes løpende gjennom daglig drift og håndtering av avvik både internt og overfor leverandørene. Dersom det avdekkes feil eller mangler, vil dokumentasjonen bli vurdert og korrigert. Avviksrutiner vil bli kontrollert og eventuelt justert også som følge av erfaringer fra øvelser.

Dokumentasjonen av retningslinjer, prosesser og kontroller gjennomgås med jevne mellomrom av intern og ekstern revisor.

Utvikling og drift av systemene for NBO og retningslinjer, prosesser og kontrolltiltak skal følge nasjonalt regelverk og beste praksis internasjonalt for betalingsoppgjør i sentralbanker. Dette omfatter blant annet forskrift om risikostyring og internkontroll i Norges Bank, Norges Banks sikkerhetsregelverk, PFMI og beste praksis blant sentralbanker. I tillegg utgjør Finanstilsynets IKT-forskrift med veiledning, ITIL-rammeverket samt beste praksis for drift, forvaltning og utvikling av samfunnskritiske IKT-systemer i Norge et grunnlag for den operasjonelle risikostyringen av NBO.

17.1.5 Hva er FMlens personalpolitiske retningslinjer for å ansette, lære opp og beholde kvalifisert personale, og hvordan demper disse retningslinjene virkningene av høy grad av utskifting av personale eller risiko for at nøkkelpersoner slutter? Hvordan forebygger FMlens personalpolitikk og retningslinjer for risikostyring bedrageri?

Ansettelse i Norges Bank skjer i henhold til regler og rutiner som forvaltes av den sentrale HR-enheten. For ansettelse i tilknytning til NBO legges det vekt på å ha en kompetansemessig bredde i staben for å ivareta både operasjonelle og forvaltningsmessige oppgaver. Stabil bemanning over tid har bidratt til lav grad av kompetanseflukt. Ved ekstra arbeidsbelastning, for eksempel i forbindelse med anskaffelse og innføring av nye system- eller driftsløsninger, benyttes ofte midlertidig ansatte for å avlaste de fast ansatte for en periode.

For å motvirke sikkerhetsmessig risiko ved ansettelse kreves det at alle ansatte som arbeider med NBO i Norges Bank er sikkerhetsklarert i henhold til sikkerhetsloven. Ansatte hos eksterne leverandører som utfører oppgaver i tilknytning til NBO, skal godkjennes sikkerhetsmessig av Norges Bank blant annet på grunnlag av politiattest og kredittvurdering.

Alle ansatte i Norges Bank må undertegne taushetserklæring i henhold til sentralbankloven. Dette gjelder også ansatte hos leverandører som utfører oppgaver for Norges Bank. Norges Bank har et etisk regelverk for egne ansatte som også gjøres gjeldende for leverandører.

17.1.6 Hvordan demper FMIs retningslinjer for endringsledelse og prosjektledelse risikoene som endringer og større prosjekter uunngåelig virker på den stabile funksjonsdyktigheten til systemet?

Det er utviklet en prosjektmetodikk i Norges Bank med utarbeidelse av rutiner og nødvendig system- og driftsdokumentasjon. Dette skal blant annet bidra til at risikovurderinger gjøres og at overføringen til driftsmiljøet blir håndtert på en tilfredsstillende måte. Driftsettelse følger de vanlige endringsprosedyrene med gjennomgåelse av sjekklister for å verifisere at endringen er klargjort for å settes i drift etter at nødvendige beslutninger er tatt.

I avtalen med hver kritiske, eksterne tjeneste- og systemleverandør til NBO er det rutiner for innmelding og gjennomføring av endringer i system- og driftsløsninger. Hovedtrekkene i disse rutinene er gjengitt nedenfor.

Internt i Norges Bank er det etablert et endringsforum (Change Advisory Board – CAB) som behandler alle endringer av betydning i system- og driftsløsningene for Norges Bank, herunder NBO. Endringer gjennomføres på grunnlag av formelle, dokumenterte endringsprosedyrer der blant annet risikovurderinger og risikoreduserende tiltak ved selve endringen inngår. Det er et eget skjema for bestilling av driftsettelsen av nye løsninger.

Alle endringer i programvare for NBO blir testet av Norges Bank i eget akseptansesetmiljø som er tilnærmet identisk med driftsmiljøet, før endringen settes i drift. Alle kontroller og tester blir grundig dokumentert og eventuelle feil loggføres i egne systemer for videre oppfølging.

Hovedhensyn 2

Styret for en FMI bør klart definere roller og ansvar for å håndtere operasjonell risiko og bør godkjenne rammeverket for operasjonell risikostyring av FMIs. Systemer, operasjonelle retningslinjer, rutiner og kontroller bør vurderes, revideres og testes jevnlig og etter vesentlige endringer.

Roller, ansvar og rammeverk

17.2.1 Hvordan har styret definert nøkkelroller og ansvar for operasjonell risikostyring?

Norges Banks hovedstyre har fastsatt hovedprinsipper for risikostyring i Norges Bank og prinsipper for risikostyring i sentralbankvirksomheten. Prinsippene er basert på

forskrift om risikostyring og internkontroll i Norges Bank, fastsatt av Finansdepartementet, og angir rammer og krav for risikostyringen som ivaretas av avdelingene. Om roller og ansvar heter det at risikostyringen skal organiseres slik at det etableres nødvendig arbeidsdeling og uavhengighet mellom risikostyringen i linjen (førstelinje) og definerte etterlevelsese- og risikostyringsfunksjoner (andrelinje). Internrevisjonen skal støtte hovedstyret i sin oppfølging av Norges Banks virksomhet gjennom å gi uavhengige vurderinger og råd om bankens virksomhetsstyring, risikostyring og internkontroll (tredjelinje).

Med hjemmel i hovedstyrets prinsipper for risikostyring i sentralbankvirksomheten har sentralbanksjefen vedtatt retningslinjer for styring av virksomhetsrisiko i sentralbankvirksomheten som blant annet omhandler roller og ansvar.

17.2.2 Gjennomgår og godkjenner FMlens styre eksplisitt FMlens rammeverk for risikostyring? Hvor ofte gjennomgår og godkjenner styret FMlens rammeverk for operasjonell risikostyring?

Norges Banks hovedstyre har fastsatt hovedprinsipper for risikostyring i Norges Bank og prinsipper for risikostyring i sentralbankvirksomheten. Risikostyringen av NBO skjer i henhold til rammeverket for styring av virksomhetsrisiko i sentralbankvirksomheten som er vedtatt med hjemmel i sentralbanksjefens retningslinjer for risikostyring i sentralbankvirksomheten.

Rammeverket for risikostyring skal vurderes årlig og videreutvikles i samsvar med eksterne krav, interne behov og utviklingen på fagfeltet.

Gjennomgåelse, revisjon og testing

17.2.3 Hvordan gjennomgår, reviderer og tester FMlen sine systemer, retningslinjer, prosedyrer og kontroller, herunder sine ordninger for operasjonell risikostyring, med deltakerne? Hvor ofte gjennomfører FMlen slike gjennomgåelser, revisjoner og tester med deltakere?

Kontakten med deltakerne i NBO, dvs. forretnings- og sparebanker, CLS Bank og sentrale motparter i handel med finansielle instrumenter om systemer, retningslinjer, prosedyrer og kontroller, herunder ordninger for risikostyring, skjer i hovedsak gjennom oppfølging av vilkårene for kontohold mv., eventuelt avtale, opplæring av brukere samt den direkte oppfølgingen av kontoholdet med hver deltaker. Videre avholdes det øvelser av avviksrutiner med enkelt deltakere og avregningssentraler som NICS og VPS. Det avholdes også øvelser i regi av NBO kontinuitetsforum og Beredskapsutvalget for finansiell infrastruktur med vekt på samhandlingen mellom sentrale aktører i finansiell infrastruktur.

SWIFT-nettverket er hovedkanalen for betalingsoppdrag til NBO. Det gjennomføres hvert år kvalitetskontroller og øvelser av Norges Banks SWIFT-løsning i henhold til de kravene som stilles til brukere av SWIFT-nettverket. Eventuelle risikopunkter identifiseres og følges opp.

For øvrig gjennomføres det øvelser med Verdipapirsentralen, NICS og CLS. I forbindelse med CLS-øvelsene, som følger et årlig program, er også deltakerbanker med.

Før nye eller endrede systemløsninger settes i drift, gjennomfører Norges Bank tester der også eksterne deltar om det er relevant.

17.2.4 I hvilken grad, hvis relevant, er FMlens rammeverk for operasjonell risikostyring gjenstand for ekstern revisjon?

MAI 2017

Rammeverket for styring av virksomhetsrisiko i Norges Bank, herunder operasjonell risikostyring, er gjenstand for revisjon av Norges Banks eksterne revisor så langt dette er relevant for revisjon av finansiell rapportering. I tillegg kan Norges Banks eksterne revisor eller tilsynssekretariatet, etter oppdrag fra Norges Banks representantskap, gjennomføre tilsynsvurderinger av virksomhetsstyringen.

Hovedhensyn 3

En FMI bør ha klart definerte mål for operasjonell pålitelighet og bør ha retningslinjer som er utformet for å nå målene.

17.3.1 Hva er FMlens mål for operasjonell pålitelighet, både kvantitativt og kvalitativt? Hvor og hvordan er dette dokumentert?

Hovedmålet for operasjonell pålitelighet er å gjøre opp betalingsoppdrag kontinuerlig i åpningstiden for NBO ved hjelp av de ordinære drifts- og reserveløsningene. Ved alvorlige driftsavbrudd er målet at alle betalingsoppdrag gjøres opp samme dag ved hjelp av forsterket beredskapsløsning og eventuelle manuelle rutiner.

I avtalene med leverandørene av system-, drifts- og kommunikasjonsløsninger for NBO er det høye krav til IT-teknisk tilgjengelighet og stabile leveranser for de enkelte tjenestene. Tilgjengeligheten og driftsstabiliteten måles kontinuerlig, rapporteres månedlig, og avvik gjennomgås med hver leverandør.

17.3.2 Hvordan sikrer disse målene en høy grad av operasjonell pålitelighet?

Kravene til operasjonell pålitelighet står sentralt i avtaleforholdet og den regelmessige oppfølgingen av hver leverandør. Leveransene måles mot tjenestenivåkravene i hver avtale og gjennomgås månedlig med hver leverandør på grunnlag av leverandørens driftsrapport. Stabile, effektive og sikre betalingsoppgjør er viktig for Norges Banks samfunnsoppdrag og har ledelsens oppmerksomhet. Nødvendige ressurser stilles til disposisjon for å realisere målet.

17.3.3 Hvilke retningslinjer er innført for å sikre at FMlen iverksetter nødvendige tiltak slik at FMlen kan oppnå målene om operasjonell pålitelighet?

Norges Bank har bemanning og operasjonelle rutiner for løpende overvåking av betalingsoppgjørene i NBO gjennom dagen. Avvik følges opp umiddelbart i tråd med interne prosedyrer og overfor eksterne deltakere og leverandører i henhold til avtalte prosedyrer.

Avvik og hendelser registreres, klassifiseres og eskaleres i henhold til interne systemer og prosedyrer. Hendelser og avvik som gjelder eksterne leverandører meldes til leverandøren og følges opp løpende med en nærmere gjennomgåelse i periodiske møter med leverandørene av kritiske system- og driftstjenester.

Alvorlige hendelser eskaleres til jevnlig ledermøter med leverandørene.

Prosedyrene for avvikshåndtering oppdateres på grunnlag av erfaringer fra hendelser og avvik i den løpende driften, gjennomførte øvelser og ellers ved behov.

Hovedhensyn 4

En FMI bør forsikre seg om at den har en skalerbar kapasitet for å behandle økende volumer i pressede situasjoner og nå sine mål for tjenestenivå.

17.4.1 Hvordan gjennomgår, reviderer og tester FMlen skalerbarheten og hensiktsmessigheten av sin kapasitet til å behandle, som et minimum, antatte stressvolumer? Hvor ofte foretar FMlen disse gjennomgåelsene, revisjonene og testene?

Systemene som benyttes til betalingsoppgjørene i NBO kan behandle et vesentlig høyere antall betalingsoppdrag enn det som er normalt, dvs. ca. 1 700 per dag. I forbindelse med endringer og oppgraderinger blir systemene testet med betydelig høyere antall transaksjoner enn normalt. Det foretas også slike stresstester ved systemmessige tilpasninger som følge av treghet i oppgjørsfunksjonen. Videre er det planlagt for at banker som er indirekte deltakere i NBO, ca. 100, skal kunne benytte Norges Bank som alternativ oppgjørsbank i visse avvikssituasjoner. En annen type avvikssituasjon som kan føre til økt transaksjonsmengde i NBO er dersom avregningen i NICS ikke fungerer, slik at flere betalingsoppdrag sendes enkeltvis til NBO.

17.4.2 Hvordan blir situasjoner nær eller utover grensen for den operasjonelle kapasiteten håndtert?

I den løpende overvåkingen av den tekniske driften av NBO-systemene måler driftsleverandøren kapasitetsutnyttelsen på prosessorer, hukommelse og disk i tillegg til lengden på ulike køer i meldingsflyten. Ved overskridelse av grenseverdier gis det alarmer som følges opp av driftsleverandøren.

Hovedhensyn 5

En FMI bør ha omfattende retningslinjer for fysisk sikkerhet og informasjonssikkerhet som gjelder alle potensielle sårbarheter og trusler.

Fysisk sikkerhet

17.5.1 Hva er FMlens retningslinjer og prosesser, herunder retningslinjer og prosesser for endringsledelse og prosjektledelse, for løpende å håndtere mulige kilder til fysiske sårbarheter og trusler?

Retningslinjer for å ivareta hensyn til fysisk sikkerhet og trusler inngår i Norges Banks sikkerhetsregelverk. Krav til fysisk sikring av driftsløsninger og kontorarealer stilles også til eksterne leverandører av system- og driftsløsninger og inngår som krav i anskaffelsesprosesser og avtaler. Trusselbildet for NBO vurderes jevnlig i samarbeid med relevante fagmiljøer. Endringshåndtering og prosjektgjennomføring følger egne retningslinjer og prosesser som innbefatter risikovurderinger, herunder risiko knyttet til fysisk sikkerhet.

17.5.2 Tar FMIens retningslinjer, prosesser, kontroller og testing passende hensyn til relevante internasjonale og nasjonale standarder samt bransjestandarder for fysisk sikkerhet?

Aktiviteter i tilknytning til retningslinjer, prosesser, kontroller og testing av fysisk sikkerhet for NBO skjer i nært samarbeid med fagmiljøer på dette området. Relevante nasjonale og internasjonale krav og standarder ligger til grunn for krav til fysisk sikring og tilpasses vurderingen av trusler og risiko. Dette gjelder blant annet standard for sikringsrisikoanalyse NS 5834, FEMA 452 og 456 samt TIA 942 for sikring av data-senter.

Informasjonssikkerhet

17.5.3 Hva er FMIens retningslinjer og prosesser, herunder retningslinjer og prosesser for endringsledelse og prosjektledelse, for løpende å behandle mulige kilder til sårbarheter og trusler for informasjonssikkerhet?

Med grunnlag i hovedstyrets prinsipper for sikkerhet, beredskap og håndtering av kriser i Norges Bank og fullmakt fra sentralbanksjefen er det fastsatt utfyllende retningslinjer for informasjonssikkerhet. Informasjonssikkerhet er definert som beskyttelse av papirbasert eller elektronisk informasjons konfidensialitet, integritet og tilgjengelighet. Retningslinjene omhandler roller og ansvar, krav til informasjonssikkerhet samt fullmakt til å fastsette underliggende prosedyrer.

I retningslinjene for informasjonssikkerhet er det blant annet krav til at systemeier skal innhente tidsriktig informasjon om tekniske sårbarheter i de informasjonssystemene som benyttes, og det skal vurderes om operativsystemer eller informasjonssystemer er eksponert for sårbarheten. Videre skal systemeier påse at det spesifiseres sikkerhetskrav til nye informasjonssystemer og ved større endringer i eksisterende informasjonssystemer. Slike krav gjøres gjeldende og følges opp overfor leverandører. Det sikkerhetsfaglige miljøet i Norges Bank gjennomfører særskilte sikkerhetsinspeksjoner hos eksterne leverandører før avtale inngås og ellers etter nærmere vurdering.

Alle sikkerhetshendelser ved driften av NBO dokumenteres, rapporteres og gjennomgås i månedlige møter mellom driftsleverandøren og Norges Bank. Videre gjennomføres særskilte sikkerhetsgjennomganger i forbindelse med større endringer.

17.5.4 Tar FMIens retningslinjer, prosesser, kontroller og testing passende hensyn til relevante internasjonale og nasjonale standarder samt bransjestandarder for informasjonssikkerhet?

NBO omfattes av utfyllende retningslinjer for informasjonssikkerhet i Norges Bank som blant annet krever at informasjon og informasjonssystemer skal beskyttes i henhold til relevante lover og forskrifter og for å ivareta krav til konfidensialitet, integritet og tilgjengelighet. Sikkerhetstiltakene skal være risikobasert og baseres på anerkjente standarder for informasjonssikkerhet som ISO 27001:2013, ISFs Standard of Good Practice for Information Security, National Institute of Standards and Technology (NIST) med flere.

Hovedhensyn 6

En FMI bør ha en kontinuitetsplan for å håndtere hendelser som medfører betydelig risiko for å forstyrre driften, herunder hendelser som kan forårsake omfattende og betydelige forstyrrelser. Planen bør inneholde bruken av et reservedriftssted og bør være utformet slik at kritiske IT-systemer kan gjenoppta driften innen to timer etter forstyrrende hendelser. Planen bør utformes slik at FMlen kan gjennomføre oppgjør innen utgangen av dagen forstyrrelsen skjer, selv i ekstreme situasjoner. FMlen bør øve disse ordningene regelmessig.

Mål for kontinuitetsplanen

17.6.1 Hvordan og i hvilken grad gjenspeiler FMlens kontinuitetsplan mål, retningslinjer og prosedyrer som gjør det mulig med rask gjenopprettelse og tidsriktig gjenopptakelse av kritiske funksjoner etter et omfattende eller stort avvik?

Kontinuitetsplanen for NBO er innrettet for å kunne gjøre opp betalingsoppdrag kontinuerlig også når det er avbrudd i de ordinære driftsløsningene. Ved alvorlige drifts-avbrudd, der de ordinære drifts- og reserveløsningene ikke kan benyttes, er målet at alle betalingsoppdrag gjøres opp samme dag ved hjelp av en separat forsterket beredskapsløsning.

I henhold til avtalen med Norges Bank skal driftsleverandøren ha en egen kontinuitetsplan for NBO. Tilsvarende er avtalt med leverandøren av kjernesystemet for NBO. Avtalene omfatter også rutiner for å melde kritiske hendelser samt eskaleringsrutiner.

For kommunikasjonsløsningen SWIFT er det også rutiner for å melde kritiske hendelser som problemer med systemløsning, maskinvare eller kommunikasjonslinjer. Norges Bank har en utvidet bruker støtteavtale med SWIFT for å bli prioritert og å få tilgang til ressurser i SWIFT til å håndtere avvik.

Utforming av kontinuitetsplan

17.6.2 Hvordan og i hvilken grad er FMlens kontinuitetsplan utformet slik at det er mulig for kritiske IT-systemer å gjenoppta driften innen to timer etter et avbrudd, og for å gjøre det mulig for FMlen å legge til rette for eller fullføre oppgjør innen utløpet av dagen selv i ekstreme situasjoner?

Kontinuitetsplanen for NBO er utformet for å kunne gjennomføre betalingsoppgjør kontinuerlig basert på ordinære drifts- og reserveløsninger. Driftsleverandørens kontinuitetsplan for NBO tar sikte på å gjenopprette normal drift innenfor avtalte løsningsstider basert på redundans av alle utstyrskomponenter, telelinjer, strømforsyning og kjøling. To separate driftsløsninger skal kunne opereres uavhengig av hverandre. Ved alvorlige avbrudd som ikke kan håndteres på denne måten, innebærer kontinuitetsplanen å gjennomføre alle betalingsoppgjørene samme dag ved hjelp av en forsterket beredskapsløsning. Denne beredskapsløsningen er knyttet til SWIFT-nettverket og er uavhengig av de ordinære drifts- og reserveløsningene for NBO. Det er ikke planlagt for å gjennomføre betalingsoppgjør med manuelle rutiner.

Kontinuitetsplanen inneholder også tiltak for å håndtere en situasjon der SWIFT-nettverket ikke er tilgjengelig for Norges Bank. I tillegg til de IT-relaterte drifts- og

reserveløsningene for NBO omfatter kontinuitetsplanen for NBO også rutiner og prosedyrer for å varsle og informere andre sentrale aktører og myndigheter om en alvorlig avvikssituasjon

17.6.3 Hvordan er kontinuitetsplanen utformet slik at status for alle transaksjoner kan identifiseres på tidsriktig måte på tidspunktet for avbruddet, og, hvis det er en mulighet for tap av data, hva er prosedyrene for å håndtere slike tap, for eksempel avstemming med deltakere eller tredjeparter?

Beredskapsplanene for NBO omfatter rutiner for å finne riktig status på betalingsoppdrag ved ulike avvikssituasjoner, blant annet ved å hente informasjon fra betalingsoppdrag i form av meldinger i SWIFT-nettverket.

17.6.4 Hvordan håndterer FMlens prosedyrer for kriseledelse behovet for effektiv kommunikasjon internt og med viktige eksterne interessenter og myndigheter?

Krisehåndtering for NBO inngår i en samlet plan for krisehåndtering i Norges Bank. Som hovedregel håndteres avviks- og krisesituasjoner i henhold til ordinære beslutningsprosesser i linjen. Krisehåndtering samordnes i en operasjonell krisestab som rapporterer til ledelsen i Norges Bank.

Til bruk for den interne krisehåndteringen er det utarbeidet rutiner for varsling og informasjon ved blant annet avvik og avbrudd i sentrale deler av betalingssystemet. Rutinene skal bidra til god informasjonsflyt til riktige nivåer i ulike situasjoner og tidsperspektiver. Ut fra en konkret vurdering av hver situasjon vil Norges Bank informere sentrale myndigheter og offentligheten.

Ved avvik og avbrudd i NBO som har betydning for betalingssystemet vil det skje en samordning av ekstern informasjon innenfor rammen av Beredskapsutvalget for finansiell infrastruktur og NBO kontinuitetsforum. Beredskapsutvalget ledes av Finanstilsynet og har medlemmer fra banknæringen, datasentraler og myndigheter som har ansvar og oppgaver innen sektoren. Kontinuitetsforumet ledes av Norges Bank og har deltakere fra sentrale aktører i den finansielle infrastrukturen med forbindelser til NBO. For NBO er det også avtalt rutiner for varsling og informasjon med eksterne leverandører av system- og driftsløsninger som EVRY Norge AS, SIA S.p.A., Vermeg og SWIFT.

Reservestedsløsning

17.6.5 Hvordan er bruken av reservedriftssted, herunder at reservedriftsstedet har tilstrekkelig ressurser, egenskaper, funksjonalitet og passende ordninger for bemanning, innarbeidet i FMlens kontinuitetsplan? I hvilken grad er reservedriftsstedet lokalisert i tilstrekkelig geografisk avstand fra hoveddriftsstedet slik at det har en distinkt risikoprofil?

For NBO er det etablert en reservedriftsløsning som er identisk med den primære driftsløsningen. Det er derfor ingen forskjeller i kapasitet eller funksjonalitet mellom de to løsningene. Driften kan overføres fra den ene løsningen til den andre slik at avbruddstiden blir kort ved eventuelle feil i en av løsningene.

Det er krav til at driftsløsningene har redundant infrastruktur for strømforsyning, kjøling og telekommunikasjon.

Norges Bank har tilgang til en forsterket beredskapsløsning for NBO i tilknytning til SWIFT-nettverket. Løsningen er uavhengig av de ordinære drifts- og reserveløsningene for NBO og utgjør dermed et tredje driftssted som har en distinkt risikoprofil fra de ordinære drifts- og reserveløsningene, blant annet med betryggende geografisk avstand. Bruken av den forsterkede beredskapsløsningen øves regelmessig også sammen med deltakere i NBO.

17.6.6 Har FMlen vurdert alternative ordninger som manuelle, papirbaserte prosedyrer eller andre alternativer, for å gjøre det mulig å gjennomføre tidskritiske transaksjoner i ekstreme omstendigheter?

I forbindelse med at en forsterket beredskapsløsning for NBO med bruk av SWIFT-nettverket ble tilgjengelig i 2015, ble et tidligere manuelt støttesystem for betalingsoppgjør i NBO avviklet. Manuelle løsninger er sårbare i bruk og krevende å vedlikeholde kompetansemessig.

Gjennomgåelse og testing

17.6.7 Hvordan blir FMlens kontinuitets- og beredskapsordninger gjennomgått og testet, herunder med hensyn til scenarioer relatert til omfattende avbrudd? Hvor ofte blir disse ordningene gjennomgått og testet?

Kontinuitets- og beredskapsplaner for NBO gjennomgås ved endringer i drifts- og systemløsninger, prosedyrer, organisering eller rammevilkår for oppgjørssystemet. Det utarbeides for hvert år en plan for å øve viktige beredskaps- og avviksrutiner jevnlig. Noen øvelser gjennomføres i samarbeid med eksterne parter som leverer tjenester eller betalingsoppdrag til NBO, herunder kritiske tjenesteytere som SWIFT og internasjonale deltakere som CLS Bank. Det gjennomføres også omfattende og strukturert testing i forbindelse med endringer i systemer eller driftsløsninger.

Situasjoner med omfattende avvik og avbrudd i NBO øves på prosedyrenivå i form av varslingsrutiner og kriseledelse. På operasjonelt nivå øves jevnlig prosedyrene for å ta i bruk forsterket beredskapsløsning for NBO sammen med et utvalg banker.

For kommunikasjonsløsningen SWIFT foretas det normalt en årlig kontroll av oppsett, infrastruktur, sikkerhet, overvåking, prosedyrer og beredskapsløsninger for Norges Banks bruk av nettverket, herunder infrastrukturen for Norges Banks SWIFT-løsning hos driftsleverandøren.

17.6.8 Hvordan involverer gjennomgåelsen og testingen av FMlens kontinuitets- og beredskapsordninger FMlens deltakere, kritiske tjenesteleverandører og andre FMler der det er relevant? Hvor ofte blir FMlens deltakere, kritiske tjenesteleverandører og relevante FMler involvert i gjennomgåelsen og testingen?

Innenfor rammen av den årlige planen for beredskapsøvelser gjennomføres øvelser i samarbeid med banker, avregningssentraler og leverandører av system- og driftstjenester til NBO. I øvelsesplanen for NBO inngår også øvelser som er initiert av andre eksterne aktører som for eksempel SWIFT, NICS, CLS og VPS. Noen slike øvelser planlegges og gjennomføres innenfor Beredskapsutvalget for finansiell infrastruktur og NBO kontinuitetsforum.

Hovedhensyn 7

En FMI bør identifisere, overvåke og styre risikoene som viktige deltakere, andre FMIer og tjenesteleverandører kan påføre dens operasjonelle virksomhet. I tillegg bør en FMI identifisere, overvåke og styre risikoene dens virksomhet kan påføre andre FMIer.

Risikoer for FMIs egen operasjonelle virksomhet

17.7.1 Hvilke risikoer har FMlen identifisert for sin virksomhet som oppstår fra dens viktigste deltakere, andre FMIer og tjenesteytere? Hvordan og i hvilken grad overvåker og styrer FMlen disse risikoene?

De største risikoene for NBO er knyttet til trusselbildet for IT-systemer i finansiell sektor og samfunnsmessig viktig infrastruktur samt risiko knyttet til bruk av eksterne leverandører av kritiske tjenester. Flere slike risikoer inngår i risikoregisteret for NBO og vurderes løpende.

Feil hos deltakere i NBO og andre FMIer som sender betalingsoppdrag til oppgjør i NBO, kan medføre forsinkelser i forhold til det ordinære driftsmønsteret. Risikoen for NBO i slike tilfelle er knyttet til egen håndtering av slike forsinkelser og avvik.

Det er mange små banker som deltar i NBO, men som har liten aktivitet i oppgjørssystemet. Det er derfor risiko for at disse ikke har god nok forståelse for funksjonaliteten i NBO og sine forpliktelser i henhold til kontoholdsvilkårene. Dette har blant annet vist seg i oppdateringen av tilgangsrettigheter til NBO Online der det har vært tidkrevende å få en rekke banker til å følge opp dette på en tillitvekkende måte.

Risikoen i NBO følges løpende gjennom overvåkingen av den daglige driften med registrering og oppfølging av hendelser og avvik. Risikovurderingene gjennomgås og oppdateres hvert kvartal og ved vesentlige endringer i NBO eller i rammevilkårene.

17.7.2 Hvis FMlen har utkontraktert tjenester som er kritiske for virksomheten, hvordan og i hvilken grad forsikrer FMlen seg om at virksomheten til en kritisk tjenesteleverandør oppfyller de samme kravene til pålitelighet og beredskap som den selv måtte oppfylle hvis kravene måtte ivaretas internt?

I avtalen med hver leverandør av tjenester som er kritiske for NBO, er det lagt vekt på krav til stabile og sikre leveranser. Dette gjelder blant annet hvert systems driftstekniske tilgjengelighet, avviks- og beredskapsrutiner samt registrering, oppfølging og rapportering om avvik. Kravene er basert på nasjonalt regelverk for samfunnsviktig infrastruktur og internasjonale anbefalinger for oppgjørssystemer i sentralbanker.

Kritiske tjenesteleverandører avgir regelmessig sin vurdering av risikoen for sine leveranser til NBO. Disse risikovurderingene innarbeides i den samlede risikovurderingen for oppgjørssystemet.

I årsrapporten for NBO inngår det en omtale av erfaringene med tjenesteleveransene til NBO der også svakheter og forbedringstiltak omtales. Årsrapporten legges frem for Norges Banks ledelse og styrende organer. Risikobildet og hendelser rapporteres også hvert kvartal til Norges Banks ledelse.

Risikoer som kan påføres andre FMIer

17.7.3 Hvordan og i hvor stor grad identifiserer, overvåker og demper FMlen risikoene den kan påføre en annen FMI?

Avbrudd og avvik i NBO kan få alvorlige konsekvenser for andre FMIer, betalings-systemet i Norge og samfunnet som helhet. NBO anses derfor som et samfunnskritisk system og et skjermingsverdig objekt i henhold til sikkerhetsloven. Norges Bank legger stor vekt på stabil og sikker drift av NBO, og risikoanalysen gjenspeiler det. I dette er det også en erkjennelse av at avvik i NBO-systemet kan påføre andre FMIer risiko, og at denne risikoen må overvåkes og dempes.

I risikoanalysen for NBO er det ikke identifisert eksplisitte risikoer som NBO kan påføre andre FMIer.

17.7.4 I hvilken grad koordinerer FMlen sine kontinuitetsplaner med andre relaterte FMIer?

IBO har avtaler og felles rutiner for varsling og håndtering av avvik med FMIer som oversender avregninger til oppgjør i NBO, dvs. NICS, VPS og SIX x-clear. For oppgjørssystemet i DNB Bank ASA gjelder vilkårene for kontohold i NBO som inneholder bestemmelser om håndtering av avvik og avbrudd.

NBO kontinuitetsforum er opprettet av Norges Bank for å styrke samhandlingen med andre sentrale aktører i finansiell infrastruktur i håndteringen av avvik og gjennomføre felles beredskapsøvelser. Andre FMIer er representert i forumet.

Vurdering

Risikoanalysen for NBO er satt opp, gjennomgås og rapporteres i henhold til rammeverket for styring av virksomhetsrisiko i Norges Bank. Dette ivaretar samtidig kravene til risikoanalyser i internkontrollforskriften for Norges Bank, Finanstilsynets IKT-forskrift og anbefalingene i PFMI. Risikoanalysen for NBO inneholder alle risikoer av betydning for oppgjørssystemet, og bidrar til at tiltak for å dempe risikoer iverksettes der det er grunnlag for det. Risikovurderinger innhentes fra eksterne, kritiske tjenesteleverandører og innarbeides i risikoanalysen for NBO.

I risikoanalysen er hver risiko beskrevet på et overordnet nivå. Enkeltrisikoer kan utløses av en rekke ulike årsaksforhold. Feil i programvare kan gjelde feil i kommunikasjonsløsning, kjernesystem eller sikkerhetsstillelse for lån. Ulike typer feil kan ha ulike årsaker og kan dermed kreve ulik oppfølging. Det er også viktig å skille mellom eksterne og interne kilder til risikoer. Norges Bank kan påføres risiko ved feil eller forsinkelser bankene, NICS, VPS eller CLS Bank. Avbrudd i bankenes tilgang til NBO Online kan skyldes Norges Banks løsninger eller løsninger hos bankene eller tredjeparter. Videre kan feil eller avvik i NBO påvirke eksterne aktører.

For flere operasjonelle risikoer er etablerte avviksrutiner de viktigste kontrolltiltakene. Det legges derfor vekt på at avviksrutinene er lett tilgjengelig for bruk og lagret i tilknytning til daglige overvåkings- og kontrollrutiner.

I avtalen med driftsleverandøren er det beskrevet hvilke prosesser som skal følges i ulike avvikssituasjoner. Kompetansen om NBO-systemene og oppfølgingen av slike prosesser har blitt styrket de senere årene internt i Norges Bank.

Den IT-tekniske driften av NBO har siden 2009 gjennomgående vært stabil med svært få og kortvarige avvik. Dette gir samtidig en utfordring med å opprettholde kompetansen på avvikshåndtering på lengre sikt hos både driftsleverandøren og Norges Bank.

Den fysiske sikringen av driftsløsningen for NBO og lokalene til leverandører av systemløsninger følges opp gjennom sikkerhetsinspeksjoner fra Norges Bank.

Trusler mot viktige IT-systemer er en økende risiko også for NBO. Det legges blant annet vekt på å bevisstgjøre og informere ansatte systematisk om sikkerhetsrisiko og utviklingen i risikobildet.

Kontinuitetsplanen for NBO omfatter hendelser med risiko for å forstyrre driften av oppgjørssystemet. Planer og rutiner for å håndtere slike hendelser er også avstemt med deltakerne i NBO og andre eksterne parter, herunder FMler.

Tilgangen til en forsterket beredskapsløsning i SWIFT-nettverket innebærer at data fra betalingsmeldinger danner grunnlaget for betalingsoppgjør i en situasjon der de ordinære drifts- og reserveløsningene er ute av drift. Denne beredskapsløsningen har en distinkt risikoprofil fra de ordinære drifts- og reserveløsningene.

Feil og avvik hos eksterne aktører som banker og avregningsentraler kan medføre forsinkelser og avvik i NBO og i betalingssystemet som helhet. Risikoen for NBO er i slike tilfeller knyttet til effektiv og korrekt avvikshåndtering i betalingsoppgjørene.

Norges Bank foretar en årlig vurdering av regnskapet til alle kritiske tjenesteleverandører. Formålet er å være forberedt på eventuelle finansielle problemer hos en leverandør for å kunne iverksette tiltak for å ivareta stabil drift av NBO i tide.

Norges Bank har et rammeverk og en praksis for operasjonell risikostyring som i all hovedsak ivaretar de kravene som følger av prinsipp 17. Prinsippet anses derfor som oppfylt.

Prinsipp 18 Krav til adgang og deltakelse

MARKEDER OG
BANKTJENESTER

INTERBANKOPPGJØR

MAI 2017

En FMI bør ha objektive, risikobaserte og offentlig tilgjengelige kriterier for deltakelse som tillater rettferdig og åpen adgang.

Til vurderingen av dette prinsippet skal det bemerkes at FMIer er gjenstand for lokal lovgivning og politikk i den jurisdiksjonen de driver sin virksomhet, og denne lovgivningen kan hindre eller kreve at visse kategorier finansinstitusjoner omfattes. Dette prinsippet bør vurderes i sammenheng med prinsipp 19 om ordninger for nivå-delt deltakelse, prinsipp 21 om effisiens og effektivitet samt andre prinsipper der det er relevant.

Hovedhensyn 1

En FMI bør tillate rettferdig og åpen adgang til sine tjenester, inkludert direkte og eventuelt indirekte deltakere samt andre FMIer basert på rimelige risikobaserte krav til deltakelse.

Kriterier og krav til deltakelse

18.1.1 Hva er FMIs kriterier og krav til deltakelse, som operasjonelle, finansielle og rettslige krav?

I henhold til sentralbankloven kan Norges Bank ta imot innskudd fra forretningsbanker og sparebanker på de vilkår sentralbanken bestemmer. Videre kan Norges Bank yte likviditetslån, gjøre innskudd og gi annen kreditt til forretningsbanker og sparebanker, samt gi forskrifter om kredittens omfang, rentesatser og tilbakebetalingsvilkår. Adgangen til kontohold (innskudd og lån) reguleres i «Forskrift om bankers adgang til lån og innskudd i Norges Bank mv.» (låneforskriften). Låneforskriften gjelder bankers adgang til døgnlån (D-lån), lån med fast løpetid (F-lån), ordinære innskudd og innskudd med fast løpetid (F-innskudd) i Norges Bank. Med banker menes forretnings- og sparebanker med hovedsete i Norge og filialer etablert i Norge av banker og kredittinstitusjoner med hovedsete i annen stat.

Låneforskriften gjelder også for banker og kredittinstitusjoner som har adgang til å markedsføre og yte tjenester i Norge fra et etablert forretningssted i annen EØS-stat, og som ikke er etablert med filial i Norge (grensekryssende virksomhet). Banker og andre kredittinstitusjoner med hovedsete i en annen stat, og som driver grensekryssende virksomhet i Norge, kan ta opp D-lån gjennom dagen og plassere innskudd i Norges Bank gjennom dagen og over natten. For slike banker og kredittinstitusjoner kan Norges Bank fastsette særlige vilkår for innskudd over natten og ilegge straffere rente dersom D-lån ikke innfris ved dagens slutt.

Norges Bank kan kreve at filialer av banker med hovedsete utenfor EØS legger fram en bekreftelse på at det ikke er knyttet juridisk risiko til pantet banken stiller for lån i Norges Bank.

Norges Bank kan også, i henhold til sentralbankloven § 22, i særlige tilfeller yte lån til og motta innskudd fra andre foretak i finansiell sektor enn banker.

Norges Bank har besluttet at CLS Bank kan ha konto i Norges Bank for å gjøre opp betalinger i norske kroner i det internasjonale oppgjørssystemet for valutahandler (Continuous Linked Settlement). Videre har Norges Bank besluttet at sentrale motparter i handel med finansielle instrumenter med oppgjørsvirksomhet i kroner, etter en konkret vurdering kan åpne konto i sentralbanken. Sentrale motparter med slik konto kan få adgang til intradag lån mot godkjent sikkerhet og til innskudd gjennom dagen. Posisjoner på slike kontoer skal lukkes daglig innen åpningstiden til Norges Banks oppgjørssystem. Sentrale motparter som ønsker konto må søke Norges Bank som fastsetter vilkårene for kontohold.

For å ha konto og delta i betalingsoppgjørene i NBO må en deltaker oppfylle gjeldende vilkår for kontohold, pantsettelse og deltakelse i NBO. For andre deltakere enn forretnings- og sparebanker inngås det særskilt avtale basert på disse vilkårene.

18.1.2 Hvordan tillater disse kriteriene og kravene rettferdig og åpen adgang til FMIs tjenester, herunder for direkte og, der det er relevant, indirekte deltakere og andre FMIer, basert på rimelige risikorelaterte deltakerkrav?

Kriteriene og kravene for bankenes adgang til å ha konto, innskudd og lån i Norges Bank fremgår av objektive og offentlig kjente regler i form av lov, forskrift, retningslinjer og vilkår. Hensynet til finansiell stabilitet, robusthet og sikkerhet er sentralt i dette regelverket.

NBO er kjernen i den finansielle infrastrukturen i Norge og størstedelen av betalingsoppgjørene skjer i NBO direkte eller indirekte. Banker kan delta indirekte i betalingsoppgjør ved å benytte annen bank som oppgjørspartner eller korrespondentbank. Banker som er indirekte deltakere i betalingsoppgjørene i NBO har samme adgang til kontohold i Norges Bank som andre banker.

Adgang til transaksjonsregister

18.1.3 For et transaksjonsregister, hvordan bidrar adgangsvilkårene for bruken av dets tjenester til at konkurranse og innovasjon i behandlingen etter inngåtte handler ikke motvirkes? Hvordan er disse vilkårene utformet for å støtte samvirket med andre FMIer og tjenesteytere, når det anmodes om det?

Punktet gjelder transaksjonsregister og er derfor ikke relevant for Norges Bank.

Hovedhensyn 2

Krav til deltakelse i en FMI skal være begrunnet når det gjelder sikkerheten og effektiviteten i FMIs tjenester, og være tilpasset og i samsvar med FMIs spesifikke risikoer, og være offentlig tilgjengelig. For å opprettholde en akseptabel standard for risikokontroll bør en FMI bestrebe seg på å fastsette krav som har den minst restriktive virkning på adgangen innenfor gjeldende omstendigheter.

Begrunnelse for deltakelseskriterier

18.2.1 Hvordan rettferdiggjøres deltakerkravene for FMIen når det gjelder sikkerhet og effektivitet for FMIen og dens rolle i markedene den betjener, og tilpasset til og i tråd med FMIens spesifikke risikoer?

Det er viktig for et velfungerende betalingssystem og for den finansielle stabiliteten at de sentrale betalingsoppgjørene skjer i sentralbanken. Regelverket for kontohold i Norges Bank og deltakelse i betalingsoppgjør har som siktemål at de største bankene skal ha sine betalingsoppgjør i NBO. Vilårene for kontohold legger vekt på stabile, effektive og sikre betalingsoppgjør. NBO er tilgjengelig for kontinuerlig oppgjør av enkeltbetalinger og nettooppgjør som er avstemt med organiseringen av avregninger i banknæringen og i verdipapirmarkedet. For å delta direkte i slike oppgjør i NBO stilles det krav til bankenes bruk av effektive kommunikasjonsløsninger, egen likviditetsstyring, tilstedeværelse innenfor åpningstiden til NBO, deltakelse i beredskapsøvelser og rutiner for forvaltningen av bankenes tilgang til sin konto i NBO via NBO Online.

Nesten alle bankene i Norge har konto i NBO, men bare om lag 20 banker er direkte deltaker i oppgjør av avregninger. Andre banker bruker sin konto til enkeltbetalinger og for å kunne benytte låne- og innskuddsordningene i Norges Bank.

Norges Bank åpnet i 2009 adgang for at sentrale motparter i handel med finansielle instrumenter kan ha konto i Norges Bank og delta i oppgjør av betalinger knyttet til slik virksomhet. Begrunnelsen for dette er at oppgjør i sentralbanken vil bidra til å redusere risikoen i denne oppgjørsvirksomheten og at dette er i tråd med internasjonale regler og anbefalinger.

18.2.2 Er det deltakerkrav som ikke er risikobasert, men som er krav i lov eller regelverk? I så fall, hva er disse kravene?

For å ha konto i Norges Bank og delta i betalingsoppgjørene i NBO må deltakere oppfylle objektive, formelle krav, blant annet ha tillatelse til å drive bankvirksomhet eller virksomhet som sentral motpart i handel med finansielle instrumenter. I låneforskriften skilles det mellom banker og kredittinstitusjoner med hovedsete i eller utenfor EØS-området og det er enkelte særskilte vilkår for banker og kredittinstitusjoner som driver grensekryssende virksomhet i Norge fra annen stat.

18.2.3 Er alle kategorier av deltakere gjenstand for de samme adgangskravene? Hvis ikke, hva er begrunnelsen for de ulike kriteriene (for eksempel størrelse eller type av aktivitet, tilleggsinformasjon for deltakere som opptrer på vegne av tredjeparter og tilleggskrav for deltakere som er ikke-regulerte enheter)?

For banker med hovedsete i en EØS-stat gjelder de samme adgangskravene, men det er noe strengere vilkår for grensekryssende virksomhet i Norge. For banker med hovedsete utenfor EØS-området kan det være aktuelt å stille særskilte vilkår for deltakelse.

Bankene velger selv hvordan de bruker sin konto til ulik deltakelse i betalingsoppgjørene, blant annet kan de velge om banken skal være direkte eller indirekte deltaker i oppgjør av avregninger. Prisene som hver bank betaler for oppgjørstjenestene er knyttet til hvilke oppgjørfunksjoner banken benytter. For andre deltakere enn regulær-

re banker, dvs. sentrale motparter, CLS Bank og andre sentralbanker, gjøres det tilpasninger i avtalen med hver deltaker ut fra virksomhetens art.

Minst restriktive adgang

18.2.4 Hvordan gjennomgås adgangsbegrensningene og kravene slik at de virker minst mulig begrensende etter forholdene, konsistent med å opprettholde akseptable risikokontroller? Hvor ofte foretas disse gjennomgåelsene?

Adgangen til kontohold i Norges Bank, vilkårene for kontohold og risikovurderinger knyttet til kontoholdet vurderes når utviklingen i de finansielle markedene, risikoen for finansiell ustabilitet eller endrede rammevilkår for øvrig tilsier det. Det følger av sentralbankloven at alle banker i Norge kan ha konto i Norges Bank, og kravene til kontohold er lagt opp slik at dette er mulig og praktisk gjennomførbart. Risikoen ved bankenes kontohold og deltakelse i betalingsoppgjør på ulike nivåer er viktig i utformingen av kravene til kontoholdet. For andre deltakere enn banker vurderes kontohold i Norges Bank og deltakelse i NBO etter den betydningen dette har for effektiviteten og stabiliteten i betalingssystemet og det finansielle systemet. Kontoholdet for CLS Bank og sentrale motparter er eksempler på dette

Offentliggjøring av adgangskriterier

18.2.5 Hvordan blir deltakerkriteriene, herunder restriksjoner på deltakelse, gjort offentlig kjent?

Hovedkriteriene for deltakelse i NBO følger av sentralbankloven og låneforskriften. Mer detaljerte kriterier er nedfelt i blant annet vilkårene for kontohold, pantsettelse og deltakelse i NBO og retningslinjer for sikkerhetsstillelse for lån. Informasjon om dette regelverket er tilgjengelig fra den offentlige databasen for lover og forskrifter (lovdata) og Norges Banks internettsider. Hovedlinjene i regelverket fremgår også av årsrapporten for NBO og et særskilt informasjonshefte om NBO som begge er tilgjengelig fra internettsidene til Norges Bank.

Hovedhensyn 3

En FMI bør løpende overvåke etterlevelse av adgangskriteriene og ha klart definerte og offentlig tilgjengelige prosedyrer for å legge til rette for suspensjon og ordnet avvikling av en deltaker som bryter eller ikke lenger oppfyller kravene til deltakelse.

Overvåke etterlevelse

18.3.1 Hvordan overvåker FMlen sine deltakers løpende etterlevelse av adgangskriteriene? Hvordan er FMlens retningslinjer utformet slik at den informasjonen den bruker for å overvåke etterlevelsen av adgangskriteriene er tidsriktig og nøyaktig?

Norges Bank overvåker løpende gjennomføringen av betalingsoppgjørene i NBO og deltakernes bruk av oppgjørssystemet og eget kontohold. Avvik registreres og følges opp både overfor hver deltaker og som erfaringsgrunnlag for å vurdere hensiktsmessigheten av kravene til deltakelse. Den løpende overvåkingen og registreringen av

avvik bidrar til at Norges Bank har tidsmessig og nøyaktig informasjon om deltakernes etterlevelse av kravene.

18.3.2 Hva er FMLens retningslinjer for å foreta utvidet overvåking av, eller iverksette ytterligere kontroller av, en deltaker med en svekket risikoprofil?

Betalingsoppdrag fra en deltaker i NBO gjennomføres bare dersom deltakeren har dekning for betalingsoppdraget gjennom innskudd eller låneadgang. Betalingsoppdrag uten slik dekning, vil ikke bli gjennomført. Dersom dette gjelder en avregning, vil denne etter en viss tid bli avvist, slik at avregningscentralen må beregne et nytt avregningsresultat som kan gjøres opp.

Norges Bank har ulike oppgaver i det finansielle systemet, blant annet overvåking og analyse av bankenes finansielle stilling og likviditeten i pengemarkedet. Dersom denne overvåkingen avdekker en utvikling som er av betydning for Norges Bank som oppgjørsbank, vil dette bli rapportert internt i henhold til etablerte rutiner for varsling og informasjon. Hvis slik informasjon kan ha betydning for NBO, kan Norges Bank ta kontakt med deltakeren for å få nærmere opplysninger om dette.

Suspensjon og ordnet avvikling

18.3.3 Hvilke prosedyrer har FMLen for å håndtere suspensjon av og ordnet avvikling av en deltaker som bryter, eller ikke lenger oppfyller, kravene til deltakelse?

Regler for oppsigelse og opphør av en deltakers kontohold er omhandlet i vilkårene for kontohold mv. Dersom en deltaker misligholder sine forpliktelser eller settes under offentlig administrasjon eller konkursbehandling, vil deltakerens konto i Norges Bank bli sperret for inn- og utbetalinger. Norges Bank vil ha rett til å dekke sine krav i bankens innskudd i Norges Bank eller realisere pant som deltakeren har stilt som sikkerhet for lån. Betalingsoppdrag vil bare kunne gjennomføres etter avtale med administrasjonsstyret eller konkursboet, og med samtykke fra Finanstilsynet.

18.3.4 Hvordan er FMLens prosedyrer for å håndtere suspensjon og ordnet avvikling av en deltaker gjort offentlig kjent?

Prosedyrene er omtalt i vilkårene for kontohold mv. som er tilgjengelig fra Norges Banks internettsider. I tillegg er håndteringen av en situasjon der en deltaker er satt under offentlig administrasjon eller konkursbehandling nærmere omtalt i et eget rundskriv fra Norges Bank som også er tilgjengelig fra internettsidene.

Vurdering

Adgangen til og kriteriene for kontohold i Norges Bank, deltakelse i NBO og muligheten til å oppta lån fremgår klart av regler og retningslinjer som er offentlig tilgjengelig. Det samme gjelder prosedyrene for å avvike kontohold. Adgangen til kontohold for sentrale motparter ble sist revidert med virkning fra juni 2015, og de alminnelige vilkårene for kontohold ble sist revidert med virkning fra oktober 2015.

Regelverket fremgår imidlertid av flere kildedokumenter og kan være uoversiktlig å forholde seg til. Norges Bank utarbeider derfor en samlet oversikt over kriteriene for adgang til kontohold og andre viktige bestemmelser. Siktemålet med oversikten er at

markedsaktører på en enkel måte skal kunne få nødvendig informasjon om adgangen til og kriteriene for kontohold, låneadgang og deltakelse i betalingsoppgjør i NBO. Oversikten gjøres tilgjengelig fra internettsiden for NBO.

**MARKEDER OG
BANKTJENESTER
INTERBANKOPPGJØR**

Anbefalingen om objektive, risikobaserte og offentlig tilgjengelige kriterier for deltakelse ivaretas gjennom det regelverket som på flere nivåer inneholder generelle og spesielle bestemmelser om adgangen til og vilkår for kontohold, adgangen til lån og deltakelse i betalingsoppgjør i NBO, samt prosedyrer for å avvikle kontoholdet.

MAI 2017

Prinsipp 18 anses oppfylt.

Prinsipp 19 Ordninger for nivå delt deltakelse

MAI 2017

En FMI bør identifisere, overvåke og håndtere enhver risiko av betydning for FMlen som følger av ordninger for nivå delt deltakelse.

Dette prinsippet bør vurderes i sammenheng med prinsipp 14 om adskillelse og overføring, prinsipp 18 om krav til adgang og deltakelse samt andre prinsipper der det er relevant.

Hovedhensyn 1

En FMI bør forsikre seg om at dens regler, prosedyrer og avtaler gjør det mulig å innhente grunnleggende informasjon om indirekte deltakelse for å identifisere, overvåke og håndtere enhver risiko av betydning som skyldes ordninger for nivå delt deltakelse.

Ordninger for nivå delt deltakelse

19.1.1 Har FMlen ordninger for nivå delt deltakelse? I så fall, beskriv disse ordningene.

Norges Bank har ordninger for indirekte deltakelse i betalingsoppgjørene i NBO. Disse ordningene er knyttet til oppgjør av avregninger fra avregningssentraler og enkeltbankers bruk av andre banker til oppgjør av betalinger i NBO. Nedenfor er en beskrivelse av ordningene for indirekte deltakelse i NBO.

Oppgjør av avregninger fra NICS

Betalinger som bankene utfører for egen del eller på vegne av kunder gjøres opp i NBO direkte på bankens egen konto eller indirekte via annen bank på denne bankens konto i NBO. I bankenes felles avtale- og regelverk for avregning og oppgjør klassifiseres bankene i nivå 1 og nivå 2. Banker på nivå 1 gjør opp sine posisjoner i avregningene (NICS Netto) direkte i NBO. Banker på nivå 2 gjør opp sine posisjoner gjennom en bank som er direkte deltaker i oppgjør av disse avregningene i NBO. Betalingsposisjonene til nivå 2-bankene inngår i betalingsposisjonen til nivå 1-banken og gjøres opp i NBO som en samlet betalingsposisjon for denne banken. Når oppgjøret er gjennomført i NBO, godskrives eller belastes hver nivå 1-bank de interne kontoene til nivå 2-bankene de gjør opp for. Om lag 20 banker er direkte deltakere i disse betalingsoppgjørene i NBO, mens om lag 110 banker er indirekte deltakere.

De viktigste oppgjørsbankene på nivå 1 er DNB Bank ASA og SpareBank 1 SMN. Ordningen med oppgjør av avregninger fra NICS er avtalt mellom Norges Bank og NICS Operatørkontor og mellom Norges Bank og hver bank som deltar i avregningene i NICS.

Det er etablert en beredskapsløsning der bankene på nivå 2 i NICS raskt kan bli direkte deltakere i betalingsoppgjør i NBO dersom oppgjørsbanken på nivå 1 ikke kan utføre sine oppgaver.

Pengedelen av verdipapiroppgjøret (VPO)

Pengedelen i kroner av oppgjør for handel med verdipapirer som er registrert i VPS, gjøres opp i NBO direkte eller indirekte gjennom avregninger fra VPS. Om lag 20 banker og to sentrale motparter gjør opp sine betalinger direkte i NBO. De øvrige deltakerne i verdipapiroppgjøret i VPS gjør opp sine betalinger gjennom en bank med direkte oppgjør i NBO. Før hvert oppgjør setter hver deltaker av likviditet på en underkonto i NBO for verdipapiroppgjøret. Den avsatte likviditeten kan ikke flyttes fra denne kontoen før verdipapiroppgjøret er gjennomført i Norges Bank. Ordningen med oppgjør av pengedelen av VPO er avtalt mellom Norges Bank og VPS og mellom Norges Bank og hver bank som er direkte deltaker i VPO.

Sentrale motparter

Sentrale motparter i oppgjør av finansielle instrumenter kan få konto i Norges Bank. Ved utgangen av 2016 hadde Norges Bank avtale med tre sentrale motparter om slikt kontohold; SIX x-clear Ltd, EuroCCP og LCH Limited. SIX x-clear og EuroCCP er direkte deltakere i verdipapiroppgjøret i NBO. SIX x-clear sender i tillegg én daglig derivatavregning og én daglig avregning for låneordningen for verdipapirer til oppgjør i Norges Bank. LCH Limited har konto som benyttes til marginbetalinger og likviditetsstyring.

CLS

Banker deltar i valutaoppgjørssystemet Continuous Linked Settlement (CLS) på flere nivåer. Noen banker er direkte oppgjørsmlemmer i hver valuta, mens de fleste bankene foretar innbetalinger og mottar utbetalinger via en bank som er direkte deltaker. Om lag 65 banker deltar direkte i oppgjør av norske kroner i CLS, mens bare fem banker foretar direkte innbetalinger av norske kroner CLS Bank og mottar utbetalinger etter oppgjør. Inn- og utbetalinger av norske kroner skjer mellom disse fem bankenes kontoer og kontoen som CLS Bank har i NBO. For tiden foretar DNB, Nordea, SEB, Danske Bank og Handelsbanken slike betalinger i CLS-oppgjørene av norske kroner. Disse bankene foretar dermed betalinger både for seg selv og for andre banker som deltar i CLS-oppgjørene. Ordningen med CLS-betalinger er avtalt mellom Norges Bank og CLS og mellom Norges Bank og hver av de fem bankene som er direkte oppgjørsmlemmer i norske kroner.

Oppgjør av enkeltbetalinger

Banker kan foreta oppgjør av enkeltbetalinger i NBO via en annen bank. Dette krever ingen særskilt avtale med Norges Bank.

19.1.2 Hvordan samler FMlen grunnleggende informasjon om indirekte deltakelse? Hva slags informasjon innhentes og hvor ofte blir den oppdatert?

I forbindelse med kontoholdet i Norges Bank oppgir hver deltaker hvilke betalingsoppgjør den vil delta i og hva den ellers vil benytte sin konto til. Norges Bank holder seg orientert om omfanget og fordelingen av indirekte deltakelse i betalingsoppgjørene i NBO gjennom sin kontakt med bankene og bankenes fellesorganer. Indirekte deltakelse omtales i årsrapporten for NBO og det innhentes i den forbindelse informasjon om antallet indirekte deltakere ved hvert årsskifte. Norges Bank innhenter også mer detaljert informasjon om organiseringen av betalingssystemet gjennom sin oppgave som konsesjonsmyndighet for interbanksystemer og overvåker av betalingssystemet i Norge i henhold til sentralbankloven.

Risikoer for FMlen

19.1.3 Hvordan vurderer FMlen sin risiko som kan oppstå fra disse ordningene?

Risikoen for Norges Bank ved indirekte deltakelse i NBO er i hovedsak knyttet til risikoen for oppgjørsbankene som deltar direkte i betalingsoppgjørene i NBO. Hvis oppgjørsbanken ikke kan utføre sine oppgaver overfor sine indirekte deltakere, kan dette forårsake forstyrrelser i betalingssystemet som også kan påvirke betalingsoppgjørene i NBO. Som et beredskapstiltak er det i samarbeid med bankenes felles-system NICS gjort forberedelser for at indirekte deltakere raskt kan bli direkte deltakere i betalingsoppgjørene i NBO som et alternativ til den ordinære oppgjørsbanken på nivå 1 i NICS.

19.1.4 Hvilke materielle risikoer for FMlen, som kan oppstå fra ordninger for nivå-delt deltakelse, har FMlen identifisert? Hvordan har den dempet disse risikoene?

I oppgjør av avregninger er risikoen for Norges Bank i hovedsak knyttet til direkte deltakelse. De indirekte deltakerne påfører ikke Norges Bank systemrelatert risiko av betydning. Oppgjør av betalinger mellom direkte og indirekte deltakere reguleres mellom disse partene. Det vil være oppgjørsbanken på nivå 1 i NICS som identifiserer og håndterer risiko som oppstår hos indirekte deltakere i betalingsoppgjørene.

Hovedhensyn 2

En FMI bør identifisere reelle avhengigheter mellom direkte og indirekte deltakere som kan påvirke FMlen.

19.2.1 Hvordan identifiserer FMlen materielle avhengigheter mellom direkte og indirekte deltakere som kan påvirke FMlen?

Risikoen for NBO knyttet til avhengighetene mellom direkte og indirekte deltakere i NBO vurderes som del av den regelmessige gjennomgåelsen av risikobildet for NBO. I utgangspunktet innebærer ikke indirekte deltakelse noen risiko av betydning for betalingsoppgjørene i NBO. Dersom en stor indirekte deltaker får problemer, kan dette likevel medføre problemer for den indirekte deltakerens oppgjørsbank, og den indirekte deltakerens kunder kan bli rammet ved at avtalte betalingsoppdrag ikke blir gjennomført.

I en avvikssituasjon hos oppgjørsbanken som er direkte deltaker i NBO, kan det imidlertid oppstå forstyrrelser i betalingssystemet som også kan påvirke betalingsoppgjørene i NBO. Videre vil en overgang fra indirekte til direkte deltakelse i betalingsoppgjørene i NBO innebære administrative og operasjonelle tilpasninger som kan medføre risiko. En slik avvikssituasjon vil også kunne løses ved at indirekte deltakere i stedet benytter en annen direkte deltaker som oppgjørsbank for sine betalinger. Dette vil i liten grad ha konsekvenser for NBO.

Hovedhensyn 3

En FMI bør identifisere indirekte deltakere som står for en betydelig andel av transaksjonene som behandles av FMlen og indirekte deltakere med transaksjonsvolumer eller verdier som er store sett i forhold til kapasiteten hos de direkte deltakerne som de benytter for tilgang til FMlen, for å håndtere risikoene som oppstår fra slike transaksjoner.

19.3.1 Har FMlen identifisert (a) andelen av aktivitet som hver direkte deltaker utfører på vegne av indirekte deltakere sett i forhold til den direkte deltakerens kapasitet, (b) direkte deltakere som opptrer på vegne av et betydelig antall indirekte deltakere, (c) indirekte deltakere som er ansvarlig for en betydelig andel av omsetningen i systemet, (d) indirekte deltakere med store transaksjonsvolumer eller verdier sett i forhold til den direkte deltakeren de benytter for å få tilgang til FMlen, for å håndtere risikoer som oppstår fra disse transaksjonene?

Som del av sin oppgave som konsesjonsmyndighet for interbanksystemer, ansvaret for å fremme et effektivt betalingssystem og bidra til finansiell stabilitet vurderer Norges Bank de strukturelle trekkene ved direkte og indirekte deltakelse i betalingsoppgjørene. Enkelte direkte deltakere tilbyr indirekte deltakelse i flere typer betalingsoppgjør. Dette gjelder særlig DNB Bank som er oppgjørsbank for om lag 100 mindre banker, og som tilbyr oppgjørstjenester også i verdipapiroppgjør og derivatoppgjør. Videre er SpareBank 1 SMN oppgjørsbank for om lag 10 banker i SpareBank 1 Gruppen, mens Danske Bank er oppgjørsbank for Santander Consumer Bank.

De største bankene er ofte korrespondentbanker for andre banker som kan være store aktører i valuta- og verdipapirhandel og dermed generere store betalingsposisjoner som gjøres opp indirekte i NBO. Noen utenlandske banker utfører slike tjenester og står dermed for betydelige andeler av beløpene som gjøres opp i NBO. Disse funksjonene utgjør i større grad forretningsmessig risiko for deltakerne og for den finansielle stabiliteten, enn risiko for NBO som oppgjørssystem.

19.3.2 Hvilke risikoer for FMlen oppstår, og hvordan håndterer FMlen disse risikoene som oppstår fra viktige indirekte deltakere?

Risikoen for NBO ved indirekte deltakelse anses å være lav. De største bankene med de største betalingsvolumene og verdiene er direkte deltakere i NBO. Risikoen for NBO ved indirekte deltakelse er i første rekke knyttet til å ta i bruk beredskapsløsningen der indirekte deltakere blir direkte deltakere i en avvikssituasjon hos den ordinære oppgjørsbanken.

Hovedhensyn 4

En FMI bør regelmessig vurdere risikoen ved indirekte deltakelse og iverksette risikoreducerende tiltak når det er grunn til det.

19.4.1 Hva er FMlens retningslinjer for å gjennomgå sine regler og prosedyrer for å dempe risikoer for FMlen som kan oppstå fra nivådelt deltakelse? Hvor ofte blir denne gjennomgåelsen foretatt?

For deltakelsen i betalingsoppgjørene er det avtaler og regler for Norges Bank og for bankenes fellessystemer som klargjør ansvarsforhold og rutiner ved både direkte og indirekte deltakelse. For NBO anses ikke indirekte deltakelse isolert sett å medføre noen risiko av betydning. For slike deltakeres private oppgjørsbanker kan dette imidlertid innebære risiko. Risikoen for NBO blir vurdert og avtaler og regelverk oppdatert når dette er aktuelt. Risikoreduserende endringer vil blant annet bli vurdert i lys av erfaringer fra den daglige oppgjørsvirksomheten og eventuelle hendelser.

Dersom en indirekte deltaker skifter oppgjørsbank, for eksempel til å bli direkte deltaker i NBO, kreves det endringer i avtalemessige og operasjonelle forhold. Norges Bank har utarbeidet sitt avtaleverk med sikte på å unngå juridisk risiko ved slike endringer, og de operative prosedyrene ved overgang fra indirekte til direkte deltakelse i NBO, øves. Risikoen ved at en indirekte deltaker blir direkte deltaker i betalingsoppgjørene i NBO eller vise versa, anses derfor å være lav.

19.4.2 Hvilke kriterier bruker FMlen for å bestemme når risikoreduserende tiltak kreves? Hvordan overvåker og demper FMlen sine risikoer?

Risikoreduserende tiltak vurderes i forbindelse med jevnlig oppdateringer av risikobildet for NBO og ved endringer av betydning i systemer eller driftsløsninger. Identifisering av risiko og iverksettelse av tiltak skjer i henhold til rammeverket for risikostyring i Norges Bank. Det vil blant annet legges vekt på hvem som har ansvaret for risikoen og en avveining mellom kostnader og nytteverdien ved å iverksette eventuelle tiltak. Risikobildet for NBO følges løpende og oppdateres på grunnlag av hendelser og informasjon fra banker, leverandører og andre eksterne parter om utviklingen i betalingssystemet. Det er også etablert et fast samarbeid med interne fagmiljøer innen IKT-sikkerhet og sikkerhetsstyring om utviklingen i risikobildet for NBO. Sammen med andre sentrale aktører i den finansielle infrastrukturen har Norges Bank opprettet et kontinuitetsforum for NBO. Forumet har blant annet som formål å utveksle informasjon av betydning for risikobildet i betalingssystemet og gjennomføre felles øvelser.

Vurdering

Norges Bank har mekanismer for å identifisere, overvåke og håndtere risiko av betydning som følger av ordninger for indirekte deltakelse i NBO. Som oppgjørssystem er NBO isolert sett ikke utsatt for risiko av betydning gjennom indirekte deltakelse.

De indirekte deltakerne i NBO kan imidlertid utgjøre en risiko for stabiliteten i betalingssystemet i Norge. Dette overvåkes av Finanstilsynet gjennom tilsynet med bankene og den finansielle infrastrukturen og av Norges Bank som konsesjons- og tilsynsmyndighet for interbanksystemer samt gjennom oppgaven med å fremme et effektivt betalingssystem. Det er kontakt mellom Finanstilsynet og Norges Bank i slike spørsmål.

Prinsipp 19 anses oppfylt.

Prinsipp 20 FMI-koblinger

MARKEDER OG
BANKTJENESTER

INTERBANKOPPGJØR

En FMI som etablerer en kobling til en eller flere FMler, bør identifisere, overvåke og håndtere koblings-relaterte risikoer.

MAI 2017

Til vurderingen av dette prinsippet skal det bemerkes at spørsmålene bare gjelder FMler som har etablert koblinger til en eller flere andre FMler. I tillegg refererer betegnelsen CSD (verdipapirregister) generelt til en CSD som også driver en SSS (oppgjørssystem for verdipapirer). Bruken av denne bredere definisjonen av CSD i dette prinsippet gjenspeiler markedskonvensjon i omtalen av FMI-koblinger. Dette prinsippet bør vurderes i sammenheng med prinsipp 8 om endelig oppgjør, prinsipp 11 om verdipapirregistre, prinsipp 17 om operasjonell risiko samt andre prinsipper der det er relevant.

Vurdering

Norges Bank har ikke etablert koblinger til andre FMler utover standard SWIFT-basert kommunikasjon for å motta betalingsoppdrag, sende bekreftelse på betalingsoppgjør og utveksle andre meldingstyper. Dette prinsippet anses derfor ikke å være relevant for NBO.

Prinsipp 21 Effisiens og effektivitet¹

MARKEDER OG
BANKTJENESTER

INTERBANKOPPGJØR

MAI 2017

En FMI bør være effisient og effektiv for å imøtekomme kravene fra deltakerne og det markedet den betjener.

Dette prinsippet bør vurderes i sammenheng med prinsipp 17 om operasjonell risiko, prinsipp 18 om krav til adgang og deltakelse, prinsipp 22 om prosedyrer og standarder for kommunikasjon, samt andre prinsipper der det er relevant.

Hovedhensyn 1

En FMI bør utformes for å imøtekomme behovene til dens deltakere og markedene den betjener, spesielt med hensyn til valg av ordning for avregning og oppgjør, operasjonell struktur, omfang av produkter som avregnes, gjøres opp eller registreres, samt bruk av teknologi og prosedyrer.

21.1.1 Hvordan avgjør FMlen om dens utforming, herunder dens ordninger for avregning og oppgjør, dens operasjonelle struktur, dens systemer og teknologier for å utføre oppgavene, og dens enkelte tjenester og produkter, tar i betraktning behovene til dens deltakere og de markedene den betjener?

Norges Bank har en strategi om å konsentrere sin virksomhet som oppgjørsbank om å gjennomføre effektive og sikre betalingsoppgjør mellom bankene. Til dette formålet har Norges Bank tatt i bruk et moderne realtids oppgjørssystem som også brukes av andre sentralbanker som har fornyet sitt oppgjørssystem de siste årene. SWIFT-nettverket er hovedkanal for kommunikasjon med bankene og avregningsentraler om betalingsoppdrag og oppgjørskrefteletter. Bankene kan følge bevegelsene på sin konto løpende og eventuelt legge inn betalingsoppdrag i en egen nettbankliknende løsning, NBO Online.

Oppgjørssystemet kombinerer den risikoreducerende egenskapen ved realtidsoppgjør med mer effektiv bruk av likviditet gjennom nettooppgjør på grunnlag av avregninger i andre FMler.

21.1.2 Hvordan avgjør FMlen om den oppfylder kravene og behovene til sine deltakere og andre brukere, og at den fortsatt vil oppfylle disse kravene etter hvert som de endres, for eksempel gjennom bruk av mekanismer for tilbakemelding?

Systemene for avregninger mellom bankene organiseres og driftes av banknæringen og aktører i verdipapirmarkedet, jf. NICS, CLS, VPS og sentrale motparter. Det er samarbeid mellom Norges Bank, banknæringen og andre aktører i betalingsystemet om drift og utvikling av avregnings- og oppgjørssystemer. I forbindelse med fornyelse av oppgjørsløsninger i Norges Bank vil det være kontakt med disse aktørene for å kartlegge hvilke interesser og behov det kan være aktuelt å ivareta i utviklingen av nye løsninger.

¹ Med effisiens menes økonomisk effektivitet (*efficiency*), dvs. at ressursene brukes slik at de gir størst mulig nytteverdi for samfunnet. Med effektivitet (*effectiveness*) menes teknisk og praktisk nytte for deltakerne.

Hovedhensyn 2

En FMI bør ha klart definerte mål og formål som er målbare og oppnåelige, herunder innenfor områdene minimum tjenestenivå, forventninger til risikostyring og forretningsmessige prioriteringer.

21.2.1 Hva er FMIs mål og formål når det gjelder operasjonell effektivitet?

Formålet med NBO er å gjennomføre sikre og effektive oppgjør av betalinger mellom banker som har konto i Norges Bank. Oppgjørssystemet skal oppfylle relevante internasjonale standarder og krav til samfunnskritisk infrastruktur. Betalingsoppdrag skal gjøres opp kontinuerlig i åpningstiden for NBO ved hjelp av de ordinære drifts- og reserveløsningene. Ved alvorlige driftsavbrudd er målet at alle betalingsoppdrag gjøres opp samme dag ved hjelp av en forsterket beredskapsløsning.

21.2.2 Hvordan forsikrer FMIs seg om at den har klart definerte mål og formål som er målbare og oppnåelige?

De kvalitative målene for driften av oppgjørssystemet er målbare gjennom overvåkingen av løpende drift, registrering og melding om hendelser og avvik samt målingene av den tekniske tilgjengeligheten for systemløsningene.

21.2.3 I hvilken grad har målene og formålene blitt oppnådd? Hvilke mekanismer har FMIs for å måle og vurdere dette?

Siden nåværende kjernesystem for NBO ble tatt i bruk i 2009 har det vært svært få og kun kortvarige avbrudd i betalingsoppgjørene. Det har også vært stabil drift av andre sentrale NBO-systemer som kommunikasjonsløsningen SWIFT og systemet for sikkerhetsstillelse for lån. For NBO Online, som gir deltakerne tilgang til informasjon fra sin konto i NBO og mulighet til å registrere betalingsoppdrag, har enkelte brukere tidvis opplevd brudd i forbindelsen. Dette har gjort det nødvendig med ny pålogging. Driftsstabiliteten overvåkes og rapporteres løpende. Hendelser og avvik følges opp internt, overfor eksterne leverandører og deltakerne i NBO.

Hovedhensyn 3

En FMI bør ha etablerte mekanismer for regelmessig vurdering av sin effisiens og effektivitet.

21.3.1 Hvilke prosesser og målemetoder bruker FMIs for å vurdere sin effisiens og effektivitet?

Den operasjonelle effektiviteten av oppgjørssystemene i NBO vurderes løpende basert på daglig overvåking og regelmessige rapporter om drift og avvik internt og fra eksterne leverandører. Det avholdes jevnlig møter med leverandørene der driftsrapportene gjennomgås og aktuelle spørsmål drøftes. Det er også god kontakt med de største bankene og avregningssentralene om spørsmål knyttet til betalingsoppgjør og avvikshåndtering.

Organisering, ressursbruk, prisstruktur og andre forhold ved innretningen av oppgjørssystemet i Norges Bank har fra tid til annen blitt sammenlignet med tilsvarende i andre sentralbanker.

21.3.2 Hvor ofte vurderer FMlen sin effisiens og effektivitet?

MAI 2017

Effisiens og operasjonell effektivitet i NBO vurderes jevnlig på ulike nivåer i forbindelse med intern rapportering månedlig, kvartalsvis og årlig. Det foregår også jevnlig oppgradering av IT-systemene i regi av eksterne leverandører der Norges Bank også bestiller endringer for å styrke den operasjonelle stabiliteten, sikkerheten og effektiviteten i oppgjørsplassene.

Vurdering

NBO skal være økonomisk og operasjonelt effektivt ut i fra deltakernes behov og det markedet NBO opererer i. Betalingsoppgjørene i NBO er en samfunnskritisk funksjon og Norges Bank legger stor vekt på stabilitet og sikkerhet i tillegg til operasjonell effektivitet i de løpende avveiningene knyttet til drift og utvikling av NBO. Dette medfører ekstra kostnader, men sammenligningene av ressursbruk med andre sentralbanker tyder ikke på vesentlige avvik.

Prinsipp 21 anses som oppfylt.

Prinsipp 22 Prosedyrer og standarder for kommunikasjon

MAI 2017

En FMI bør bruke, eller som et minimum ta hensyn til, relevante, internasjonalt aksepterte prosedyrer og standarder for kommunikasjon for å legge til rette for effektiv betaling, avregning, oppgjør og registrering.

Dette prinsippet bør vurderes i sammenheng med prinsipp 17 om operasjonell risiko, prinsipp 21 om effisiens og effektivitet samt andre prinsipper der det er relevant.

Hovedhensyn 1

En FMI bør bruke, eller som et minimum ta hensyn til, relevante, internasjonalt aksepterte prosedyrer og standarder for kommunikasjon.

Kommunikasjonsprosedyrer

22.1.1 Bruker FMlen en internasjonalt anerkjent kommunikasjonsprosedyre og, i så fall, hvilken? Hvis ikke, hvordan anvender FMlen internasjonalt anerkjente kommunikasjonsprosedyrer?

Norges Bank benytter den internasjonale SWIFT-infrastrukturen som hovedkanal for kommunikasjonen med deltakerne i NBO og avregningsssentralene med tilhørende SWIFT-standarder for meldingsformater. De om lag 20 største deltakerbankene i NBO benytter SWIFT-nettverket til sine betalingsoppdrag og kommunikasjon med NBO. De mindre bankene benytter det internettbaserte NBO Online for å registrere betalingsoppdrag som deretter konverteres til SWIFT-format og sendes til oppgjør i NBO. Hver banks tilgang til NBO Online er basert på enten bruk av nettverket for bankenes tilgang til likviditetsinformasjon i NICS, med en kobling mot NBO, eller direkte oppkobling til Norges Banks nettverkløsning. Noen banker har også tilgang til NBO Online via en SWIFT basert kommunikasjonsløsning.

22.1.2 Hvis FMlen utfører grensekryssende virksomhet, hvordan bruker eller på annen måte anvender FMlens operasjonelle prosedyrer, prosesser og systemer internasjonalt anerkjente kommunikasjonsprosedyrer for grensekryssende virksomhet?

SWIFT-infrastrukturen gjelder også som kommunikasjonskanal mellom NBO og deltakere i utlandet. SWIFT-nettverket brukes også i kommunikasjon med andre skandinaviske sentralbanker om transaksjoner innenfor Scandinavian Cash Pool.

Kommunikasjonsstandarder

22.1.3 Bruker FMlen en internasjonalt anerkjent kommunikasjonsstandard og, i så fall, hvilken? Hvis ikke, hvordan anvender FMlen internasjonalt anerkjente kommunikasjonsstandarder?

SWIFT-nettverket er hovedkanal for kommunikasjon til og fra NBO. Meldingsformater og andre kommunikasjonsstandarder følger av dette.

22.1.4 Hvis FMlen utfører grensekryssende virksomhet, hvordan bruker eller på annen måte anvender FMlens operasjonelle prosedyrer og systemer internasjonalt anerkjente kommunikasjonsstandarder for grensekryssende virksomhet?

SWIFT-nettverket brukes som hovedkanal også for kommunikasjon med deltakere og sentralbanker i utlandet.

22.1.5 Hvis ingen internasjonal standard brukes, hvordan anvender FMlen systemer som oversetter eller forvandler meldingsformat og data fra internasjonale standarder til den tilsvarende innenlandske og vise versa?

I Norge benytter bankene også nasjonal meldingsstandard for betalingsoppdrag, for eksempel NIBE. Slike meldinger konverteres til SWIFT-format i NICS før de videreføres til oppgjør i NBO.

Vurdering

Norges Bank bruker SWIFT-nettverket som hovedkanal for kommunikasjon mellom NBO og deltakerne i NBO. Dette er en internasjonalt anerkjent standard. Banker som ikke selv bruker SWIFT, kan registrere betalingsoppdrag i NBO Online som automatisk omgjør disse til SWIFT-format før de sendes til oppgjør i NBO. Slike deltakere kan også benytte en bank som selv bruker SWIFT som korrespondentbank for sine betalingsoppgjør i NBO.

Prinsipp 22 anses som oppfylt.

Prinsipp 23 Offentliggjøring av regler, nøkkelprosedyrer og markedsdata

En FMI bør ha klare og omfattende regler og prosedyrer og bør gi tilstrekkelig informasjon for at deltakerne skal ha en presis forståelse av risikoene, prisene og andre kostnader av betydning de påtar seg for deltakelsen i FMlen. Alle relevante regler og viktigste prosedyrer bør offentliggjøres.

I vurderingen av dette prinsippet bør informasjon offentliggjøres i den grad det ikke medfører risiko for å svekke sikkerheten og integriteten til FMlen eller avsløre forretningsmessig sensitiv informasjon. Dette prinsippet bør vurderes i sammenheng med prinsipp 8 om endelig oppgjør, prinsipp 13 om regler og prosedyrer for insolvens hos en deltaker, prinsipp 24 om offentliggjøring av markedsdata fra transaksjonsregistre samt andre prinsipper der det er relevant.

Hovedhensyn 1

En FMI bør ha klare og dekkende regler og prosedyrer som fullt ut er gjort kjent for deltakerne. Relevante regler og viktige prosedyrer bør også offentliggjøres.

Regler og prosedyrer

23.1.1 Hvilke dokumenter inneholder FMlens regler og prosedyrer? Hvordan blir disse dokumentene gjort kjent for deltakerne?

Regler og prosedyrer for NBO omfatter lov, forskrift, retningslinjer, vilkår og annet regelverk. Dokumentene er offentlig tilgjengelig fra databasen for lovgivning (lovdata) og Norges Banks internettsider med egen side for Norges Banks oppgjørssystem. På denne internettsiden er det også vist til relevant regelverk i vilkårene for kontohold mv. i NBO.

23.1.2 Hvordan fastslår FMlen at dens regler og prosedyrer er klare og dekkende?

Spørsmålet om regler og prosedyrer er klare og dekkende vurderes i forbindelse med endringer i system- og driftsløsninger, ved revisjonsgjennomgåelser og i lys av erfaringer med bruken, herunder kontakten med deltakerne i NBO direkte og gjennom samarbeidsordninger.

Offentliggjøring

23.1.3 Hvilken informasjon inneholder FMlens regler og prosedyrer om de prosedyrene den vil følge i unormale situasjoner som likevel er forutsigbare?

Håndteringen i NBO av hendelser som ikke er rutinemessige, men kan ventes å oppstå, omhandles særlig i det operasjonelle regelverket. Dette gjelder blant annet i vilkårene for kontohold, driftsmønsteret for NBO, retningslinjer for sikkerhetsstillelse for lån og eget rundskriv om håndtering av en situasjon der en deltaker settes under offentlig administrasjon eller konkursbehandling.

23.1.4 *Hvordan og til hvem gjør FMlen kjent de prosessene den følger i endring av sine regler og prosedyrer?*

Endringer i regelverket for NBO på ulike nivåer skjer i henhold til fastlagte administrative prosesser. En hovedregel er at alle endringer av betydning forelegges deltakerne til uttalelse før endringene settes i verk. Hvis endringene gjelder operasjonelle rutiner som involverer bankene eller avregningssentraler, vil endringene normalt drøftes underveis og eventuelt utvikles i et samarbeid. For noen typer endringer er det i vilkårene for kontohold mv. fastsatt særskilte frister for kunngjøring av endringene. Dette gjelder for eksempel endringer i driftsmønsteret for NBO som kunngjøres én måned før ikrafttredelse og årlige priser og gebyrer som kunngjøres to måneder før ikrafttredelse.

23.1.5 *Hvordan gjør FMlen relevante regler og viktige prosedyrer kjent for offentligheten?*

Relevante regler og viktige prosedyrer for NBO er offentlig tilgjengelig fra Norges Banks internettsider. Det er også mulig for offentligheten å abonnere på rundskriv og andre nyheter fra Norges Bank via e-post.

Hovedhensyn 2

En FMI bør gjøre kjent klare beskrivelser av systemets utforming og operasjonelle virksomhet, samt FMlens og deltakernes rettigheter og forpliktelser, slik at deltakere kan vurdere risikoene de vil utsette seg for ved å delta i FMlen.

23.2.1 *Hvilke dokumenter inneholder informasjon om systemets utforming og operasjonelle virksomhet? Hvordan og til hvem gjør FMlen systemets utforming og operasjonelle virksomhet kjent?*

I tillegg til formelt regelverk har Norges Bank utarbeidet informasjon om utformingen av NBO og de operasjonelle egenskapene til oppgjørssystemet i egne dokumenter som er tilgjengelig fra Norges Banks internettsider. Dette gjelder blant annet et dokument om *hovedfunksjoner i Norges Banks oppgjørssystem*, som gir en overordnet beskrivelse av rammevilkårene for og egenskapene til NBO. Videre inneholder årsrapport og månedsrapporter for NBO informasjon om kontohold, betalingsoppgjør og pantsettelse med supplerende tallmateriale. I Norges Banks årlige beretning og regnskap inngår også en kort omtale av NBO. Dette materialet kan bidra til deltakernes forståelse av sin risiko i oppgjørssystemet.

23.2.2 *Hvordan og til hvem gjør FMlen kjent graden av handlingsrom for viktige beslutninger som har direkte virkning på driften av systemet?*

Norges Banks rett til å fatte beslutninger av betydning for den operasjonelle driften av NBO følger av det formelle regelverket, dvs. lov, forskrift, retningslinjer og vilkårene mv. for kontoholdet.

23.2.3 *Hvilken informasjon gir FMlen til sine deltakere om deres rettigheter, forpliktelser og risikoer som oppstår gjennom deltakelsen i FMlen?*

Vilkårene for kontohold mv. i NBO gir detaljert og rettslig fundert informasjon til deltakerne om deres rettigheter og forpliktelser ved å delta i NBO. Mer overordnede regler fremgår av lover og forskrifter som det er vist til i vilkårene for kontohold mv.

Hovedhensyn 3

En FMI bør gi all nødvendig og relevant dokumentasjon og opplæring for å legge til rette for deltakernes forståelse av FMIs regler og prosedyrer samt risikoene de møter ved deltakelse i FMlen.

23.3.1 Hvordan legger FMlen til rette for sine deltakeres forståelse av FMIs regler, prosedyrer og risikoene i forbindelse med deltakelsen?

Deltakernes forståelse av sin risiko ved å delta i NBO følger i hovedsak av deres egne interne risikovurderinger som de skal gjennomføre i henhold til det regelverket de er omfattet av som finansiell virksomhet. Dokumentasjonen av regelverk og operasjonelle prosedyrer i NBO inngår dessuten som grunnlag for slik forståelse. Deltakerne kan ta direkte kontakt med Norges Bank om spørsmål i denne forbindelse. For øvrig må alle nye deltakere gjennomgå kurs i NBO Online som er den internettbaserte tilgangen til informasjon fra egen konto. Det er utarbeidet en brukerveiledning til NBO Online som også inneholder noe informasjon om avviksrutiner. Kurs og opplæring avholdes på forespørsel fra deltakerne og ved behov.

23.3.2 Er det bevis for at virkemidlene beskrevet over muliggjør deltakernes forståelse for FMIs regler, prosedyrer og risikoene de møter ved deltakelse i FMlen?

Det viktigste beviset for at dokumentasjonen og opplæringen av deltakerne gir god forståelse for deltakelsen i NBO er at betalingsoppgjørene gjennom flere år har vært stabile og gjennomføres som forutsatt. Fra tid til annen oppstår det avvik som kan skyldes at deltakere ikke har fulgt gjeldende rutiner og prosedyrer i NBO, men det oppstår sjelden avvik av betydning. Erfaringene er at deltakerne i hovedsak opptrer i henhold til gjeldende regler og prosedyrer. Forståelsen av regelverket understøttes av felles øvelser av beredskapsrutiner og felles arenaer for å utveksle informasjon og synspunkter.

23.3.3 Dersom FMlen identifiserer en deltaker som opptrer på en måte som viser manglende forståelse for FMIs regler, prosedyrer og risikoene ved deltakelse, hvilke korrigerende tiltak vil FMlen ta?

Dersom Norges Bank avdekker manglende kunnskap og forståelse av regler og prosedyrer for NBO, tas det kontakt med en av kontaktpersonene hos deltakeren for å avklare forholdet. Deltakeren kan eventuelt innkalles til et møte for å gjennomgå de aktuelle rutineene. Ved vesentlig mislighold av vilkårene for kontohold mv. kan Norges Bank suspendere kontoholdet for en angitt periode.

Hovedhensyn 4

En FMI bør offentliggjøre priser på tjenestenivå og sine retningslinjer for eventuelle rabatter. FMlen bør gi klare beskrivelser av prislagte tjenester, slik at de er sammenlignbare.

23.4.1 Offentliggjør FMIen sine priser på tjenestenivå og retningslinjene for eventuelle rabatter?

Priser og gebyrer i NBO fastsettes for hvert kalenderår og er offentlig tilgjengelig fra Norges Banks internettsider i form av rundskriv som kunngjøres senest to måneder før de trer i kraft. Det er ingen rabattordninger for oppgjørstjenestene i NBO, men deltakerne velger selv hvilke oppgjørsfunksjoner de ønsker å benytte.

23.4.2 Hvordan varsler FMIen deltakere og offentligheten, på en tidsriktig måte, om endringer i tjenester og priser?

Endringer i oppgjørstjenestene og prisene gjøres kjent for deltakerne og kunngjøres offentlig på forhånd. Endringer av betydning vil bli forelagt deltakerne eller deres organisasjoner til uttalelse i god tid før de trer i kraft.

23.4.3 Gir FMIen en beskrivelse av sine prisede tjenester? Tillater disse beskrivelsene sammenligning mellom lignende FMler?

Priser og gebyrer i NBO er direkte knyttet til hvilke oppgjørsfunksjoner deltakerne benytter, eventuelt hvilke overtredelser av vilkårene som medfører gebyr.

Inntektene som genereres gjennom prisene i NBO er om lag på nivå med sammenlignbare sentralbanker som for eksempel Sveriges riksbank. Sentralbanker har enerett på betalingsoppgjør i nasjonal valuta, og en sammenligning av priser mellom sentralbanker har derfor begrenset betydning. Det er imidlertid viktig at de største bankene har sine betalingsoppgjør i sentralbanken og at de viktigste betalingsoppgjørene skjer der. Prisstrukturen og prisnivået bør understøtte dette hensynet.

23.4.4 Gjør FMIen kjent informasjon om sin teknologi og prosedyrer for kommunikasjon eller andre forhold som påvirker kostnadene ved å drive FMIen?

Norges Bank gir opplysninger om hovedtrekkene i utformingen av NBO, herunder operasjonelle egenskaper og kommunikasjonsløsninger. Ved endringer i kostnadsgrunnlaget som gir utslag i prisene, for eksempel ved innføring av nye system- eller driftsløsninger, gis deltakerne eller deres organisasjoner informasjon om dette.

Hovedhensyn 5

En FMI bør regelmessig gjennomføre og offentliggjøre sin respons til rammeverket for offentliggjøring for infrastrukturer i finansielle markeder fra CPMI-IOSCO. En FMI bør også, som et minimum, offentliggjøre grunddata om transaksjonsvolumer og -verdier.

23.5.1 Når fullførte FMIen sist rammeverket fra CPMI-IOSCO for offentliggjøring for infrastrukturer i finansielle markeder? Hvor ofte blir den oppdatert? Blir den oppdatert etter vesentlige endringer i FMIen og dens omgivelser og, som et minimum, hvert annet år?

Det har ikke tidligere blitt offentliggjort noen egenvurdering av NBO i henhold til rammeverket fra CPMI-IOSCO.

23.5.2 Hvilken kvantitativ informasjon offentliggjør FMlen? Hvor ofte blir denne informasjonen oppdatert?

Norges Bank offentliggjør en månedlig rapport for NBO med tallmateriale om omsetning, transaksjonsvolum og panteverdier. For hvert år utarbeides det en årsrapport for NBO med hovedtall for rapporteringsåret og tidligere år.

23.5.3 Hvilken annen informasjon offentliggjør FMlen?

I månedsrapporter og årsrapporter omtales, i tillegg til tallmateriale, eventuelle hendelser, endringer og utviklingstiltak. Videre omtales andre aktuelle saker som deltakelse i internasjonalt samarbeid og oppfølging av kritiske tjenesteleverandører. På internettsiden for NBO er det også informasjon om hvilke institusjoner som deltar i NBO.

23.5.4 Hvordan offentliggjør FMlen denne informasjonen? I hvilke språk skjer offentliggjøringen?

All informasjon som nevnt i punktene 23.5.2 og 23.5.3 er tilgjengelig fra Norges Banks internettsider. Månedsrapporter sendes også direkte til kontaktpersoner hos deltakerne i NBO. All informasjon gis på norsk. Rundskrivene om driftsmønsteret for NBO, priser og gebyrer samt retningslinjene for sikkerhet for lån offentliggjøres også på engelsk.

Vurdering

Beredskaps- og avviksrutiner for NBO deles med relevante eksterne parter, blant annet gjennom vilkårene for kontohold mv. og fellesprosedyrer med NICS, VPS og sentrale motparter. Av sikkerhetsmessige hensyn anses det ikke hensiktsmessig å offentliggjøre slike rutiner.

Informasjon om regelverk og retningslinjer for deltakelse i NBO er offentlig tilgjengelig, og deltakerne tilbys nødvendig opplæring i bruken av NBO Online som gir tilgang til hver deltakers konto i NBO. For øvrig er bruken av SWIFT som standard kommunikasjonsløsning kjent for de største bankene.

Listen over deltakere i NBO, som er tilgjengelig på internettsiden for Norges Bank, vil bli strukturert i henhold til hvilke betalingsoppgjør hver deltaker deltar i.

Med offentliggjøringen av denne egenvurderingen av PFMI for NBO anses prinsipp 23 som oppfylt.

Prinsipp 24 Offentliggjøring av markedsdata fra transaksjonsregistre

MARKEDER OG
BANKTJENESTER
INTERBANKOPPGJØR

MAI 2017

Et transaksjonsregister bør gi tidsriktige og nøyaktige data til relevante myndigheter og offentligheten i samsvar med deres behov.

Dette prinsippet bør vurderes i sammenheng med prinsipp 17 om operasjonell risiko samt andre prinsipper der det er relevant.

Vurdering

Prinsipp 24 gjelder transaksjonsregistre og er ikke vurdert for NBO.